

Monica Fagerlund

Lähisuhdeväkivalta
poliisin perheväkivaltatehtävillä

POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUN RAPORTEJA 123

LÄHISUHDEVÄKIVALTA POLIISIN
PERHEVÄKIVALTATEHTÄVILLÄ

LÄHISUHDEVÄKIVALTA POLIISIN PERHEVÄKIVALTATEHTÄVILLÄ

Monica Fagerlund

Poliisiammattikorkeakoulu
Tampere, 2016

Monica Fagerlund:
LÄHISUHDEVÄKIVALTA
POLIISIN PERHEVÄKIVALTATEHTÄVILLÄ
Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 123

ISBN 978-951-815-320-0 (painettu)
ISBN 978-951-815-321-7 (pdf)

Kannet: Juvenes Print
Taitto ja paino: Suomen Yliopistopaino – Juvenes Print, Tampere 2016

TIIVISTELMÄ

Poliisin puuttumista lähisuhdeväkivaltaan ohjaava lainsäädäntö on muuttunut merkittävästi viimeisten parinkymmenen vuoden aikana, viimeksi vuonna 2011 kun lievätkin pahoinpitelyt lähisuhteessa tulivat virallisen syytteen alaisiksi. Yksityinen tila tapahtumapaikkana ja väkivallan osapuolten läheinen suhde eivät enää entiseen tapaan tarkoita, että väkivalta jäisi rikosoikeudellisten toimenpiteiden ulottumattomiin.

Poliisin tietoon tulee lähisuhdeväkivaltaa useita eri reittejä. Näistä perheväkivallaksi luokitellut kotihälytystehtävät ovat yksi keskeisimmistä. Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin poliisin puuttumista lähisuhdeväkivaltaan ja erityisesti lähisuhdeväkivallan kirjaamista rikosilmoitukseksi poliisin perheväkivaltatehtävillä.

Tutkimus toteutettiin Sisä-Suomen poliisilaitoksen alueella. Aineiston lähtökohdina olivat kaikki hätäkeskuksessa perheväkivallaksi luokitellut kotihälytystehtävät, joita aineistonkeruuaikana 1.4.–30.9.2015 kertyi yhteensä 1811. Kaikkia tehtäviä ei esimerkiksi niiden kiireettömyyden takia välitetty poliisille, ja osan tehtävistä poliisi hoiti käymättä paikalla. Tehtävistä, joissa poliisi meni kohteeseen, lähetettiin tehtävään nimetyille poliisipartiolle sähköpostitse pyyntö vastata kyselyyn kyseisestä perheväkivaltatehtävästä. Alkuperäiseen tehtäväaineistoon saatiin ja yhdistettiin 973 kyselylomakevastausta.

Tutkimuksen havainnot osoittavat, että

- Suuressa osassa perheväkivaltatehtäviä kyse on lähisuhdeväkivallasta, yleensä kumppaneiden välillä. Koko kyselylomakeaineiston tehtävistä 57 prosentissa osapuolet olivat lähisuhteessa, ja puolessa kaikista lomakevastausta tehtävistä poliisi kuvasi jonkinlaista fyysistä väkivaltaa tapahtuneen.
- Kyselylomakeaineistossa on paljon myös tehtäviä, joissa perheväkivalta-luokitus ei kuvaa tehtävän todellista luonnetta, vaan kyse on esimerkiksi toisilleen tuntemattomien ihmisten välisestä väkivallasta.
- Koko aineiston tehtävistä 26 prosenttia tuli osoitteisiin, joissa poliisi kävi perheväkivaltatehtävällä vähintään kahdesti puolen vuoden aikana.
- Rikosilmoituksia kirjattiin koko aineiston tehtävistä 27 prosentissa.
- Kyselylomakkeelle vastattiin yleisemmin tehtävistä, joissa epäily väkivallasta ja näyttöä esimerkiksi fyysisinä vammoina oli olemassa, sillä lomakeaineiston tehtävistä 35 prosentissa kirjattiin rikosilmoitus. Kun kyseessä oli lähisuhde ja epäily vähintään lievistä fyysisistä väkivallasta, 66 prosentissa tehtävistä poliisi kirjasi rikosilmoituksen.
- Syyksi rikosilmoituksen kirjaamatta jättämiseen mainittiin yleisimmin sekä koko kyselylomakeaineistossa että lähisuhdeväkivaltaa koskevissa tapauksissa se, että kyseessä oli asianomistajarikos, tai että uhri tekee ilmoituksen halutessaan myöhemmin itse. Usein perusteluun liittyi myös vammojen ja muun näytön puuttuminen.

- Lähi-suhteen määritelmä ja lievä pahoinpitely lähi-suhteessa virallisen syytteen alaisena on avovastausten perusteella joissain tapauksissa jäänyt poliisille epäselväksi.

Tutkimustulosten perusteella ehdotetaan seuraavia kehittämistoimenpiteitä poliisin puuttumisessa lähi-suhdeväkivaltaan:

- Tehtävälajin perheväkivalta ja rikosilmoituksen perheväkivalta- luokittelun päivittäminen lähi-suhdeväkivallaksi
- Poliisin tietojärjestelmiin tehtävien kirjausten kehittäminen ja yhdenmu- kaistaminen, erityisesti rikosilmoitusten luokittelussa ja toimenpiteiden kirjaamisessa
- Koulutus nykylainsäädännöstä liittyen lähi-suhteen määritelmään ja lievien pahoinpitelyjen syyte-oikeuteen
- Toistuvia osoitteita koskevan tiedon hyödyntäminen kenttätöissä ja rikosten ennaltaehkäisyssä aiempaa järjestelmällisemmin
- Tietoisuuden lisääminen, jotta vältettäisiin eri sukupuoliin väkivallan uhrei- na ja tekijöinä liittyvät ennako-oletukset
- Lasten kohtaamiseen liittyvän koulutuksen lisääminen

Kehittämistoimenpiteiden ohella tulee huomioida, että poliisin toiminta on vain yksi tulokulma lähi-suhdeväkivaltaan ja samalla vain osa ilmiöön liittyvää viran- omaisvastausta. Lainsäädännön tasolla tulisi arvioida, kohtaako lievien pahoinpite- lyjen syyte-oikeuteen tehty muutos käytännön toimijan eli poliisin työn realiteetit. Ja mikä merkitys on sillä, että yhtäältä kaiken lievänkin lähi-suhdeväkivallan saattami- nen rikosprosessiin voi olla tärkeää kriminalisoinnin lähettämän yhteiskunnallisen viestin ja asenneilmapiirin muuttamisen kannalta, mutta ei toisaalta ole varsinainen apu lähi-suhdeväkivaltaan, vaan tähtää erityisesti tekijän rankaisemiseen. Rikospro- sessin käynnistymisen ohella tulisi jatkossa kiinnittää huomiota entistä enemmän myös muihin toimenpiteisiin, erityisesti lähi-suhdeväkivallan osapuolille tarjottaviin auttamispalveluihin, palveluihin ohjaamiseen ja niiden saatavuuteen.

ENGLISH SUMMARY

Legislation regulating the police response to violence in close relationships has changed considerably over the last two decades. The most recent change occurred in 2011, when petty assaults in close relationships were classified as offences subject to public prosecution. The fact that an incident has occurred on private property or between parties in a close relationship no longer places violence beyond the reach of criminal prosecution.

The police have various sources of information about violence in close relationships. One of the main sources is domestic violence call-outs. This study examines the police response to violence in close relationships, with a particular focus on the recording of such cases in reports of offences following domestic violence call-outs.

This study was carried out in the area of the Central Finland Police Department. The research material covered all calls that have been categorised by the Emergency Response Centre as domestic violence call-outs. A total of 1,811 such calls were recorded during the data collection period, 1 April–30 September 2015. Due to the non-urgent nature of some assignments, not all of them were forwarded to the police. Furthermore, the police responded to some assignments without visiting the scene. In cases where the police visited the scene in response to a domestic violence call-out, an email request was sent to the police patrol assigned to the case, asking one of the officers to fill in a questionnaire about the incident. A total of 973 completed questionnaires were received and matched with the original police assignment data.

The following observations were made during the study:

- Most domestic violence call-outs involve violence in a close relationship, typically between intimate partners. Of all of the assignments covered by the questionnaires, 57 per cent of the parties to the violence were in a close relationship with each other. In half of the cases, the police stated that some kind of physical violence had occurred.
- The questionnaires also provided data on a large number of assignments misleadingly classified as domestic violence, even though the case concerned an issue such as violence between persons unknown to each other.
- Of all of the assignments covered by the study, 26 per cent involved addresses which the police had visited at least once before, during the last six months, due to domestic violence.
- In 27 per cent of the cases studied, a report of an offence was made.
- Police officers most often responded to the questionnaire in the case of assignments that involved suspected violence, where evidence was available in the form of physical injuries, for example. A report of an offence was filed in 35 per cent of such assignments. In cases involving a close relationship and in which the police suspected that at least minor physical violence had occurred, the police filed a report of an offence in 66 per cent of call-outs.

- In all of the questionnaire data and in assignments categorised as violence in a close relationship, the most common reason for not filing a report of an offence was that the case involved a so-called complainant offence, or the victim would file a report later if he or she so wished. Other grounds included the lack of injuries and other evidence.
- In some cases, the definition of a close relationship and of petty assault in a close relationship as an offence subject to public prosecution remained somewhat unclear to police officers.

On the basis of the results of this study, we propose several measures to improve the way in which the police respond to violence in close relationships:

- Upgrading the police assignment type 'domestic violence', and the 'domestic violence' category in reports of offences, to 'violence in a close relationship'
- Developing and harmonising the entries made in police information systems, in particular the classification of reports of offences and the recording of measures taken
- Providing training in the current legislation concerning the definition of close relationships and the right to bring charges in cases of petty assault
- Making more systematic use of information on repeated calls to the same address in police field work and crime prevention
- Increasing awareness in order to avoid assumptions about the typical gender of perpetrators of violence and its victims
- More training in encountering children.

In addition to these development measures, it should be borne in mind that police operations are only one approach to preventing violence in close relationships and form only part of official responsibilities in addressing the phenomenon. In terms of legislation, an assessment should be made as to whether the right to bring charges in cases of petty assault corresponds to the realities faced in practice by the actors concerned, i.e. the police. Furthermore, what role is played by the fact that, while prosecuting and thus criminalising even the most minor cases of violence in close relationships may send a strong message to society and change attitudes, it would then primarily be a way of punishing perpetrators but would not necessarily help in addressing the core problem. Alongside the initiation of criminal procedures, greater attention should be paid to other measures such as the provision of assistance services for the parties to the violence in close relationships, guiding them towards such services and ensuring service availability.

SISÄLLYS

<i>Tiivistelmä</i>	5
<i>Abstract</i>	7
Johdanto	14
1 Tutkimuksen tausta	17
1.1. Lainsäädännöstä	17
1.2. Lähisuhdeväkivalta väestössä ja sen ilmitulo	19
1.3. Poliisin tilastoista	21
1.4. Aiempia tutkimuksia ja selvityksiä	24
2 Tutkimusasetelma	26
2.1. Aineistot ja menetelmät	26
2.2. Tutkimuksen luotettavuus	31
2.3. Tutkimusetiikka	33
3 Tehtävien luonne	35
3.1. Osapuolten välinen suhde	35
3.2. Käytetty väkivalta	37
3.3. Tehtävän vaativuus ja työvuoron raskaus	39
4 Toimenpiteet tehtävillä	42
4.1. Yleisimmät toimenpiteet	42
4.2. Muu toimenpide: hoidettu käymättä paikalla	43
4.3. Tehtävä hoidettu paikalla: muutoin	45
4.4. Viranomaisyhteistyö ja ohjaaminen muihin palveluihin	48
5 Rikosilmoitusten kirjaaminen ja kirjaamatta jättäminen	50
5.1. Miksi rikosilmoitusta ei kirjattu? Avovastaukset	50
5.2. Alkoholin kahdensuuntainen vaikutus	53
5.3. Entisyys	54
5.4. Ei vammoja, ei vaatimuksia, ”ei yhteistä jääkaappia”	57
5.5. Uhrien, tekijöiden ja poliisin sukupuoli	60
6 Ulkomaalaistausta ja seksuaalivähemmistöt	65
7 Lapset ja perheen kokonaistilanne	67
8 Yhteenveto	71
<i>Lopuksi</i>	75
<i>Virallislähteet</i>	78
<i>Kirjallisuus</i>	78
<i>Liitteet</i>	81

TAULUKOT

Taulukko 1	Väkivallan tekijän suhde uhriin kyselylomakeaineistossa.....	36
Taulukko 2	Väkivallan osapuolet kyselylomakeaineistossa.	37
Taulukko 3	Poliisin arvio ensisijaisen uhrin ja tekijän kokemasta väkivallasta.....	38
Taulukko 4	Tehtävän koettu vaativuus tarkasteluna sen mukaan, oliko kyseessä lähisuhde, oliko uhri kokenut fyysistä väkivaltaa ja oliko paikalla alaikäisiä, %.....	41
Taulukko 5	Tehtävän hoitaminen käymättä paikalla osoitteen toistuvuuden, ilmoittajan ja kuntaryhmän mukaan tarkasteltuna koko aineistossa (N=1811), %.....	45
Taulukko 6	Ristiintaulukointi tehtävän hoitamisesta muutoin sen mukaan, kohdistuiko uhriin fyysistä väkivaltaa ja ilmoittajan mukaan tarkasteltuna, %.....	46
Taulukko 7	Tehtäviin liittyneet muut viranomaiset.....	48
Taulukko 8	Uhrille annetut tiedot eri auttamistahoista.	48
Taulukko 9	Tietojen antaminen auttamistahoista fyysistä väkivaltaa sisältäneissä tapauksissa osoitteen toistuvuuden, uhrin päihtyneisyyden, osapuolten välisen suhteen, rikosilmoituksen kirjaamisen ja alaikäisten läsnäolon mukaan tarkasteluna, %.....	49
Taulukko 10	Kyselylomakkeen avovastauksissa mainitut eri syyt sille, miksi rikosilmoitusta ei kirjattu, mainintojen lukumäärä.	52
Taulukko 11	Poliisin arvio päihtyneistä uhreista ja tekijöistä lähisuhdeväkivalta-aineistossa.	53
Taulukko 12	Yhteenlasketut päihtyneiden osuudet lähisuhdeväkivalta-aineistossa.	53
Taulukko 13	Rikosilmoitusten kirjaaminen lähisuhdeväkivalta-aineistossa osapuolten päihtyneisyyden mukaan tarkasteltuna tapauksissa, joissa uhri on kokenut fyysistä väkivaltaa, %.....	54
Taulukko 14	Perheväkivaltatehtävien määrä toistuvissa osoitteissa puolen vuoden aikana.....	55
Taulukko 15	Osapuolten päihtyneisyys lähisuhdeväkivalta-aineistossa entisyyden mukaan tarkasteltuna, %.....	55

Taulukko 16	Rikosilmoitusten kirjaaminen lähisuhdeväkivalta-aineistossa osoitteen toistuvuuden mukaan tarkasteltuna tapauksissa, joissa uhri kokenut fyysistä väkivaltaa, %	56
Taulukko 17	Rikosilmoitusten kirjaaminen tapauksissa, joissa uhri kokenut fyysistä väkivaltaa osapuolten välisen suhteen mukaan tarkasteltuna, %	57
Taulukko 18	Uhrin halukkuuden selvittäminen rikosilmoituksen kirjaamiseen sen mukaan, olivatko osapuolet lähisuhteessa, %	59
Taulukko 19	Rikosilmoituksen kirjaaminen lähisuhdeväkivalta-aineistossa tapauksissa, joissa uhri kokenut fyysistä väkivaltaa tarkasteltuna sen mukaan, selvittikö partio uhrin halukkuutta ilmoituksen tekemiseen, %	59
Taulukko 20	Uhrien ja tekijöiden sukupuolijakaumat lähisuhdeväkivalta-aineistossa.	60
Taulukko 21	Rikosilmoitusten kirjaaminen lähisuhdeväkivalta-aineistossa uhrin sukupuolen mukaan tarkasteltuna tapauksissa, joissa uhri kokenut fyysistä väkivaltaa, %.....	60
Taulukko 22	Käytetty väkivalta lähisuhdeväkivalta-aineistossa tekijän sukupuolen mukaan tarkasteltuna.	62
Taulukko 23	Rikosilmoituksen kirjaaminen uhrin sukupuolen mukaan tarkasteltuna lievän ja vakavan lähisuhdeväkivallan tapauksissa, %	63
Taulukko 24	Partioiden sukupuolijakauma koko aineistossa tehtävillä, jotka poliisi on hoitanut paikan päällä.	63
Taulukko 25	Rikosilmoitusten kirjaaminen lähisuhdeväkivalta-aineistossa partion sukupuolijakauman mukaan tarkasteltuna tehtävillä, joilla uhri kokenut fyysistä väkivaltaa, %	64
Taulukko 26	Ensisijaiseksi uhriksi ja ensisijaiseksi tekijäksi arvioitujen iät kyselylomakeaineistossa.	68
Taulukko 27	Lastensuojeluilmoitusten kirjaaminen ja kirjaamatta jättämisen syyt kyselylomakeaineistossa.	73

KUVIOT

Kuvio 1	Poliisille osoitetut hälytystehtävät, joissa syykoodina perheväkivalta, perheväkivallaksi koodatut lievät ja muut pahoinpitelyt sekä kaikki perheväkivallaksi luokitellut jutut 2003–2015..	23
Kuvio 2	Poliisin perheväkivaltatehtävien ja tutkimusaineiston rajaamista kuvaava prosessikaavio.	28
Kuvio 3	Perheväkivallaksi merkittyjen rikosilmoitusten määrän suhde perheväkivaltatehtävien määrään Sisä-Suomen poliisilaitoksen alueella huhti-syyskuussa 2010–2015.	32
Kuvio 4	Perheväkivaltatehtäviin liittyvät ilmoittajat hätäkeskuspuhelun selvitys-kentän tietojen perusteella, % (N=1811).	35
Kuvio 5	Partioiden arviot siitä, miten todennäköisenä väkivaltaa pidettiin kyselylomakeaineistossa.	37
Kuvio 6	Poliisien arviot tehtävän vaativuudesta suhteessa tavanomaiseen perheväkivaltatehtävään.	39
Kuvio 7	Poliisien arviot työvuoron raskaudesta suhteessa normaaliin työvuoroon.	40
Kuvio 8	Yleisimmin kirjatut toimenpiteet kaikista toimenpiteistä perheväkiväkivallaksi luokitelluilla tehtävillä huhti-syyskuussa 2015, % (N=2184).	43

ESIPUHE

Vuosikymmenten ajan tutkimuksilla on selvitetty sitä, miten aktiivisesti kansalaiset ilmoittavat poliisille kokemiaan ja havaitsemiaan rikoksia ja mitkä tekijät vaikuttavat ilmoitushalukkuuteen. Näin on myös usein piilorikollisuudeksi jäävän lähisuhdeväkivallan osalta. Tutkimuksia viranomaisten, erityisesti poliisien toimintakäytännöistä tapahtumapaikoilla ja lähisuhdeväkivaltatilanteissa on kuitenkin vaikea löytää. Näin siitäkkin huolimatta, että lähisuhdeväkivalta koskettaa eri tavoin suurta osaa ihmisistä niin meillä Suomessa kuin muualla maailmassa, ja poliisi on viranomainen, joka toimii lähisuhdeväkivaltaan puuttumisen etulinjassa. Poliisi on usein ensimmäinen viranomainen, joka saapuu paikalle puuttumaan välittömään väkivaltatilanteeseen ja suojaamaan uhria.

Tutkimuksesta poliisin perheväkivaltatehtävistä on päätetty osana sosiaali- ja terveysministeriön Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämishjelmaa. Tämän tutkimuksen tavoitteena on ollut täyttää niiltä osin ohjelmassa esitettyjä tavoitteita. Tutkimus on toteutettu Poliisiammattikorkeakoulussa rahoituslähteinä sisäministeriön tutkimusmääräraha sekä sisäministeriön Poliisiosasto. Tutkimushankkeen ohjausryhmässä toimivat hankkeen päättyessä seuraavat henkilöt: poliisitarkastaja Ari Evwaraye, sisäministeriön Poliisiosasto; poliisitarkastaja Måns Enqvist, Poliisihallitus; professori Pekka Isotalus, Tampereen yliopisto; professori Leo Nyqvist, Turun yliopisto; erikoissuunnittelija Minna Piispa, oikeusministeriö; komisario Ismo Rajala, Sisä-Suomen poliisilaitos; ylikonstaapeli Sirpa Kuusinen, Poliisiammattikorkeakoulu sekä erikoistutkija Juha Kääriäinen, Poliisiammattikorkeakoulu.

Kiitos Sisä-Suomen poliisilaitokselle yhteistyöstä, ja kiitos erityisesti poliiseille, jotka vastasivat tutkimuksen kyselyyn sekä antoivat suoraa palautetta. Erityiskiitos myös sille kenttäpartiolle, joka otti tutkijan mukaan viikonloppujen yövuoroihin havainnoimaan poliisin työtä ja sen haasteita hyvine ja huonoine puolineen.

Tampereella 27.6.2016
Monica Fagerlund
YTM, tutkija
Poliisiammattikorkeakoulu

JOHDANTO

Partion tullessa paikalle kaikki osapuolet kiistivät väkivaltaisuuDET. Vammat vähäisiä. Ei ulkopuolisia todistajia.

-

[A]sunnosta kuului aiku[is]sten huutoa ja lapsen itkua, asunnossa tuli vastaan nainen verissäpäin ja mies ilman paitaa, lapsi itki olohuoneessa

Lähisuhdeväkivalta koskettaa suurta osaa suomalaisista joko omien kokemusten kautta, väkivallan todistajana tai läheisten kautta. Vuoden 2012 kansallisen rikosuhritutkimuksen perusteella suomalaisista miehistä vajaat kuusi prosenttia ja naisista noin seitsemän prosenttia on kokenut viimeisen vuoden aikana väkivaltaa entisen tai nykyisen puolison tai seurustelukumppaninsa taholta (Siren, Danielsson & Kivivuori 2013). Lisäksi esimerkiksi lapset saattavat joutua todistamaan väkivaltaa kotonaan, vaikka eivät olisi suoraan väkivallan kohteena. Lasten kokemasta väkivallasta suurin osa on äidin, isän tai sisarusten tekemää (Ellonen, Kääriäinen, Salmi & Sariola 2008; Kuoppamäki, Kääriäinen & Ellonen 2011).

Lähisuhde väkivallan kontekstina on tärkeä tunnistaa erikseen, koska läheisen tekemä väkivalta on uhrille erityisen haavoittavaa ja koska läheinen suhde väkivallantekijään myös vaikeuttaa tapausten ilmituloa (esim. Akers & Kaukinen 2009). Poliisi ja hätäkeskuslaitos käyttävät tähän ilmiöön liittyen käsitettä perheväkivalta. Tämän vuoksi tässä raportissa käsitellään laajaa lähisuhdeväkivallan kokonaisuutta niiltä osin, kuin se näyttäytyy poliisin työssä perheväkivaltatehtävinä.

Yhtenä osana pyrkimyksiä vähentää lähisuhdeväkivaltaa on ollut rikosoikeudellisen prosessin tehostaminen. On ajateltu, että tekijöiden tehokkaampi saattaminen rikosoikeudelliseen vastuuseen teostaan vähentäisi lähisuhdeväkivaltaa. Lähisuhdeväkivalta tapahtuu usein yksityisellä paikalla, uhrin ja tekijän omassa kodissa, ja teot ovat tyypillisesti lieviä pahoinpitelyjä, jotka ennen vuoden 2011 lakimuutosta olivat aina asianomistajarikoksia. Suuri osa tapauksista jäi ilmoittamatta poliisille rikosepäilyinä, kun ilmoituksen tekeminen jäi uhrin omaan harkintaan. Tämän vuoksi lievät pahoinpitelyt muuttuivat 1.1.2011 virallisen syytteen alaisiksi silloin, kun ne kohdistuvat alaikäiseen uhuriin, tekijälle läheiseen henkilöön tai henkilöön, joka suorittaa työtehtäviään (RL 21. luku, 16 §). Näin ollen esimerkiksi kotihälytystilanteissa poliisin on kirjattava aina rikosilmoitus kun on syytä epäillä pahoinpitelyrikosta lähisuhteessa. Koti väkivallan tapahtumapaikkana on muuttunut lain näkökulmasta lieventävästä ennemminkin raskauttavaksi seikaksi (Aaltonen, Salmi & Kivivuori 2014; Kotanen & Smolej 2014).

Hallituksen esityksessä rikoslain muuttamiseksi (HE 78/2010, 12) kytkös poliisin kotihälytystehtäviin on muotoiltu selkeästi:

Läheisten ihmisten välillä tapahtuneessa väkivallassa näytön hankkimiseen tulisikin esitutkinnassa kiinnittää erityistä huomiota [...] Riittävän näytön saaminen riippuu usein poliisin toiminnasta heti tapahtumien jälkeen. Kotihälytysten yhteydessä ilmenneiden rikosten osalta poliisipartion havainnot ovat avainasemassa.

Lakimuutoksen kehystä on syytä lyhyesti peilata myös lähisuhdeväkivaltaan puuttumiseen muualla maailmassa. Tutkimustulokset pidätysten vaikutuksista tois-

tuvan lähisuhdeväkivallan ehkäisyssä eivät tue esimerkiksi Yhdysvalloissa monissa osavaltioissa käytössä olevaa käytäntöä, jonka mukaan poliisin on pakko tehdä pidätys perheväkivaltatehtävältä (Novisky & Peralta 2015; Felson, Ackerman & Gallagher 2005). Pro arrest ja mandatory arrest -toimintatapojen omaksuminen 1980-luvulta lähtien on vähentänyt uhrien mahdollisuutta päätöksentekoon, ja lisäksi muutoksen on arvioitu vähentäneen poliisin omaa harkintavaltaa ilmiöön puuttumisessa (Horwitz, Mitchell, LaRussa-Trott, Santiago, Pearson, Skiff & Cerulli 2011; Grant & Rowe 2011). Menettelyn on arveltu vaikuttaneen negatiivisesti uhrien ja poliisien väliseen kanssakäymiseen sekä johtaneen siihen, että entistä harvemmin uhrit ylipäättään kääntyvät poliisin puoleen ja ilmoittavat väkivallasta (Novisky & Peralta 2015). On kuitenkin viitteitä siitä, että jopa huolimatta selkeistä velvoitteista pidätysten suhteen poliisit ottavat toisinaan uhrien toiveet huomioon ja ohittavat siten virallisen ohjeistuksen (Horwitz ym. 2011).

Vastaavasti Suomessa syyteoikeuden muutoksella 2011 pyrittiin estämään rikosilmoituksen tekemättä jättäminen lähisuhdeväkivallasta uhriin pelätessä ilmoituksen seurauksia, eli poistamaan harkintavaltaa sekä uhrilta että poliisilta. Kun lievätkin pahoinpitelyt muuttuivat virallisen syytteen alaisiksi, ei rajatapauksissa teon arviointi lievän ja perustekomuotoisen pahoinpitelyn välillä lieväksi jättäisi asianomistajalle mahdollisuutta päättää asian jatkokäsittelystä (HE 78/2010, 11). Mutta onko lakimuutoksella ollut toivottuja tai ei-toivottuja vaikutuksia? Poliisin perheväkivaltatehtävät eivät ole meillä viime vuosina vähentyneet vaan päinvastoin (PolStat 2016). Näin ollen uhrien ja poliisien harkintavallan vähentäminen lakimuutoksella ei vaikuta johtaneen ainakaan pakollisiin pidätyksiin liittyvien ulkomaisten esimerkkien tapaan siihen, että lähisuhdeväkivaltaa piiloteltaisiin Suomessa nyt aiempaa enemmän. Muutoksen roolista poliisin kenttätöissä tarvitaan kuitenkin tarkempaa tietoa.

Nyt käsillä oleva raportti on kirjoitettu osana Perheväkivallan kirjaaminen rikosepäilyiksi poliisin kotihälytystehtävissä -tutkimushanketta. Tutkimuksen toteuttaminen mainitaan Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelmassa (STM 2010, 65) tiedon lisäämiseen tähtäävänä toimenpiteenä:

Tehdään tutkimus perheväkivaltaa sisältäneistä kotihälytystilanteista, jossa selvitetään mihin toimenpiteisiin tilanteissa on ryhdytty, mitä apua on tarjottu ja miten tapaukset etenevät rikosprosessissa.

Tässä raportissa on tiivistäen ja julkaisusarjan luonne huomioiden esitetty hankkeen tavoitteiden kannalta keskeiset tulokset. Aiheeseen liittyvä syvempi teoreettinen tarkastelu on toteutettu artikkelikäsitelmiksi, joiden tavoiteltu julkaisuajankohta on tämän tutkimushankkeen päättymisen jälkeen. Raporttiin on koottu tutkimuksen keskeisiä havaintoja tavoitteena arvioida ja kehittää poliisin toimintaa sekä löytää rajallisten resurssien puitteissa entistä tehokkaampia keinoja toteuttaa poliisin lakiin kirjattua tehtävää lähisuhdeväkivallan osalta: oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaamista, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistä sekä rikosten ennalta estämistä, paljastamista, selvittämistä ja syyteharkintaan saattamista (PoL 1. luku, 1 §). Taustalla mukana kulkee vuonna 2011 voimaan tullut muutos lievien pahoinpitelyjen syyteoikeudessa ja tuon muutoksen toteutumisen arviointi poliisin perheväkivaltatehtävien osalta.

Raportin sisältö rakentuu seuraavasti. Ensimmäinen luku esittelee tutkimuksen taustan lähtien lainsäädännöstä, lähisuhdeväkivallan esiintyvyydestä edeten poliisin tilastoihin sekä aiempiin tutkimuksiin ja selvityksiin. Toisessa luvussa on kuvattu tutkimusasetelma, eli aineistot ja menetelmät, tutkimuksen luotettavuus sekä tutkimukseen liittyvät eettiset kysymykset. Raportin eri tulosluvuissa tutkimusaineistoa on analysoitu käyttäen erilaisia rajauksia riippuen siitä, mihin kysymykseen kukin osio vastaa. Aineiston muodostuminen ja rajaaminen on esitetty osana tutkimusasetelmaa luvussa 2.1 Aineistot ja menetelmät, ja kunkin tulosluvun (3-7) yhteydessä on kerrottu, mitä aineiston osaa käyttäen tulokset on saatu. Luvusta 3 alkaa poliisin perheväkivaltatehtäviä koskevien tulosten esittely tämän tutkimuksen pääasiallisen aineiston valossa. Ensin kuvataan yleisellä tasolla, millaisia poliisin perheväkivallaksi luokitellut tehtävät ovat ja millaisina kenttäpartiot nuo tehtävät kokevat. Luvussa 4 poliisin toimintaa perheväkivaltatehtävillä sekä viranomaisyhteistyötä tarkastellaan kirjattujen toimenpiteiden ja lomakevastausten perusteella. Luku 5 keskittyy rikosilmoitusten kirjaamiseen ja kirjaamatta jättämiseen, joita tarkastellaan ensin kyselylomakkeen avovastausten, sitten numeeristen muuttujien välisten yhteyksien avulla. Luvussa 6 tarkastellaan, mitä perheväkivaltatehtävien aineisto kertoo vähemmistöistä, erityisesti ulkomaalaistaustaisista ja seksuaalivähemmistöistä. Luku 7 on omistettu lapsille ja perheen kokonaistilanteen käsittelylle perheväkivaltatehtävien yhteydessä. Lapset ansaitsevat oman osionsa tuloksissa jo pelkästään siitä syystä, että perheväkivalta-käsitteen inklusiivisuudesta huolimatta lapset ovat tämän tutkimuksen aineistossa vähälle huomiolle jäävä ryhmä suhteessa siihen, miten yleistä on lapsiin kohdistuva perheen sisäinen väkivalta uhritutkimusten valossa (Ellonen ym. 2008; Fagerlund, Peltola, Kääriäinen, Ellonen & Sariola 2014). Raportin yhteenveto kokooa keskeiset tulokset, ja lopuksi esitetään johtopäätökset sekä konkreettiset kehittämisehdotukset koskien poliisin toimintaa perheväkivaltatehtävillä.

Raportti sisältää tutkimuksen keskeiset tulokset yleisellä tasolla, ja samojen ilmiöön kytkeytyvien seikkojen voi vaihtelevassa laajuudessa olettaa liittyvän poliisin perheväkivaltatehtäviin kautta maan. Vaikka kyseessä on siis yhden poliisilaitoksen alueella toteutettu tutkimus ja aineistonkeruu, on raportin mahdollista toimia valtakunnallisesti poliisin perheväkivaltatehtäviin liittyvän koulutuksen ja kehittämistyön apuna.

1 TUTKIMUKSEN TAUSTA

Perheväkivallaksi voidaan määritellä sellainen väkivalta, jonka tekijänä on uhrin avo- tai aviopuoliso, entinen puoliso tai kumppani tai muu perheenjäsen (Siren, Aaltonen & Kääriäinen 2010, 11). Euroopan neuvoston (2011) yleissopimukseen naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (ns. Istanbulin sopimus) kirjatun määritelmän mukaan perheväkivalta

- - tarkoittaa kaikkia perheen tai kodin sisäisiä tai toistensa entisten tai nykyisten puolisoitten tai kumppanien välisiä ruumiillisen, seksuaalisen, henkisen tai taloudellisen väkivallan tekoja riippumatta siitä, asuuko väkivallantekijä tai onko hän asunut samassa asunnossa uhrin kanssa. (Euroopan neuvosto 2011.)

Sopimus astui Suomen osalta voimaan 1.8.2015, ja se velvoittaa valtioita puuttumaan kaikkiin naiseen kohdistuvan väkivallan eri muotoihin. Tavoitteena on myös edistää naiseen kohdistuvan syrjinnän poistamista sekä sukupuolten välistä tasa-arvoa. Sopimuksessa on huomioitu, että perheväkivalta voi kohdistua myös miehiin ja lapsiin.

Mikäli perhe ymmärretään kapean määritelmän mukaisesti ydinperheeksi, on Suomen lainsäädännössä syyteoikeuden näkökulmasta käytetty läheisen suhteen määritelmä laajempi kuin perheväkivallan käsite, sillä lähisuhde voi olla myös muu kuin perhesuhde (RL 21.luku 16 §). Lainsäädännön pohjalta olisikin perusteltua puhua perheväkivallan sijaan lähisuhdeväkivallasta.

Perheväkivalta-käsitteen ymmärretään toisinaan viittaavan aiemmin hallinteen konfliktiteoreettiseen ja perhekeskeiseen näkökulmaan, mistä tarkasteltuna väkivalta näyttäytyy ensisijaisesti perheen vuorovaikutusongelmana häivyttäen väkivallantekijän ja uhrin (esim. Holma & Partanen 2008). Perheväkivallasta puhuminen voi myös konstruoida väkivallan perheen sisäiseksi asiaksi. Käsitteisiin liittyvien merkityserojen vuoksi onkin ehdotettu lähisuhdeväkivallan käsitteen käyttöönottoa erityisesti poliisin kirjaamien rikosilmoitusten luokittelussa (Kotanen & Smolej 2014). Tässä raportissa perheväkivallan käsite ei viittaa teoreettiseen lähestymistapaan, vaan se on valikoitunut tutkimuksen tekohetkellä poliisin ja hätäkeskuslaitoksen käyttämän sanaston perusteella.

1.1. Lainsäädännöstä

Esitutkintalain (ETL 3. luku, 1 §) mukaan esitutkintaviranomaisen on viipymättä kirjattava ilmoitus, kun esitutkintaviranomaiselle ilmoitetaan rikos tai tapahtuma, jota ilmoittaja epäilee rikokseksi. Tapahtumasta ilmoittavan henkilön ei tarvitse ilmoittaa tapahtumista rikosnimikkeellä vaan riittää, että osaa ymmärrettävällä tavalla kuvata tapahtumien kulun ja kiinnittää tapahtuma riittävällä tarkkuudella aikaan ja paikkaan. Lisäksi voidaan kuitenkin edellyttää, että ilmoittaja pitää asiaa rikoksena. Ilmoituksen vastaanottamisessa esitutkintaviranomaisella onkin jonkin verran hankintavaltaa. Jos esitutkintaviranomainen voi itse ilmoituksesta päätellä, ettei sen johdosta voi ryhtyä mihinkään esitutkintaviranomaiselle kuuluviin toimenpiteisiin, ei

ilmoitusta tarvitse ottaa vastaan. Esimerkki tällaisesta on selvästi mielenterveydeltään häiriintyneen henkilön ilmoitus yliluonnollisesta uhasta. (Helminen, Fredman, Kanerva, Tolvanen & Viitanen 2014, 280–281.)

Lähisuhdeväkivallan kannalta olennaiset lainkohdat rikoslaisissa (RL 21. luku) liittyvät erityisesti pahoinpitelyrikoksiin ja kuuluvat seuraavasti:

5 § (21.4.1995/578)

Pahoinpitely

Joka tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa taikka tällaista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan, on tuomittava pahoinpitelystä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

6 § (13.7.2001/654)

Törkeä pahoinpitely

Jos pahoinpitelyssä

- 1) aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila,
- 2) rikos tehdään erityisen raa'alla tai julmalla tavalla tai
- 3) käytetään ampuma- tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtäjä on tuomittava törkeästä pahoinpitelystä vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

7 § (21.4.1995/578)

Lievä pahoinpitely

Jos pahoinpitely, huomioon ottaen väkivallan, ruumiillisen koskemattomuuden loukkauksen tai terveyden vahingoittamisen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksentehtäjä on tuomittava lievästä pahoinpitelystä sakkoon.

Vuonna 2011 voimaan astuneessa lakimuutoksessa olennaista on nimenomaan lähisuhteessa tehtyjen lievien pahoinpitelyjen syyteoikeus, ja on huomattava, että laissa ei puhuta perhesuhteesta vaan läheisestä suhteesta:

16 § (13.5.2011/441)

Syyteoikeus

Syyttäjä saa nostaa syytteen lievästä pahoinpitelystä vain, jos asianomistaja ilmoittaa rikoksen syyteeseen pantavaksi taikka teko on kohdistunut:

- 1) kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön;
- 2) **tekijän aviopuolisoon tai entiseen aviopuolisoon, sisarukseen tai sukulaiseen suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa taikka henkilöön, joka asuu tai on asunut tekijän kanssa yhteistaloudessa tai on tai on ollut muuten näihin rinnastettavan henkilökohtaisen suhteen takia hänelle läheinen¹; taikka**
- 3) henkilöön hänen työtehtäviensä vuoksi eikä rikoksentehtäjä kuulu työpaikan henkilöstöön.

¹ Korostusmerkintä tutkijan oma.

Syyttäjä saa nostaa syytteen vammantuottamuksesta vain, jos asianomistaja ilmoittaa rikoksen syyteeseen pantavaksi.

Kun siis aiemmin lievän pahoinpitelyn tapauksessa syyttäjä sai nostaa syytteen rikoksesta ainoastaan asianomistajan vaatimuksesta, esitutkintakin toimitettiin vain, mikäli asianomistaja ilmoitti vaativansa rikokseen syyllistyneelle rangaistusta (ETL 3. luku, 4 §). Hallituksen esityksessä lain muuttamiseksi lähisuhdeväkivallan erityiskohtelua on perusteltu seuraavasti:

Lähisuhdeväkivallassa on perusteltua, että teosta suoritetaan esitutkinta siitä huolimatta, että prosessin myöhemmässä vaiheessa asia saattaa näytön puutteen vuoksi päättyä muutoin kuin syyksilukevaan ratkaisuun. Lievän ja tavallisen pahoinpitelyn erottaminen toisistaan voi käytännössä tapahtua vasta esitutkinnan suorittamisen aikana tai sen jälkeen. Kokonaisarvostelu väkivaltatilanteissa edellyttää tietoa kaikista rikokseen liittyvistä seikoista ja siten asian tutkimista esitutkinnassa. (HE 78/2010, 11.)

Hallituksen esityksessä lain muuttamiseksi ei kuitenkaan ole käsitelty sitä, mikä merkitys muutoksella on käytännön toimijan eli poliisin työhön, ja millaisia uusia vaatimuksia esimerkiksi lähisuhteen selvittäminen asettaa poliisin toiminnalle. Näin siitäkkin huolimatta, että ”näiden – osin varsin teknistenkin – seikkojen yksityiskohmainen pohtiminen olisi lain toimivuuden kannalta hyvin keskeistä” (Kotanen & Smolej 2014, 18).

Poliisilla on velvoite puuttua lähisuhdeväkivaltaan myös sosiaalihuoltolain perusteella (SosHL 1301/2014, 35§). Mikäli poliisi, muiden laissa mainittujen viranomaisten ohella,

on tehtävässään saanut tietää henkilöstä, jonka sosiaalihuollon tarve on ilmeinen, hänen on ohjattava henkilö hakemaan sosiaalipalveluja tai henkilön antaessa suostumuksensa otettava yhteyttä kunnallisesta sosiaalihuollosta vastaavaan viranomaiseen, jotta tuen tarve arvioitaisiin.

Jos suostumusta ei voida saada ja henkilö on ilmeisen kykenemätön vastaamaan omasta huolenpidostaan, terveydestään tai turvallisuudestaan, tai lapsen etu sitä välttämättä vaatii, 1 momentissa tarkoitettujen henkilöiden on tehtävä ilmoitus sosiaalihuollon tarpeesta salassapitosäännösten estämättä viipymättä.

Sosiaalihuoltolaki perusteleekin rikosprosessista erillisenä veloitteena varsinaisen avun tarjoamisen ja poliisin näkökulmasta erityisesti tietojen välittämisen sosiaaliviranomaiselle.

1.2. Lähisuhdeväkivalta väestössä ja sen ilmitulo

Lähisuhdeväkivallan esiintyvyyttä voidaan tutkia virallisten tilastojen avulla, eli pääasiassa poliisin tietoon tulleen rikollisuutena, sekä toisaalta uhritutkimusten avulla. Koska uhritutkimukset perustuvat väestötason otoksiin ja sisältävät tietoja myös teoista, joita ei ole ilmoitettu poliisille ja jotka ovat riippumattomia kontrolli-

järjestelmästä (Danielsson & Salmi 2015, 2), antavat ne kattavimman kokonaiskuvan lähisuhdeväkivallan esiintyvyydestä. Uhritutkimuksia on Suomessa toteutettu 1970-luvulta alkaen (emt.).

Vuoden 2012 kansallisen rikosuhritutkimuksen yhteydessä parisuhteessa olevilta vastaajilta kysyttiin heidän kokemastaan väkivallasta, jossa tekijänä on ollut parisuhdekumppani (Danielsson & Salmi 2013). Joskus elämänsä aikana fyysistä väkivaltaa nykyisen parisuhdekumppaninsa taholta ilmoitti kokeneensa 10 prosenttia naisista ja kuusi prosenttia miehistä.

Yleisten uhritutkimusten lisäksi on tunnistettu tarve tietyille ihmisryhmille suunnatuille uhritutkimuksille, erityisesti naisille ja lapsille. Yleisiin uhritutkimuksiin kohdistunut kritiikki on liittynyt erityisesti siihen, että niissä rikostilastojen ulkopuolelle jäävää väkivaltaa on määritelty niin ikään rikosten kautta. Tällöin väkivaltakokemukset, joita tutkimuksen kohde ei määrittele rikoksiksi tai haluaa salata erityisesti väkivallantekijään liittyvän läheisen suhteen vuoksi, jäävät tutkimuksen ulkopuolelle. Yleisten uhritutkimusten on havaittu kartoittavan paremmin tyypillisesti miesten julkisella paikalla tuntemattoman henkilön taholta kokemaa kertaluonteista väkivaltaa. (Piispa & Heiskanen 2006, 3–4.)

Ensimmäinen erityisesti naisten kokemaa väkivaltaa kartoittava kyselytutkimus toteutettiin Suomessa vuonna 1997 (Heiskanen & Piispa 1998). Sen mukaan 20 prosenttia naisista oli elämänsä aikana kokenut nykyisen avio- tai avopuolison taholta fyysistä väkivaltaa, yhdeksän prosenttia uhkailua ja kuusi prosenttia seksuaalista väkivaltaa ja ahdistelua. Entisen avio- tai avopuolison taholta vastaavat kokemukset olivat jopa yleisempiä. Toinen naisuhritutkimus toteutettiin vuonna 2005 (Piispa, Heiskanen, Kääriäinen & Sirén 2006), ja sen perusteella naisiin kohdistuva parisuhdeväkivalta ei juuri ollut vähentynyt verrattaessa edelliseen kyselykertaan.

Miehet saivat oman uhritutkimuksen vuosina 2009–2010 toteutetun miesuhritutkimuksen myötä, ja vertailtavuuden vuoksi tutkimuksessa haastateltiin myös naisia (Heiskanen & Ruuskanen 2010). Miesuhritutkimuksen perusteella miesten kokemukset nykyisen kumppanin tekemästä parisuhdeväkivallasta ovat suunnilleen yhtä yleisiä kuin naisten. Vastaamishetkellä parisuhteessa elävistä esimerkiksi fyysistä väkivaltaa nykyisen kumppanin taholta 15 vuotta täytettyään oli kokenut noin 14 prosenttia sekä miehistä että naisista ja neljä prosenttia viimeisten 12 kuukauden aikana. Väkivallan muodoissa oli kuitenkin eroja siten, että naisille yleisempiä olivat kokemukset seksuaalisesta väkivallasta, entisen kumppanin tekemä väkivalta, ja lisäksi naiset raportoivat miehiä useammin parisuhdeväkivallan seurauksena sekä fyysisiä että psyykkisiä vammoja.

Laajasti lasten ja nuorten kokemuksia väkivallasta on kartoitettu Suomessa kaksi kertaa toteutetuissa lapsiuhritutkimuksissa (Ellonen ym. 2008; Fagerlund ym. 2014) sekä yhdeksäsluokkalaisten nuorten vanhempiensa taholta kokeman väkivallan ja seksuaalisen väkivallan osalta jo vuonna 1988 (Sariola 1990). Tutkimusten perusteella lasten ja nuorten vanhempiensa taholta kokema väkivalta on vuosikymmenten aikana selvästi vähentynyt, mutta viimeisimmän tutkimuksenkin mukaan yhdeksäsluokkalaisista hieman useampi kuin joka viides ja kuudesluokkalaisista useampi kuin joka kymmenes on kokenut elämänsä aikana vähintään lievää fyysistä väkivaltaa äidin tai isän taholta. Väkivaltaa sisarusten ja ikätovereiden taholta raportoiti pahoinpitelyksi luokiteltavina tekoina kuudesluokkalaisista noin viidennes, yhdeksäsluokkalaisista tytöistä niin ikään viidennes ja samanikäisistä pojista hieman useampi kuin joka kymmenes. (Fagerlund ym. 2014.)

Uhritutkimukset ovat osoittaneet, että vain pieni osa rikollisista teoista tulee poliisin ja muiden viranomaisten tietoon. Viranomaistilastojen on päätelty antavan varsin luotettavan kuvan esimerkiksi vakavasta väkivallasta, kun taas lievempien tekojen ilmitulo on sattumanvaraisempaa. Myös viranomaiskontrollin suuntaaminen ja sen teho vaikuttavat ilmituloon ja tilastoihin. (Danielsson & Salmi 2015, 2.) Väkivaltaisten tekojen tekijän ollessa uhrille tuttu, erityisesti parisuhdekumppani, väkivallasta ilmoittaminen on harvinaisempaa. Tuoreimman, kansallisesta rikosuhritutkimuksesta saatavan tiedon mukaan noin 10 prosenttia naisiin ja 3 prosenttia miehiin kohdistuvasta parisuhdeväkivallasta ilmoitetaan poliisille. Väkivallan vakavuus varsinkin naisten kohdalla on yhteydessä tapausten ilmoittamiseen siten, että esimerkiksi uhkailuista vain kolme prosenttia ilmoitettiin poliisille ja vamman aiheuttaneista väkivallanteoista viidennes. Miehiin parisuhteessa kohdistuneista uhkailuista ei ilmoitettu poliisille lainkaan, kuten ei toisaalta myöskään vakavimmista eli vamman aiheuttaneista väkivallanteoista (Danielsson & Salmi 2013). Myös lapsiin kohdistuva väkivalta jää usein ilmoittamatta (Ellonen ym. 2008; Fagerlund ym. 2014; Kuoppamäki, Kääriäinen & Ellonen 2011).

Muissa maissa tehtyjen tutkimusten perusteella tiedetään niin ikään, että naisuhrin, työttömän ja monentyyppistä väkivaltaa kokevat tulevat todennäköisimmin poliisin tietoon, kun taas nuorten uhrien, miesten ja työssäkäyvien kohdalla ilmitulo on epätodennäköisintä (esim. MacQueen & Norris 2016). Naiset ilmoittavat itseensä kohdistuvasta parisuhdeväkivallasta poliisille todennäköisemmin jos he eivät ole naimisissa väkivallantekijän kanssa ja jos paikalla on lapsia (Akers & Kaukinen 2009). Koska rikostilastojen ja uhritutkimusten kuva vakavan väkivallan osalta on arvioitu suhteellisen yhteneväiseksi (Danielsson & Salmi 2015, 2), on poliisin perheväkivaltatehtävien osalta tarkastelua syytä suunnata erityisesti niihin tapauksiin, jotka eivät johda rikosilmoitukseen ja jotka mahdollisesti jäävät viranomaisnäkökulmasta katsottuna harmaalle alueelle.

1.3. Poliisin tilastoista

Kuten edellä on kuvattu, lähisuhdeväkivalta ilmiönä poikkeaa jonkin verran poliisin tietoon tulleesta, lähisuhdeväkivaltaan liittyvästä rikollisuudesta. Lähisuhdeväkivaltaa poliisin tilastoissa voidaan tarkastella järjestelmissä käytettävän perheväkivallan käsitteen avulla. Koska tässä tutkimuksessa olemme kiinnostuneita poliisin toiminnasta, on lähisuhdeväkivallan kokonaiskuva mielessä pitäen mielekäästä tarkastella ilmiötä nimenomaan poliisin tietoon tulleiden tapausten kautta. Siinä määrin kuin hätäkeskuslaitos välittää ilmoitukset perheväkivaltatehtävinä poliisille, ne ovat siis tulleet poliisin tietoon. Yleensä kuitenkin poliisin tietoon tulleella rikollisuudella viitataan kirjattuihin rikosilmoituksiin (esim. Suomen virallinen tilasto 2015).

Poliisin ja hätäkeskuksen väliseen työskentelyyn tarkoitettu ohje toimenpidekoodeista määrittelee perheväkivaltatehtäväksi fyysisen väkivallan tai väkivaltaan viittaavat äänet asunnossa, ja osalliset eivät välttämättä ole perheen jäseniä (Tehäväälajikohtaisia kiireellisyysarvioita ja ohjeita poliisin tehtävien käsittelyssä sekä toimenpidekoodit 2014). Kuten edellä mainitusta tehtäväkuvauksesta voi päätellä, perheväkivaltatehtäväksi luokitellaan suuri joukko tehtäviä, joissa ei ole ilmoitustietojenkaan perusteella kyse perheväkivallasta siten, kuin se on määritelty esimerkiksi lähisuhdeväkivallan käsitteen kautta lainsäädännössä (RL 21. luku, 16 §).

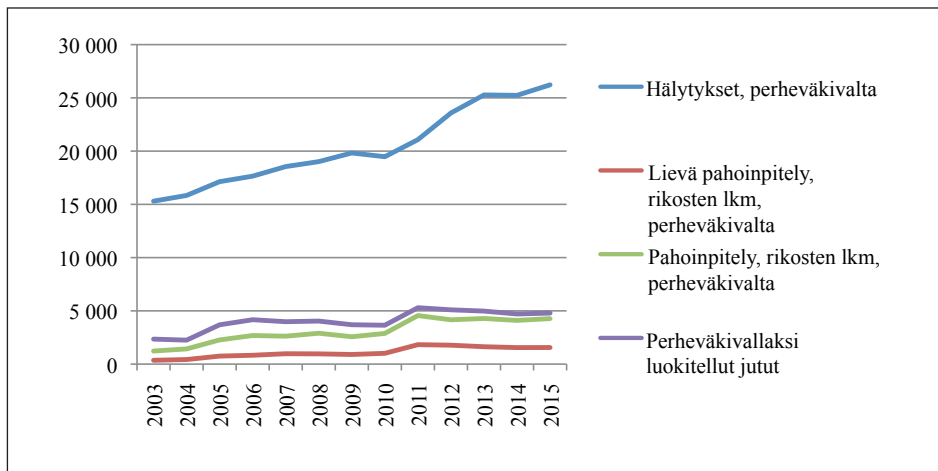
Onkin tärkeää muistaa, että perheväkivalta tässä tutkimuksessa kattaa hätäkeskuksessa perheväkivallaksi määritellyt poliisin tehtävät. Poliisin tehtäviin varautumisen takia esimerkiksi aseiden käyttöön liittyville tehtäville ja henkirikoksille on olemassa omat tehtävälajinsa, vaikka nämäkin tehtävälajit ovat toisinaan samalla myös lähisuhdeväkivaltaa sen äärimmäisissä muodoissa. Erillisten tehtäväluokituksen vuoksi tämänkaltaiset vakavat tehtävät eivät juuri näy tämän tutkimuksen aineistossa, vaikka perhe- ja parisuhdeväkivaltaan liittyvät rikokset muodostavat Suomessa yli neljänneksen vuosittaisista henkirikoksista (Lehti 2016; Salmi, Lehti, Sirén, Kivivuori & Aaltonen 2009). Niin ikään edellä mainittuja lievemmille ilmoituksille voi olla oma tarkempi tehtävälajinsa; näin on esimerkiksi häiritsevälle metelille ja väkivallalla tai aseella uhkaamiselle. Onkin helppo ymmärtää, että tiedot, jotka hätäkeskuspäivystäjä puhelussa vastaanottaa ilmoittajalta, eivät kaikissa tapauksissa ole yksiselitteisiä tehtävälajin valinnan kannalta. Tämän tutkimuksen näkökulma lähisuhdeväkivaltaan ei siis ole kaikenkattava, vaan se on kuva lähisuhdeväkivallasta poliisin perheväkivallaksi luokiteltujen tehtävien osalta.

Kotihälytystehtävien lisäksi myös rikosilmoituksia luokitellaan tietyissä tapauksissa perheväkivallaksi. Ohje rikosilmoituksen luokitteluun on seuraava:

Rikosilmoitus tai tietyin edellytyksin P-ilmoitus luokitellaan perheväkivaltajutuksi, kun kyseessä on perheen sisällä tapahtunut, johonkin perheenjäsenen kohdistunut väkivalta. Se on ymmärrettävä hyvin laajasti sekä osapuolten että väkivallan osalta. Perheväkivaltana pidetään tapahtumapaikasta riippumatta ruumiillista väkivaltaa tai sillä uhkaamista, kun tekijällä ja uhrilla on emotionaalisesti läheinen suhde. (PATJA-luokitteluoheje perheväkivaltatapauksissa.)

Hätäkeskustietokannassa kotihälytystehtävän ilmoitustiedot ja kirjatut toimenpiteet eivät aina näytä yhteensopivilta, ja tämä on huomioitu Poliisihallituksen ohjeissa. Dokumenttia jälkikäteen lukevan henkilön on saatava tiedoista kokonaiskuva, ja jos ilmoitustiedot ja toimenpiteet eivät vastaa toisiaan, on syy kirjattava tehtävälajitukseen. Esimerkkinä tästä mainitaan perheväkivaltatehtävä, jossa ilmoitustiedot sisältävät kuvauksen pahoinpitelystä, mutta toimenpiteissä ei ole ilmoitusta edes lievistä pahoinpitelystä (Käsikirja poliisin hälytys- ja kenttätöiminnan tehtävien käsittelystä 2014). Vaikka ilmoitus kirjattaisiin, käytännössä sitä ei aina kriteerien täytyessäkään luokitella perheväkivaltajutuksi (Kotanen & Smolej 2014). Kirjaamista on käsitelty tarkemmin tämän raportin luvussa 3.

Oheisessa kuviossa 1 on esitetty perheväkivallaksi kirjattujen kotihälytysten ja perheväkivallaksi kirjattujen rikosilmoitusten määrien kehitys Suomessa vuodesta 2003 vuoteen 2015. Perheväkivaltatehtävän ja perheväkivalta-rikosilmoituksen määritelmä on tänä aikana pysynyt hyvin samanlaisena, joskin ennen vuotta 2012 poliisin ja hätäkeskuksen hälytystehtäviä koskevissa ohjeissa puhutaan väkivallasta asunnossa, kun taas sen jälkeen voimaan astuneissa ohjeissa mainitaan fyysinen väkivalta/väkivaltaan viittaavat äänet asunnossa. On arveltu, että hätäkeskusuudistus, jonka myötä vuoteen 2006 mennessä siirryttiin erillisistä pelastustoimen kunnallisista hätäkeskuksista ja poliisin hälytyskeskuksista valtion ylläpitämiin hätäkeskuksiin, olisi vaikuttanut tehtävien käsittelyyn ja lisännyt poliisin kenttätöimintään ”niin sanottua turhaa perustyötä” (Laapio 2005, 98). Kuten kuvioista 1 nähdään, perheväkivaltatehtävät ovat kyllä lisääntyneet, mutta melko tasaisesti, eli hätäkeskusuudistuksen ja perheväkivaltatehtävän määritelmän muuttamisen ajankohtiin ei ole osunut poikkeamaa, joka erottuisi pidemmän aikavälin kehityksestä.

Kuvio 1 Poliisille osoitetut hälytystehtävät, joissa syykoodina perheväkivalta, perheväkivallaksi koodatut lievät ja muut pahoinpitelyt sekä kaikki perheväkivallaksi luokitellut jutut 2003–2015. Lähde: PolStat.

Kuvio 1 osoittaa, että perheväkivallaksi luokitellut hälytystehtävät ovat lisääntyneet viimeisten reilun kymmenen vuoden aikana merkittävästi ja melko tasaisesti: kun tehtäviä oli vuonna 2003 noin 15 000, vuodesta 2013 niitä on kirjattu vuosittain jo yli 25 000 kappaletta. Samaan aikaan perheväkivallaksi kirjattujen rikosilmoitusten määrä on noussut noin 2300:sta noin 5000:een. Vuosiin 2010 ja 2011, lievien pahoinpitelyjen syyteoikeutta koskevan lakimuutoksen aikaan, osuu selvä tilastoidun perheväkivallan kasvupiikki sekä poliisin kotihälytystehtävissä että rikosilmoituksissa. Perheväkivallaksi luokiteltujen kotihälytystehtävien määrä kasvoi myös vuodesta 2014 vuoteen 2015 verrattuna. Kun kasvu perheväkivaltaan liittyvien kotihälytysten osalta on jatkunut, perheväkivallaksi kirjattujen pahoinpitelyrikosten ilmoitusmäärä on vakiintunut noin 5000 ilmoitukseen vuodessa. Suhteessa perheväkivaltatehtävien määrään rikosilmoituksia kirjataan siis noin joka viidennestä.

Käytännössä perheväkivaltaan liittyvien kotihälytystehtävien ja perheväkivallaksi merkittyjen rikosilmoitusten suoraan vertailuun tulee suhtautua varauksella. Ensiksikin poliisin tietoon tulee perheväkivaltaa hätäkeskuksen kautta myös muiden kuin perheväkivaltana ilmoitettujen tehtävien yhteydessä. Esimerkiksi tehtävälaji henkilö häiriöksi käsittää häiriökäyttäytymistä ja sanallista uhkailua asunnossa tapauksissa, joissa osapuolet eivät välttämättä ole perheenjäseniä (Käsikirja poliisin hälytys- ja kenttätöiminnan tehtävien käsittelystä 2014). Hätäkeskuksen ilmoittama tehtävälaji perustuu aina päivystäjän arvioon, jonka perustana on puhelimesta ilmoittajalta saatavat tiedot. Tehtäväpaikalla voi käydä ilmi, että kyseessä onkin esimerkiksi perhesuhde ja on aihetta kirjata ilmoitus pahoinpitelystä. Myös tehtävälaji häiritsevä meteli (emt.) voi todellisuudessa liittyä perheväkivaltaan. Julkisilla paikoilla tapahtuva lähisuhdeväkivalta, esimerkiksi pariskunnan baari-illan jälkeinen yhteenotto kadulla, voi tulla poliisin tietoon tehtävälajina pahoinpitely, eikä siis niinkään näkyisi tämän tutkimuksen aineistossa.

Toiseksi perheväkivaltaan liittyviä rikosilmoituksia tehdään poliisille myös muuta kautta kuin kotihälytystehtävien yhteydessä. Poliisin tulostietojärjestelmää (PolStat) saatavien tietojen mukaan arviolta noin 28 prosenttia perheväkivallaksi merkityistä rikosilmoituksista on ilmoitustavoiltaan sellaisia, että ne ovat tulleet poliisin tietoon muutoin kuin kotihälytystehtävillä, esimerkiksi muun tutkinnan yhteydessä. Kolmanneksi on viitteitä siitä, että perheväkivalta-tilastomerkinnän käyttämisessä poliisin rikosilmoitusjärjestelmässä on puutteita. Kotasen ja Smolej'n (2014) toistuvien lähisuhdeväkivaltatapausten aineistossa lievistä pahoinpitelyistä 66 prosenttia oli tapahtunut lähisuhteessa, ja osapuolten keskinäinen suhde käy aineiston kaikissa tapauksissa yksiselitteisesti ilmi. Perheväkivaltatapauksiksi oli kaikista aineiston lievistä pahoinpitelyistä kuitenkin merkitty vain 35 prosenttia, eli 66 tapauksessa merkintä perheväkivallasta puuttui.

Edellä mainitut ongelmat tilastoinnissa eivät välttämättä vähennä epäsuhtaa kokonaiskuvassa perheväkivaltaan liittyvien hälytystehtävien ja kirjattujen rikosilmoitusten välisestä suuresta erosta, joka on kasvanut entisestään kotihälytysten lisääntyessä viimeisten kymmenen vuoden aikana. Vaikka perheväkivalta-tilastomerkinnän puutteellisen käytön takia voidaan arvioida, että perheväkivaltaan liittyviä rikosilmoituksia on todellisuudessa tilastoitua enemmän, kasvattavat alun perin muina tehtävinä poliisin tietoon tulleen lähisuhdeväkivallan osuus ja muut ilmoitustavat kuin kotihälytyksen yhteydessä tehdyt ilmoitukset sitä eroa, joka tosiasiallisesti on lähisuhdeväkivaltaan liittyvien hälytystehtävien ja rikosilmoitusten määrän välillä.

1.4. Aiempia tutkimuksia ja selvityksiä

Suomessa Ensi- ja turvakotien liitto julkaisi poliisin perheväkivaltatehtäviin liittyviä selvityksiä jo 1980-luvulla, mutta tuolloin keskittyen poliisin ja sosiaalityöntekijän yhteistoimintakokeiluihin (Heinänen, Kaiponen & Palojarvi 1985; Heinänen 1986; Sulkala 1987). Viranomaisyhteistyön merkitys ilmiöön puuttumisessa on siis tunnistettu jo 30 vuotta sitten.

Yleisemmin poliisin perheväkivaltatehtäviä tarkasteltiin vuosituhannen alussa kuukauden ajanjaksolla 15.11.–14.12.1999 Helsingin Malmin poliisipiirin alueella, missä perheväkivallaksi luokiteltuja tehtäviä oli tuona aikana 69 ja niiden pohjalta palautettuja lomakkeita kyselyssä 29 (Törrönen 2000). Selvityksen pohjalta perheväkivaltatehtäviin liittyviä kehityskohteita esitettiin jo yli 15 vuotta sitten. Tästä esimerkkinä on poliisijohtaja Jorma Toivasen esipuhe edellä mainitussa Poliisi kotikeikalla -raportissa, jossa huomio keskittyy niin ikään viranomaisyhteistyöhön ja lisäksi poliisin kirjaamiskäytäntöihin:

-- Erityisen tarpeellista on kiinnittää huomiota myös siihen, että tehtäväpaikalla tehdyt havainnot tulevat kirjatuiksi hälytyskeskuksen tietojärjestelmään. Ne muodostavat perustan hyvälle esitutkinnalle ja muiden viranomaisten mahdollisuudelle käynnistää toimenpiteitä. Esimerkkinä voidaan mainita lastensuojelutoimenpiteet. -- (Törrönen 2000.)

Viranomaisyhteistyön rooli korostuu myös tuoreemmissa selvityksissä ja raporteissa, joita on tuotettu MARAK- eli moniammatillisen riskinarvioinnin kokousmenetelmän käyttöönoton ja kokeilujen yhteydessä (Piispa, Tuominen & Ewalds 2012; Piispa & Lappinen 2014). Iso-Britanniasta lähtöisin olevaa menetelmää pilotoitiin vuosina 2010–2011 Oulussa, Päijät-Hämeessä ja Helsingissä (itä), ja se laajeni hankkeena vuosina 2012–2014 Joensuuhun, Jyväskylään, Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteisiin, Vaasaan ja Vantaalle (Piispa & Lappinen 2014, 10). Samalla arvioitu MARAK-riskinarviointilomake osoittautui tehokkaaksi työvälineeksi parisuhdeväkivallan kartoittamiseen, keskeisimpinä MARAK:iin ohjaavina tahoina turvakodit ja poliisi. Kokeilujen pohjalta toimintamallia on suositettu käyttöönotettavaksi koko maassa. (Emt.)

MARAK:ia soveltuvin osin hyödyntäen tutkimuskohteen eli Sisä-Suomen poliisilaitoksen alueella Tampereella käynnistyi alkuvuonna 2016 väkivaltatyön pilotti, jossa osana ennalta estävää toimintaa koulutetaan eri sidosryhmiä, ja Sorimo (sosiaalisyö-rikokset-monialaisuus) -ryhmän poliisin edustaja poimii poliisin järjestelmistä esimerkiksi lähisuhdeväkivaltaa kokeneita henkilöitä, jotka ovat muun kuin poliisin tarjoaman avun tarpeessa. Henkilön omalla suostumuksella poliisi voi välittää yhteystiedot kaupungin sosiaalipäivystykseen väkivaltatyön koordinaattorille. Toiminta on tätä raporttia kirjoitettaessa vielä alkuvaiheessa, eivätkä koko laitoksen kattavat käytännöt lähisuhdeväkivallan ennaltaehkäisyssä ja auttamispalvelujen piiriin ohjaamisessa ole vakiintuneet.

Merkittävä kotimainen panostus aiheen tutkimukseen on Marja-Liisa Laapion (2005) kymmenen vuoden takainen tutkimus *Poliisi ja perheväkivalta* poliisin toimintakulttuurista ja suhteista muihin viranomaisiin perheväkivaltaan puuttumisessa. Tutkimus toteutettiin pääosin etnografisen menetelmän avulla. Tutkimuksen toteutus ajoittui vuosiin 2002–2005, eli aikaan ennen vuoden 2011 lievien pahoinpitelyjen syyteoikeuden muutosta. Vaikka toimintaympäristö ja lain asettama kehys tutkimuksen tekemiseen poikkesi siis nykytilanteesta, Laapion raportti on toiminut arvokkaana apuna käsillä olevan tutkimuksen suunnitteluvaiheessa ja tulosten tulokinnassa. Soveltuvin osin on myös mahdollista peilata nyt raportoitavan tutkimuksen tuloksia kymmenen vuoden takaiseen tilanteeseen ja tuloksiin poliisin toimintakulttuurista perheväkivaltatehtävien suhteen.

Lievien pahoinpitelyjen syyteoikeuden muutoksen merkitystä on tutkittu Suomessa aiemmin rikosilmoitusaineiston avulla (Kotaniemi & Smolej 2014). Löydökset korostavat poliisin toiminnan roolia lähisuhdeväkivaltaan puuttumisen aloittamisessa, edistämässä ja toisaalta myös sen epäonnistumisessa. Rikosilmoitusaineiston perusteella lähisuhteissa tapahtuneiden lievien pahoinpitelyjen käsittelyssä ilmenee puutteita, sillä tutkinta keskeytetään joissakin tapauksissa virheellisesti poliisin määriteltäviä asianomistajarikoksiksi lähisuhdeväkivaltatapauksia, jotka tulisi kirjata ja tutkia virallisen syytteen alaisina. Koska vain pieni osa lähisuhdeväkivallasta ylipäätään johtaa rikosilmoitukseen, on syytä tarkastella prosessia poliisin toiminnan näkökulmasta jo sen varhaisemmassa vaiheessa eli tilanteessa, jossa poliisi hälytetään perheväkivaltatehtävälle.

2 TUTKIMUSASETELMA

Tutkimuksen kohteena on Sisä-Suomen poliisilaitos ja sen valvonta- ja hälytystoimintasektorin kenttätoiminta. Kartalla alue kattaa Pirkanmaan ja Keski-Suomen, ja laitos toimii 45 kunnan alueella 18 eri toimipisteessä. Poliisilaitoksen pääpoliisiasema, hallinnollinen ja johdollinen keskus, sijaitsee Tampereella ja muut 17 poliisiasemaa Ikaalisissa, Joutsassa, Jyväskylässä, Jämsässä, Kangasalla, Keuruulla, Lempäälässä, Mänttä-Vilppulassa, Nokiolla, Orivedellä, Saarijärvellä, Sastamalassa, Valkeakoskella, Viitasaarella, Virroilla, Ylöjärvellä ja Äänekoskella. Sisä-Suomen poliisilaitoksella on 1004 vakituista työntekijää, joista 820 on poliiseja. Asukkaita alueella on yhteensä yli 775 000 ja pinta-alaa 37 365km². Alueella on myös kaksi pelastuslaitosta ja kaksi hätäkeskusta, Porin ja Vaasan hätäkeskukset. Tutkimuksen kohteena olevan valvonta- ja hälytystoimintasektorin vastuulla on yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen, hälytystehtävien hoitaminen ja myös liikenteenvalvontaa. Vuonna 2014 poliisin hälytystehtäviä alueella oli 131 178 eli 359 tehtävää vuorokautta kohti. (Sisä-Suomen poliisin esittelyaineisto, 9/2015.) Perheväkivallaksi luokiteltuja kotihälytystehtäviä oli 3 537 (PolStat).

2.1. Aineistot ja menetelmät

Poliisiasiain tietojärjestelmä

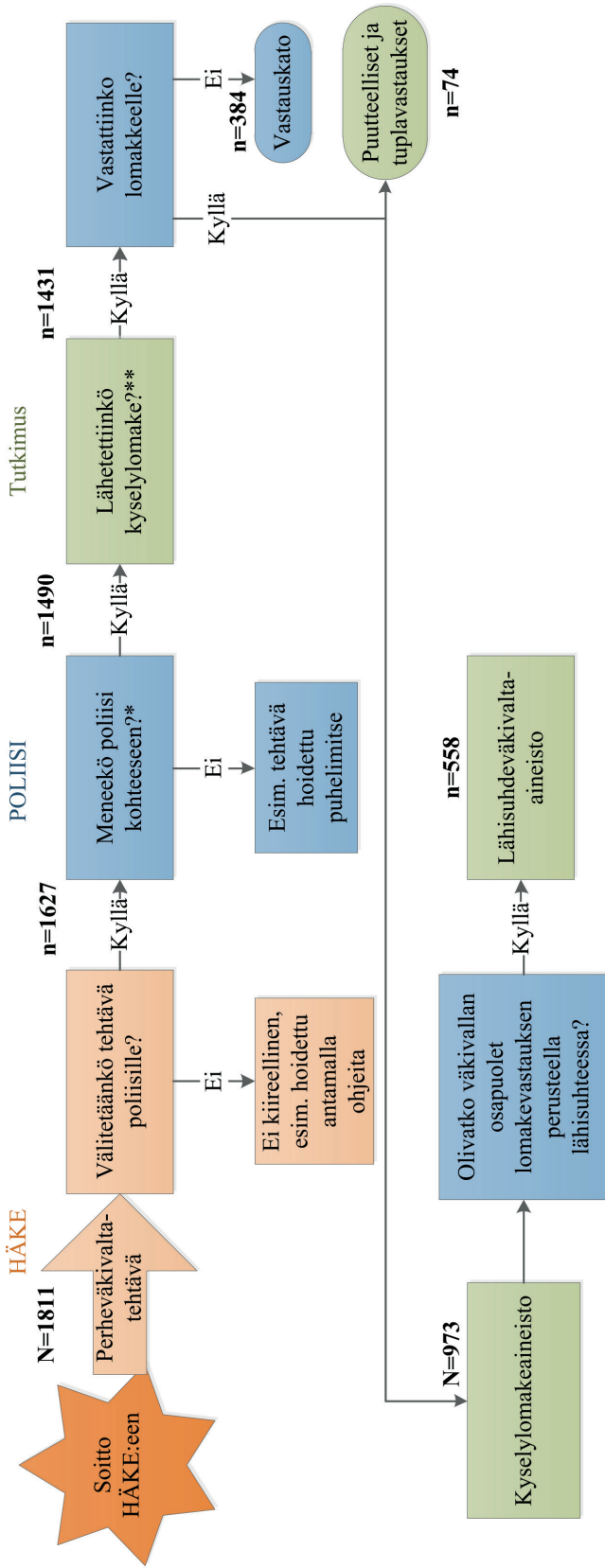
Tutkimusaineiston lähtökohtana ovat kaikki Sisä-Suomen poliisilaitokselle ohjatut, hätäkeskuksessa perheväkivallaksi luokitellut tehtävät puolen vuoden ajalta 1.4.–30.9.2015, jolloin tiedot poimittiin poliisiasiain tietojärjestelmästä. Tallennettavia tietoja olivat: tehtävännumero, hätäkeskus (Vaasa/Pori), tehtävän kiireellisyysluokka, partioiden lukumäärä, varotieto, asetieto, päivämäärä, ilmoitusaika, hälytysaika, tehtävän valmistumisaika, ilmoittaja (selvitysosan tietojen perusteella luokiteltu uhri, naapuri, tekijä, muu, ei tiedossa), selvitysosa, lisätiedot, kuittaussyyt, toimenpiteet ja partioiden sukupuolijakauma. Osoitetietoa käytettiin luotaessa uusi, toistuvasta osoitteesta kertova muuttuja, minkä jälkeen osoitetiedot poistettiin. Aineiston havaintomatriisin muodostamisen yhteydessä myös muut identifioivat tiedot kuten nimet, syntymäajat, tuntomerkit ja ajoneuvojen rekisterinumerot ilmoituksen selitysosasta ja lisätietokentistä poistettiin aineiston anonymisoinniseksi.

Poliisiasiain tietojärjestelmästä saatujen tietojen perusteella yhdelle tehtävällä olleelle partiolle lähetettiin sähköposti, jossa ensisijaisesti partionjohtajaa, tai hänen ollessaan estynyt toista partion jäsentä, pyydettiin vastaamaan sähköisellä lomakkeella tai puhelimitse kyselyyn liittyen kyseiseen perheväkivaltatehtävään. Mikäli partio oli merkinnyt toimenpiteeksi, että tehtävä oli hoidettu käymättä paikalla, ei kyselyä lähetetty. Tämän rajauksen merkitystä ja siihen liittyviä tuloksia käsitellään erikseen tämän raportin luvussa 4.2.

Aineiston muodostaminen ja sen rajautuminen eri vaiheissa on kuvattu oheisessa kuviossa 2. Kuten kuvioista käy ilmi, puolen vuoden aineistonkeruujalla Sisä-Suomen poliisilaitoksen alueella perheväkivallaksi luokiteltuja tehtäviä kirjautui järjes-

telmään kaikkiaan 1811. Tässä vaiheessa tapahtumat kaaviossa on kuvattu oranssilla sen merkiksi, että päätöksenteosta ja tapausten rajaamisesta on ohjeistusten pohjalta vastannut hätäkeskus. Tehtävistä osa arvioitiin hätäkeskuksessa sellaisiksi, ettei poliisia ole syytä paikalle hälyttää. Osa tehtävistä myös peruutettiin esimerkiksi siksi, että alkuperäinen ilmoitus onkin sisältänyt korkeintaan väkivallan uhkaa, ja uhkaa aiheuttanut henkilö on ilmoittajan mukaan poistunut.

Jäljelle jääneet 1627 tehtävää on siirretty poliisiin hoidettavaksi, ja poliisin osuutta ja päätöksentekoa oheisessa kuviossa on kuvattu sinisellä värillä. Kaikissa tapauksissa poliisi ei kuitenkaan ole mennyt kohteeseen, vaan aineistonkeruujalla noin 8 prosenttia tehtävistä Sisä-Suomen poliisi hoiti omalla päätöksellään käymättä paikalla. Lisäksi osa tehtävistä peruutettiin kun partio oli jo matkalla kohteeseen, osin samoista syistä kuin edellä on kuvattu hätäkeskuksen peruuttamien tehtävien osalta.

* Vaikka poliisi olisi mennyt kohteeseen, joissakin tapauksissa tarkka tapahtumaosioite ei ikinä selviä eikä mahdollisen väkivallan osapuolia tavoiteta. Jos esimerkiksi kerrostaossa naapurit ovat ilmoittaneet fyysiseen väkivaltaan viittaavista äänistä osaamatta yksilöidä äänien lähteenä olevaa asuntoa, partio voi kuunnella rappukäytävässä mahdollisia asunonista kantautuvia ääniä. Jos mitään ei kuulu, kohdeasunto ei selviä ja ilmoitus itsessään ei anna perusteita tarkistaa jokaista asuntoa, voi poliisi poistua paikalta, merkitä tehtävästä esimerkiksi ”ei tavattu kohdetta” ja jättää asian mahdollisen uuden ilmoituksen varaan.

** Joissakin tapauksissa partion tiedot eivät ole kirjautuneet järjestelmään, jolloin pyyntöä kyselyyn vastaamisesta ei voitu lähettää. Joissakin tapauksissa sama tehtävä on kirjautunut järjestelmään useammin kuin kerran, mutta pyyntö vastata kyselyyn on lähetetty samasta tehtävästä vain kerran.

Kysely tehtävällä olleelle partiolle

Tutkimuksen ainutlaatuisuuden vuoksi käytettävissä ei ollut valmista kyselylomaketta, vaan lomake rakennettiin muuta tutkimustietoa hyödyntäen ja pyrkien selvittämään, millaisiin seikkoihin mahdollinen vaihtelu rikosilmoitusten kirjaamisessa ja poliisin toiminnassa laajemminkin voisi liittyä. Aiemman tutkimustiedon pohjalta tiedetään esimerkiksi alkoholin ja lähisuhdeväkivallan yhteyksistä suomalaisessa kontekstissa (esim. Piispa & Heiskanen 2009), mikä perusteli kysymyksiä osapuolten päihtyneisyydestä. Koska poliisin toiminnan näkökulmasta keskeistä on erityisesti rikollisiksi teoiksi määrittyvä väkivalta, muodostettiin kyselyn keskeisin kysymyspatteristo käytetystä väkivallasta kansallisen rikosuhritutkimuksen kysymyksiä mukailien (ks. esim. Danielsson & Salmi 2015). Rikosuhritutkimuksessa käytettyjä vastausvaihtoehtoja täydentämään otettiin verbaalinen aggressio eli huutaminen ja lisäksi uhkaava käyttäytyminen, esimerkiksi esineiden heittäminen. Kyselylomake on kokonaisuudessaan liitteessä 1.

Lomaketta luetutettiin poliisikoulutuksen saaneilla henkilöillä ja eri alan asiantuntijoista koostuvalla ohjausryhmällä, ja saadun palautteen perusteella lomaketta muokattiin. Aineistonkeruun ensimmäisten kolmen viikon aikana myös varauduttiin siihen, että lomaketta tultaisiin muuttamaan, mikäli olisi havaittu vakavia ongelmia lomakkeen sisällössä tai rakenteessa. Niin sanotun koeajan jälkeen kysymys uhrin ja tekijän mahdollisesta päihtyneisyydestä muutettiin, ja asiaa päädyttiin lopulta kysymään kahdessa erillisessä kysymyksessä. Muutetun kysymyksen osalta tässä raportissa analysoidaan vain näiden kahden erillisen kysymyksen tuottamia vastauksia. Lomakkeelle myös lisättiin kysymys siitä, selvittikö partio mahdollisen uhrin halukkuutta rikosilmoituksen tekoon. Lisäksi jatkokysymykset ”Miksi rikosilmoitusta ei kirjattu?” ja ”Mitkä tekijät tukivat rikosilmoituksen tekemistä?” muutettiin pakollisiksi.

Tutkimuksen lähtökohdista tehty rajaaminen perheväkivaltatehtävien sisällä alkaa kuviossa 2 ensimmäisestä vihreällä kuvatussa laatikosta, eli päätöksestä lähettää kysely vain niille poliisipartioille, jotka eivät ole kuitanneet tehtävää hoidetuksi käymättä paikalla. Tämän perusteella tutkija on siis oletanut partion ainakin käyneen kohteessa, vaikka kaikissa tapauksissa tarkka kohdeosoite ei ole poliisille selvinnyt tai kohdeosoitteesta ei esimerkiksi ole tavattu ketään eikä merkkejä väkivallasta havaittu. Se, että kohde ei kaikissa tapauksissa selviä, on osasyys kyselylomakkeen vastauskatoon, mutta tutkijan saamien yhteydenottojen perusteella katoa selittää myös se, että osa perheväkivaltana poliisille ilmoitetuista tehtävistä osoittautuikin partiolle aivan muunlaiseksi tehtäväksi, joten sellaisesta tehtävästä ei koettu mielekkääksi vastata perheväkivaltatehtäviä käsittelevään kyselyyn. Osasta vastaamattomista tehtävistä on kuitenkin poliisin ja hätäkeskuksen järjestelmään kirjattujen toimenpidekoodien perusteella kirjattu myös rikosilmoitus, joskaan ei kaikissa tapauksissa väkivallasta vaan esimerkiksi huumausainerikoksesta. Osa kyselyn vastauskadosta selittyy muilla syillä, joita voivat olla esimerkiksi kiire tai muutoin haluttomuus vastata kyselyyn.

Sen lisäksi, että kaikista tehtävistä ei saatu lomakevastausta, 53 tehtävästä saatiin peräti kahden partiossa olleen poliisin vastaukset. Pohja-aineiston kannalta nämä tuplavastaukset muodostivat ongelman, sillä kuhunkin hätäkeskusaineistosta poimittuun perheväkivaltatehtävään voitiin yhdistää vain yksi kyselylomakevastaus. Tämän raportin aineistosta rajattiin siis pois 53 vastausta seuraavilla perusteilla:

- 1) Tuplavastauksesta toisessa oli vastattu kysymykseen ”Miten näyttöä väkival-
lasta kerättiin?” jollakin muulla vastauksella kuin ”Ei kerätty koska ei ollut
kyse väkivallasta”. Kyseinen vastaus siirsi vastaajan suoraan kyselylomak-
keen loppuun vapaakomenttikenttään. Jos saman tehtävän vastauksessa 1
oli vastattu ”ei kerätty...” ja vastauksessa 2 jotain muuta, esim. ”puhutettiin
uhria”, valikoitui aineistoon vastaus 2. Tämä siksi, että vaikka myös vastaus
2 päättyisi siihen, ettei lopulta väkivaltaa ollut syytä epäillä ja rikosilmoitusta
kirjata, sisältää vastaus 2 kattavammat tiedot tehtävästä. Esimerkki tästä on
tehtävä, jossa väkivallan mahdollisuutta on selvitetty (toisen partion jäsenen
mukaan) eri tavoin, mutta lopulta osapuolten kertomukset ja muu näyttö tuki
ainoastaan suusanallisen riidan mahdollisuutta, joka ei ylittänyt edes lievän
pahoinpitelyn tunnusmerkistöä.
- 2) Loput tuplavastauksista poistettiin sen mukaan, kumpi vastauksista oli vas-
tattu ensin. Aineistoon valikoitui siis vastaus, joka oli annettu mahdollisim-
man pian tehtävällä olon jälkeen. Näin siksi, että oletettiin muistikuvien teh-
tävästä olevan tarkempia, mitä vähemmän aikaa oli kulunut tehtävän ja siitä
vastaamisen välillä.

Koska kyselyssä ei käytetty identifioivia tietoja kuten kohdeosoitteita tai hen-
kilötietoja, olivat ainoat tehtävät hätäkeskusaineistoon yhdistävät tiedot päivämäärä
ja tarkka kellonaika, jolloin poliisi oli hälytetty tehtävälle. 21 kyselylomakevastauk-
sessa aikatieta oli kuitenkin niin puutteellinen, ettei sitä voitu yhdistää mihinkään
tehtävään, joten myöskään näitä lomakevastauksia ei voitu ottaa mukaan lopulliseen
aineistoon.

Tässä raportissa hyödynnetään myös kyselylomakeaineiston avovastauksia, joi-
den avulla tarkennetaan ja syvennetään kuvaa perheväkivaltatehtävistä. Aineisto-ot-
teet on muun aineiston tapaan anonymisoitu. Esimerkiksi kansallisuudet on muutettu
laajemmiksi, maanosia kuvaaviksi ilmaisuksi. Ellei erikseen mainita, aineisto-otteet
on poimittu kussakin luvussa numeerisen tarkastelun rajaamista tehtävistä.

Rikosilmoitusten kirjaamatta jättämisen syitä tarkastelevassa luvussa 5.1.
avovastausten ryhmittely toteutettiin aineistolähtöisesti siten, että ensin kaikki ky-
symyksen ”Miksi rikosilmoitusta ei kirjattu?” vastauksissa mainitut eri perustelut
koottiin listaksi. Samassa yhteydessä jokaiselle vastaukselle merkittiin, mitkä kaikki
eri syyt kyseisessä vastauksessa oli mainittu, sillä monessa tapauksessa mainittuja
syytä oli samassa vastauksessa useita. Joissakin vastauksissa ilmeni jopa keskenään
ristiriitaisia selityksiä, kuten yhtäältä kuvattu lievä pahoinpitely, toisaalta maininta
siitä, että tilanteessa ei ollut aihetta epäillä rikosta, ja näissäkin tapauksissa molem-
mat selitykset on luokiteltu ja sisällytetty analyysiin. Kun vastaukset oli näin käyty
läpi ja jokaiselle koodattu vastauksen sisältämät eri syyt, luettiin vastaukset koko-
naisuudessaan uudelleen. Samassa yhteydessä taulukoitiin jokaisen listatun syyn
kohdalle yhtä monta merkintää kuin kyseinen syy mainittiin kaikissa kysymyksen
avovastauksissa. Näin tarkistettiin alkuperäisten syyluokittelujen johdonmukaisuus,
ja toteutettiin samalla avovastauksista poimittujen perustelujen kvantifiointi.

Havainnointi ja haastattelut

Tutkimuksen alkuvaiheessa tutkija osallistui kahtena perjantain ja lauantain välisenä yönä ja yhtenä lauantain ja sunnuntain välisenä yönä klo 19–07 Sisä-Suomen poliisilaitoksen kenttäpartion yövuoroihin. Tutkija teki yövuoroista kenttäpäiväkirjan tyyppisiä muistiinpanoja, ja havainnointi auttoi käytännössä hahmottamaan poliisin työtä, valmistautumista tehtäviin ja esimerkiksi tietojärjestelmien käyttöä tavalla, joka tuskin muutoin avautuisi siviilihenkilölle yhtä konkreettisesti. Havainnointi toimi apuna varsinaisen tutkimusaineiston tulosten tulkinnassa.

Tutkijan pääosin poliisiautosta käsin ja julkisilla paikoilla suorittaman havainnoinnin lisäksi poliisikoulutuksen saanut henkilö sijoitettiin syksyllä 2015 niin ikään kolmeen viikonloppuyövuoroon kenttäpartion mukaan kolmanneksi partion jäseneksi. Partion jäsenenä toimineen havainnoijan tehtävänä oli perheväkivaltatehtävillä kirjata muistiin ilman henkilö- tai muita yksilöiviä tietoja tehtävän lähtötiedot, tapahtumien kulku partion saavuttua kohteeseen, partion toimet ja erityisesti se, miten väkivallan mahdollisuutta selvitettiin, ja mitä osapuolilta kysyttiin jos heidät puhutettiin. Perheväkivaltatehtävillä havainnoija ei lähtökohtaisesti osallistunut partion työskentelyyn, ellei tilanne sitä ehdottomasti vaatinut. Muilla tehtävillä havainnoija toimi normaalisti partion kolmantena jäsenenä. Mahdollisimman pian viikonlopun jälkeen tutkija haastatteli havainnoijan, ja haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Havainnoinnin tarkoituksena oli ennen kaikkea toimia apuna tutkimustulosten tulkinnassa ja tuottaa lisätietoa poliisin toimenpiteistä ja päätöksenteosta seuraavanlaisiin, melko yleisen tason kyselylomakevastauksiin liittyen:

Esimerkki 1

Kyselyaineistossa on tapauksia, joissa perusteluihin, miksi rikosilmoitusta ei kirjattu, on vastattu seuraavaan tapaan: ”Osapuolten kertomukset ja partion havainnot”.

Esimerkki 2

”Uhrin kertomukseen sisältyi asioita, joiden perusteella ilmoitus oli kirjattava ja tapahtumia oli selvitettävä tarkemmin.” Mitä ovat olleet nuo perusteluna mainitut asiat, sitä ei ole vastauksessa tarkemmin kuvattu. Saadaksemme tarkemman kuvan tämänkaltaisesta päätöksenteosta kysyttiin siihen liittyvistä tekijöistä havainnointia seuranneissa haastatteluissa.

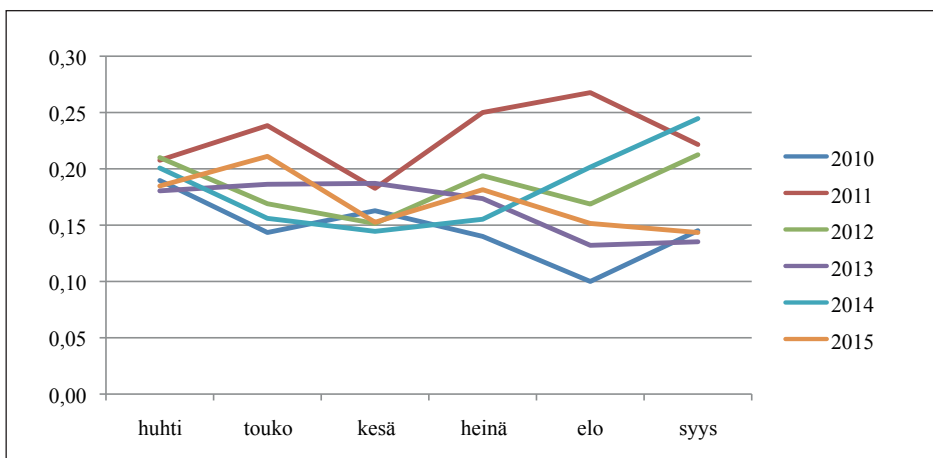
2.2. Tutkimuksen luotettavuus

Jo tutkimuksen alkuvaiheessa hankkeeseen eri tavoin tietolähteinä ja kommentoijina osallistuneet poliisitaustaiset henkilöt toivat esiin, että laitosten välillä voi olla eroja esimerkiksi toimintakulttuurin ja kirjaamiskäytäntöjen osalta. Laitosten välillä onkin suuria eroja siinä, mikä on poliisin perheväkivaltatehtävien määrän suhde perheväkivallaksi määriteltujen rikosilmoitusten määrään (Perheväkivaltatehtävät laitoksittain, perheväkivaltajutut laitoksittain, PolStat). Erityisesti kirjaamiskäytännöt liittyvät kuitenkin viranomaistoiminnan läpinäkyvyyteen, ja periaatteessa ohjeistusten tulisi olla samat laitoksesta riippumatta. Myös laki on sama kaikille, ja lähi-suhteessa tapahtuvasta lievästäkin pahoinpitelystä tulisi aina kirjata rikosilmoitus.

Tutkimusasetelmasta johtuen eli yhden poliisilaitoksen alueella kerätyn aineiston pohjalta tuloksia ei voi kuitenkaan suoraan yleistää koskemaan poliisin toimintaa perheväkivaltatehtävillä valtakunnallisesti.

Tutkimuksen luotettavuuteen liittyy myös tutkimuksen kohteena olleiden tiedottaminen ja tietoisuus tutkimuksesta. Etukäteen oletettiin, että tutkimuskuukausina kirjattaisiin jonkin verran enemmän rikosilmoituksia aiheen ja tutkimuksen noustessa entistä enemmän poliisien tietoisuuteen. Tutkimuksesta tiedotettiin etukäteen koko Sisä-Suomen laitoksen valvonta- ja hälytystoimintasektorille ja tiedottamisesta sovittiin yhdessä laitoksen kanssa. Tiedote jaettiin sähköisenä viikkotiedotteena ja oli nähtävillä laitoksen intranetissä koko tutkimuksen ajan. Ensisijaisesti sektorin johto hoiti tiedotuksen omalla päätöksellään päivittäisjohtamisen kautta sähköpostitse ja kasvotusten poliisiorganisaation hierarkian mukaisesti ryhmänjohtajien ja kenttäjohtajien kautta jokaiselle kentän työntekijälle. Kenttäväkeä pyydettiin vastaamaan kyselyyn joka kerta, kun tutkijan lähettämä viesti perheväkivaltatehtävästä sähköpostiin ilmestyi. Poliisit olivat siis koko hankkeen ajan hyvin tietoisia siitä, että perheväkivaltatehtäviin liittyvää tutkimusta tehdään.

Oheisessa kuviossa 3 on esitetty perheväkivaltatehtävien ja perheväkivallaksi kirjattujen rikosilmoitusten määrän suhde tutkimusajankohtaa (huhti-syyskuu) vastaavana aikana eri vuosina. Aineistonkeruun päättymiseen mennessä rikosilmoituksia oli kirjattu jopa vähemmän kuin edellisenä vuonna vastaavaan aikaan. Myös tehtävien ja ilmoitusmäärien välinen suhde kuviossa viittaa siihen, että tutkimuksella itsessään ei ollut vaikutusta poliisien toimintaan perheväkivaltatehtävillä ainakaan siten, että rikosilmoituksia olisi kirjattu aiempaa yleisemmin.

Kuvio 3 Perheväkivallaksi merkittyjen rikosilmoitusten määrän suhde perheväkivaltatehtävien määrään Sisä-Suomen poliisilaitoksen alueella huhti-syyskuussa 2010–2015. Lähde: PolStat.

Kun verrataan niiden tehtävien määrää, joista tutkija lähetti kyselyn sekä vastattujen lomakkeiden määrää, muodostuu kyselyn vastausprosentiksi 73 prosenttia. Puutteellisten vastausten ja tuplavastausten poistamisen jälkeen vastattujen tehtävien suhde pyydettyjen vastausten määrään nähden on edelleen hyvä, 68 prosenttia. Koko aineiston tehtävien ja kyselylomakkeelle vastattujen tehtävien eroja on kyselyloma-

keaineiston mahdollisen vinouman arvioimiseksi tarkasteltu katoanalyysitaulukossa muutamien sellaisten muuttujien osalta, jotka löytyvät molemmista aineiston osista (Liite 2). Tarkastelu osoittaa, että korkeimman eli A-kiireellisyysluokan tehtävistä vastattiin lomakkeelle hieman yleisemmin verrattuna näiden tehtävien osuuteen koko aineistossa. Niin ikään peruskiireellisyysluokan eli B-tehtävien osuus kyselylomakeaineistossa on suurempi, kun taas C-kiireellisyysluokan tehtävistä vastattiin kyselylomakkeelle huomattavasti harvemmin kuin mikä on niiden osuus koko aineistossa. Kuntaryhmän mukaan tarkasteltuna kyselylomakeaineisto on hieman vinoutunut siten, että kaupunkimaisten kuntien tehtävistä saatiin kyselylomakevastaus hieman yleisemmin kuin taajaan asuttujen ja maaseutumaisten kuntien alueille tulleista tehtävistä. Toistuviiin osoitteisiin tulleista tehtävistä vastattiin hieman harvemmin lomakkeelle. Kyselylomakeaineiston tehtävistä selvästi suurempi osa koko aineistoon verrattuna oli sellaisia tehtäviä, joista rikosilmoitus kirjattiin.

Kyselylomakeaineiston sisällä puuttuvan tiedon määrä on esitetty ja sen vaikutusta vastausten edustavuuteen arvioitu raportin tulosluvuissa tulosten esittämisen yhteydessä. Raportin ristiintaulukoinneissa on esitetty muuttujien välisen keskinäisen vaikutuksen määrää kuvaava Cramerin V , joka vaihtelee välillä $0 \dots 1$. Likimääräisenä kriteeriarvona muuttujien väliselle vähintään kohtalaiselle yhteydelle käytäytymistieteissä voidaan pitää V -arvoa $0,3$ tai yli (Tähtinen, Laakkonen & Broberg 2011, 139), mutta jo arvot $0,15-0,2$ on toisinaan nähty minimaalisesti hyväksyttävänä.

2.3. Tutkimusetiikka

Perheväkivalta tutkimusaiheena on erityisen arkaluontoinen. Kotona ja lähisuhteessa tapahtuva väkivalta on perinteisesti koettu yksityisasiaksi, ja sekä poliisin että tutkijoiden puuttuminen siihen saatetaan kokea loukkaavaksi. Koti väkivallan tapahtumapaikkana ja lähisuhde väkivallan kontekstina toimivat pitkään myös lainsäädännön näkökulmasta perusteina pitää väkivalta yksityisasiana, joskin erityisesti pahoinpitelyrikosten syyteoikeuteen viimeisten parinkymmenen vuoden aikana tehdyillä muutoksilla on pyritty muuttamaan lainsäädäntöä uhria paremmin suojaavaksi (Kotanen & Smolej 2014). Tämän tutkimuksen kohteena eivät ole yksityishenkilöt väkivallan osapuolina, vaan poliisin toiminta perheväkivaltatehtävillä. Tästä syystä voidaan ajatella, että aiheen arkaluontoisuus ei muodosta poliiseilta kysyttäessä samanlaista yksityisyyden alueelle tunkeutumisen uhkaa, kuin jos kysyttäisiin ihmisiltä heihin itseensä kohdistuneesta lähisuhdeväkivallasta.

Eräs tärkeimmistä tieteen eettisistä ohjenuorista on, että tiede ei saa vahingoittaa tutkimuskohdettaan (esim. Wiberg 2006). Riippuen tutkimustuloksista, poliisin toimintaa tarkasteleva tutkimus voi vaikuttaa poliisin imagoon, auktoriteettiin ja asemaan yhteiskunnassa haitallisesti, vaikka mahdolliset ongelmat koskisivat vain yksittäisiä tapauksia. Tämä haitta ei myöskään rajoitu vain poliisiin itseensä ja sen kykyyn jatkossa hoitaa työtehtäviään, vaan luottamuksella poliisiin on laajempia yhteiskuntajärjestykseen vaikuttavia seurauksia (esim. Kääriäinen 2007).

Poliisin toimintaa käsittelevällä tutkimuksella voi kuitenkin olettaa olevan myös yhteiskunnallista merkitystä siinä määrin, kun se paljastaa olennaisia asioita yhteiskunnasta. Wibergin (2006) mukaan tulisi erottaa toisistaan vahinko ja moraa-

linen vääritys. Hänen mukaansa ”ei siis aina ole moraalisesti väärin tuottaa jollekin toimijalle haittaa, kunhan ei tuota suoranaista moraalista vahinkoa eli loukkaa toimijan moraalisia oikeuksia” (emt., 264).

Tässä tutkimuksessa kiinnitettiin erityistä huomiota aineiston salassapitoon, luottamuksellisuuteen ja yksittäisten henkilöiden anonymiteetin suojaamiseen. Kaikessa tiedonkeruussa tutkimuksen kohteena olevien ihmisten, sekä viranomaisten että kansalaisten henkilökohtainen tietosuoja varmistettiin. Aineistoa on analysoitu riittävän suurina kokonaisuuksina ja niin, että sekä poliisien että poliisin asiakkaina olevien siviilihenkilöiden anonymiteetti säilyy. Tutkimuksen laadullisessa osuudessa havaintoja kerättiin myös yksityisissä tiloissa. Tiedonkeruu ei kuitenkaan kohdistunut suoranaisesti perheväkivallan uhreihin tai tekijöihin, vaan tutkimuksen fokus on poliisin työssä.

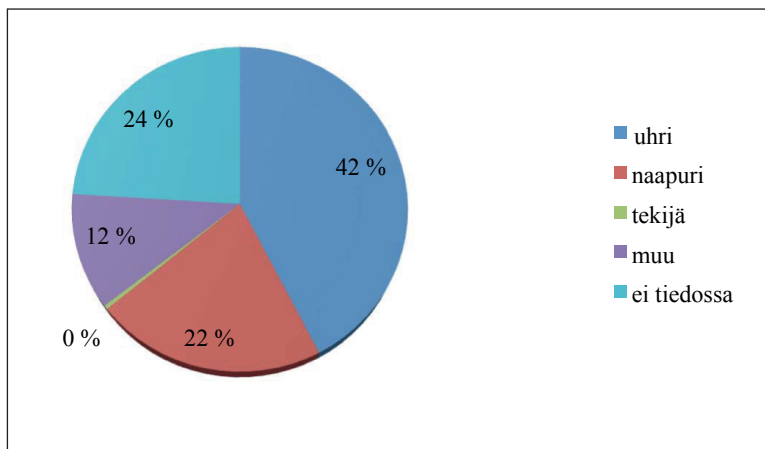
Poliisihallitus myönsi Poliisiammattikorkeakoululle luvan tutkimuksen toteuttamiseen. Lupa myönnettiin tutkimustarkoitusta varten perheväkivaltatehtäviä koskevien tietojen saamiseksi poliisiasiain tietojärjestelmästä ja hätäkeskustietojärjestelmästä poliisin tietojen osalta.

3 TEHTÄVIEN LUONNE

Tässä luvussa tarkastellaan poliisin perheväkivallaksi luokiteltujen tehtävien kokonaiskuvaa, joten siinä analysoidaan koko aineistoa (N=1811) ja koko kyselylomakeaineistoa (N=973). Tehtävien luonnetta tarkastellaan osapuolten välisen suhteen, käytetyn väkivallan sekä koetun tehtävän vaativuuden ja työvuoron raskauden avulla. Osasta tehtäviä kyselylomaketiedot puuttuvat, koska kysymykseen ”Miten näyttöä väkivallasta kerättiin?” on vastattu ”Ei kerätty, koska ei ollut kyse väkivallasta”. Tällöin vastaaja on siirtynyt lomakkeen loppuun, eikä kysymyksiä väkivallan tyyppistä, uhrista ja tekijästä luonnollisestikaan ole esitetty. Tästä ja muusta puuttuvasta tiedosta johtuen vastaajajoukon lukumäärä (N) vaihtelee ja on ilmoitettu erikseen jokaisen jakauman kohdalla.

3.1. Osapuolten välinen suhde

Ensimmäinen tieto perheväkivaltatehtävän osapuolista liittyy ilmoittajaan. Ilmoittajaa koskeva luokitus on tehty hätäkeskusaineistosta (N=1811) puhelun selvityskentän tietojen perusteella, joten on huomioitava, että poliisipartion mennessä tehtävälle tiedot uhrista ja tekijästä, jopa sivullisista saattavat muuttua merkittävästi, eikä ilmoittajan todellinen rooli tällöin välttämättä ole sama kuin hätäpuhelun tiedoissa kuvattu. Kuvion 4 luokittelussa on kuitenkin huomioitu vain tehtävän ilmoitustieto, käytännössä siis soittajan kertomus ja hätäkeskuspäivystäjän saamiensa tietojen perusteella kirjaama kuvaus.

Kuvio 4 Perheväkivaltatehtäviin liittyvät ilmoittajat hätäkeskuspuhelun selvityskentän tietojen perusteella, % (N=1811).

Lähes neljänneksessä hätäkeskukseen tulleista perheväkivallaksi luokitelluissa tehtävissä ilmoittajan roolia ei voi hätäkeskuspäivystäjän kirjaaman selvityksen perusteella jälkikäteen kohtuullisella varmuudella päätellä. Selvästi yleisimmin eli

42 prosentissa tapauksista ilmoittajana on uhri. Toiseksi yleisin on naapurin tekemä ilmoitus, yli viidenneksessä puheluista. Muita ilmoittajia on 12 prosenttia. Muu ilmoittaja on esimerkiksi muualta soittava ystävä tai sukulainen, jolle uhri on saatanut viestittää tilanteesta, koska ei pysty tai halua itse soittaa hätäkeskukseen. Kahdeksassa tapauksessa eli alle puolessa prosentissa aineistosta ilmoittajana oli tekijä.

Kyselylomakeaineiston (N=973) osalta saadaan tarkempaa tietoa tehtävään liittyneistä henkilöistä ja heidän välisestä suhteestaan (taulukko 1). Väkivallantekijä oli tämän aineiston perusteella selvästi yleisimmin, 43 prosentissa tapauksista uhrin kumppani. Yhdeksässä prosentissa tapauksista oli kyse tuttavien tai naapureiden välisestä väkivallasta. Kuudessa prosentissa tekijä oli uhrin entinen kumppani, ja muiden tekijöiden osuudet olivat muutamia prosentteja. Lomakevastauksista vajaasta kolmanneksesta puuttuu tieto väkivallan tekijän ja uhrin suhteesta, koska kysymyksen näytön keräämisestä on vastattu ”Ei kerätty, koska ei ollut kyse väkivallasta”.

Taulukko 1 Väkivallan tekijän suhde uhriin kyselylomakeaineistossa.

	n	%
Kumppani	419	43
Ex-kumppani	60	6
Lapsi	23	2
Vanhempi	32	3
Muu sukulainen tai perheenjäsen	24	3
Tuttava, naapuri tms.	86	9
Uhri ja tekijä eivät tunteneet toisiaan	8	1
Ei tiedossa	9	1
Puuttuvia	312	32
Yhteensä	973	100

Lievien pahoinpitelyjen syyteoikeutta koskevan lainsäädännön näkökulmasta lähisuhteiksi voidaan laskea kumppanit, ex-kumppanit, lapset, vanhemmat sekä muut sukulaiset ja perheenjäsenet (RL 21. luku, 16 §). Laskemalla yhteen edellä mainittujen osuudet on kyselylomakeaineiston vastauksista puuttuva tieto pois lukiin 84 prosentissa (n=558) kyse lähisuhteesta. Myös tuttavien ja naapureiden joukossa saattaa olla tapauksia, joissa suhde voitaisiin määrittellä lähisuhteeksi, mutta asiaa ei voi tämän aineiston perusteella päätellä. Kysymyksen perusteella rajattuun aineistoon viitataan jatkossa lähisuuhdeväkivalta-aineistona (N=558) erotuksena koko kyselylomakeaineistosta (N=973) ja koko aineistosta (N=1811).

Taulukko 2 Väkivallan osapuolet kyselylomakeaineistossa.

	n	%
Yksi uhri ja yksi tekijä	537	81
Yksi uhri ja useampia tekijöitä	13	2
Useita uhreja ja yksi tekijä	35	5
Useita uhreja ja useita tekijöitä*	82	12
Yhteensä	667	100

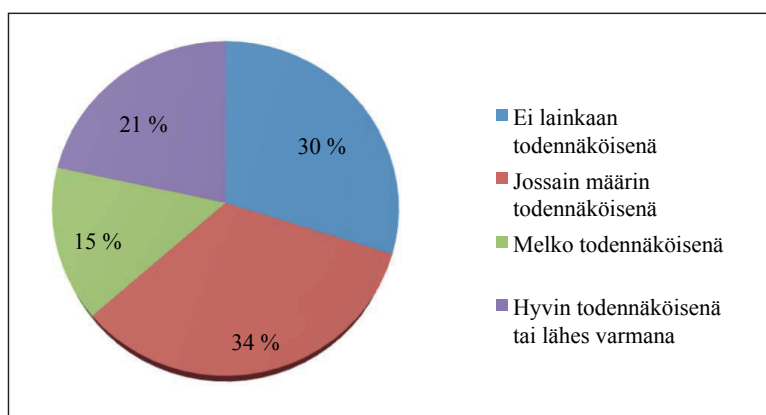
* Sisältää tilanteet, joissa kahdesta henkilöstä molemmat sekä tekijänä että uhrina.

Perheväkivaltatehtävillä ei aina ole kyse tapahtumista vain kahden henkilön välillä, joista toinen on selkeästi uhri ja toinen tekijä. Kuitenkin 81 prosentissa lomakevastauksista tehtävistä väkivaltaiseen tapahtumaan liittyi poliisiin mukaan yksi uhri ja yksi tekijä (taulukko 2). Noin 12 prosentissa sekä uhreja että tekijöitä oli useita, ja tähän ryhmään sisältyvät myös tilanteet, joissa kahdesta henkilöstä molemmat olivat sekä käyttäneet väkivaltaa että joutuneet väkivallan uhriksi. Viidessä prosentissa yhdellä tekijällä oli useita uhreja, ja noin kahdessa prosentissa yksi henkilö oli joutunut useamman tekijän uhriksi.

3.2. Käytetty väkivalta

Poliisin arvioista koskien tapahtunutta väkivaltaa saadaan tietoa kyselylomakeaineiston osalta (N=973). Näistä tehtävistä 70 prosentissa tapauksista väkivallan mahdollisuutta pidettiin vähintään jossain määrin todennäköisenä. Jossain määrin todennäköisenä tai melko todennäköisenä se nähtiin lähes puolessa tapauksista, ja hyvin todennäköisenä tai lähes varmiana 21 prosentissa (kuvio 5). Toisaalta avovastausten perusteella osalla poliiseista on tuntuma, että suurimmassa osassa perheväkivaltatehtävistä väkivaltaa ei ole tapahtunut:

Vaikea vastata kyselyyn, jossa oletama on että väkivaltaa olisi tapahtunut. Useimmiten väkivaltaa ei kuitenkaan näillä tehtävillä ole ollut.

Kuvio 5 Partioiden arviot siitä, miten todennäköisenä väkivaltaa pidettiin kyselylomakeaineistossa.

Käytetystä väkivallasta kysyttiin sekä ensisijaiseksi uhriksi arvioituun että ensisijaiseksi tekijäksi arvioituun kohdistuen. Toisinaan poliisin voi olla hyvinkin vaikea fyysisten vammojen puuttuessa arvioida yksinomaan asianosaisten kertomuksen perusteella, kuka on ollut väkivaltilanteessa ensisijaisesti uhri ja kuka tekijä. Ohjeeksi kyselylomakkeella annettiin, että ensisijaiseksi uhriksi määritellään poliisin arvi-
on mukaan vakavinta väkivaltaa kokenut henkilö. Kysymyksessä vastaaja on voinut valita monta eri tekoa, koska usein väkivalta ei ole rajoittunut vain yhdentyypiseen tekoon (taulukko 3).

Yleisimmin uhriin arvioitiin kohdistuneen lievintä vaihtoehtoa eli huutamista ja uhkaavaa käyttäytymistä, jota ilmeni 69 prosentissa tapauksista. Toiseksi yleisintä oli tyrkkiminen ja töniminen, jota uhri oli kokenut reilussa kolmanneksessa tapauksista. Noin kolmannes tapauksista sisälsi liikkumisen estämistä ja kiinni tarttumista. Yli viidenneksessä tapauksista kyseessä oli teko, joka rikoslain näkökulmasta voitaisiin luokitella laittomaksi uhkaukseksi (RL 25. luku 7 §), eli uhria oli uhattu vahingoittaa fyysisesti. Yhtä yleistä (21 %) oli nyrkillä lyöminen. Vähintään jotain fyysistä väkivaltaa, pois lukien siis taulukossa 3 esitetyistä kaksi ylintä vain uhkailua sisältänyttä väkivaltatyyppiä, ilmoitettiin uhriin kohdistuneen puolella kaikista lomakevastauksista (N=973) ja puuttuva tieto pois lukien eli väkivaltatyyppin kysymykseen vastatuista tapauksista 79 prosentissa (N=615).

Taulukko 3 Poliisin arvio ensisijaisen uhrin ja tekijän kokemasta väkivallasta.

	Uhri (N=615)*		Tekijä (N=575)**	
	n	%	n	%
Huutamista, uhkaavaa käyttäytymistä (sis. esineiden heittäly)	423	69	177	31
Uhattu vahingoittaa fyysisesti	131	21	24	4
Estetty liikkumasta tai tartuttu kiinni	198	32	58	10
Tyrkitty tai tönitty	210	34	66	11
Läimäisty	98	16	24	4
Revitty hiuksista	60	10	11	2
Lyöty nyrkillä	127	21	22	4
Lyöty kovalla esineellä	34	6	11	2
Potkittu tai kuristettu	86	13	15	3
Käytetty jotakin asetta (sis. aseella uhkaaminen)	25	4	<5	<1
Yritetty pakottaa sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen	<5	<1	0	0
Pakotettu sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen	<5	<1	0	0
Käytetty muunlaista fyysistä väkivaltaa, millaista	67	11	29	5
Tekijään ei kohdistunut väkivaltaa	-	-	301	52

* Uhrin N = vastattu vähintään yhdestä väkivaltatyyppistä

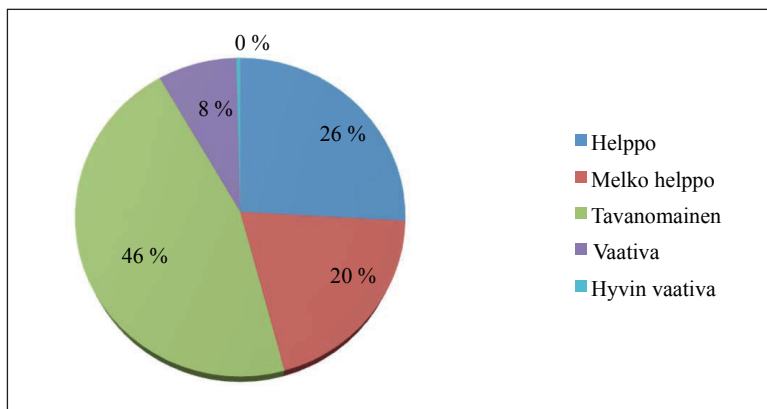
** Tekijät N = vastattu vähintään yhdestä väkivaltatyyppistä tai vastattu, että tekijä ei kokenut väkivaltaa

Tekomuotoja koskevan kysymyksen perusteella yli puolessa tapauksista (52 %) ensisijaiseen tekijään itseensä ei kohdistunut poliisin arvion mukaan lainkaan väkivaltaa. Teoista yleisin oli huutaminen ja uhkaava käyttäytyminen, jota arvioitiin tapahtuneen hieman alle kolmanneksessa tapauksista. Noin kymmenesosa tapauksista sisälsi tekijään kohdistuen liikkumisen estämistä, kiinni tarttumista ja/tai tyrkkimistä ja tönimistä. Molemminpuolista väkivaltaa on analysoitu laskemalla ne tapaukset, joissa sekä uhriin että tekijään kohdistui vähintään yhtä fyysisen väkivallan muotoa, eli pois lukien pelkkää uhkailua sisältäneet tapaukset. Molemminpuolista väkivaltaa ilmeni noin viidesosassa tapauksista, mistä esimerkkinä aineisto-ote:

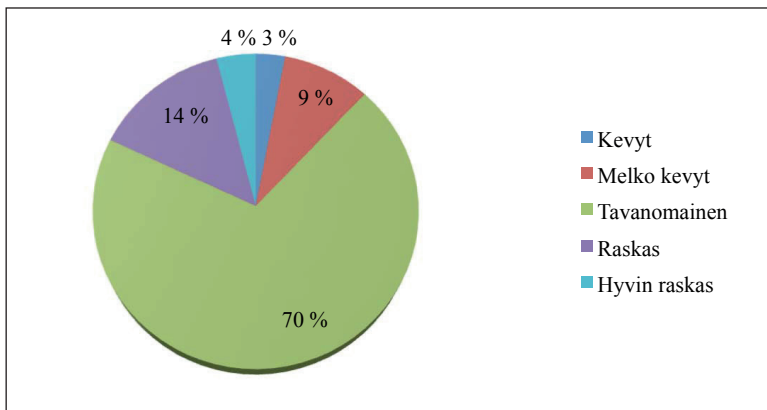
Isäntä vastaanottamassa, mutta molemmat paikalla ja molemmat päihtyneitä. Aika pian selvisi, että riitaa on tullut miehen edellisen liiton lapsista, niihin liittyen ja riidan yhteydessä nainen lyönyt miestä avokämmenellä naamaan jonka jälkeen mies retuuttanut hiu[ksi]sta ja lyönyt avokämmenellä naamaan naista. Molemmista kirjattiin lievä pahoinpitely.

3.3. Tehtävän vaativuus ja työvuoron raskaus

Kyselylomakkeella haluttiin saada tietoa myös siitä, miten vaativiksi tehtävät arvioitiin ja miten raskaaksi koko se työvuoro koettiin, jonka aikana tehtävä hoidettiin. Yleisin arvio tehtävistä oli tavanomainen, joita oli 46 prosenttia kyselylomakkeelle vastatuista tehtävistä (N=703). Kahdeksan prosenttia tehtävistä arvioitiin vaativiksi ja hyvin vaativia tehtäviä oli alle puoli prosenttia. (Kuvio 6.)

Kuvio 6 Poliisien arviot tehtävän vaativuudesta suhteessa tavanomaiseen perheväkivaltatehtävään.

Kuvio 7 Poliisien arviot työvuoron raskaudesta suhteessa normaaliin työvuoroon.

Työvuoron raskaudesta kysyttäessä vastaajia pyydettiin huomioimaan tehtävien määrä, kiire ja muu kuormitus (kuvio 7). Valtaosa vuoroista eli 70 prosenttia arvioitiin tavanomaisiksi. Raskaiksi ja hyvin raskaiksi arvioituja vuoroja oli lähes viidesosa kaikista vuoroista, kun kevyiden ja melko kevyiden vuorojen osuus oli hieman useampi kuin joka kymmenes vuoroista. Tuloksia tulkittaessa on syytä huomioida, että avovastauspalautteen perusteella osa vastaajista koki arvioinnin hankalaksi ja korosti, että ”tavanomaisen” tehtävän sijoittuminen tarjotulla asteikolla ei ole itsessään selvää.

Yövuorot aina tavallaan raskaita, mutta ei normaalista poikennut tämä.

-

Se on tätä päivää että tavanomainen tarkoittaa, että saa koko ajan mennä

Seuraavassa vastauksessa tuotiin kysymyksen tulkintavaikeuksien lisäksi esiin kotikeikkojen erityisluonnetta:

Tehtävän ja vuoron raskautta tiedustellaan. Usein vastataan ”tavanomainen”, koska vuorot saattavat olla tavanomaisen raskaita. Eli tavanomainen ei tarkoita rauhallista tai kevyttä, helppoa. Lisäksi on hieman epäselvää, millä tavalla tätä kysymystä käsitellään, oliko vuoro tai tehtävä raskas tilanteen/keikan takia vaiko esim partioon kohdistuvan väkivallan tai sen uhan takia. ”Helppo” keikkakin on meille raskas, koska kotikeikoilla pitää aina olla erityisen varuillaan, silmät selässä ja punnita ja arvioida tarkasti kaikkea mitä läsnäolijat kertovat, tai miten käyttäytyvät. Jos vielä parina on opiskelija, tulee keikasta/vuorosta tuplasti raskas, koska on mahdollista hänen toimiaan ja ohjattava sitä. Joten erittäin vaikea vastattava.

Käytännössä mitattu piirre on poliisien subjektiivinen kokemus tehtävän vaativuudesta ja vuoron raskaudesta suhteessa muihin vastaaviin. Kuten palautteen perusteellakin voidaan olettaa, työn vaativuuden takia jokainen vuoro on omalla tavallaan raskas, mutta vastaajien on oletettu vastaavan ”raskas” tai ”erittäin raskas” tapauksissa, joissa kuormitus on ollut poikkeuksellista.

Koetun vuoron raskauden ja tehtävän vaativuuden lisäksi kiinnostavaa onkin, miten poikkeuksellinen tilanne ja olosuhteet ovat yhteydessä muihin tehtävän piirteisiin ja poliisin toimintaan. Tehtävän vaativuutta on siksi syytä tarkastella suhteessa tehtävään liittyviin muihin tekijöihin. Näitä tarkasteluja varten luokkia tehtävän vaativuudesta yhdisteltiin seuraavasti: helppo ja melko helppo yhdistettiin, samoin vaativa ja hyvin vaativa. Uusi luokittelu on siis: 1 helppo, 2 tavanomainen, 3 vaativa.

Oheisessa taulukossa 4 tehtävän vaativuutta on tarkasteltu suhteessa siihen, oliko osapuolten välillä kyseessä lähisuhde, oliko syytä epäillä fyysistä väkivaltaa uhriin kohdistuen ja oliko paikalla lapsia.

Taulukko 4 Tehtävän koettu vaativuus tarkasteluna sen mukaan, oliko kyseessä lähisuhde, oliko uhri kokenut fyysistä väkivaltaa ja oliko paikalla alaikäisiä, %.

		Tehtävän vaativuus				
		Vaativa	Tavan- omainen	Helppo	Yhteensä (n)	Cramerin V
Lähisuhde	Ei	9	41	50	100 (102)	
	Kyllä	8	48	44	100 (556)	.047
Uhri kokenut	Ei	6	37	57	100 (218)	
fyysistä väkivaltaa	Kyllä	9	50	41	100 (485)	.155
Alaikäisiä paikalla	Ei	7	46	47	100 (587)	
	Kyllä	15	47	38	100 (115)	.118

Taulukointi osoittaa, että tehtävän vaativuus arvioitiin tavanomaiseksi hieman yleisemmin silloin, kun kyseessä oli lähisuhde. Helppojen tehtävien osuus puolestaan oli suurempi muissa kuin tapauksissa, joissa osapuolten välillä oli lähisuhde. Vaativien tehtävien osalta eroa osapuolten välisen suhteen mukaan tarkasteluna ei ole nähtävissä. Myös ilmoitustietojen todentuminen tehtävällä eli uhriin kohdistunut fyysinen väkivalta näyttää olevan yhteydessä tehtävän vaativuuteen siten, että väkivaltaa sisältäneet tapaukset ovat useammin vaativampia kuin korkeintaan suusanallista riitaa tai uhkaamista sisältäneet. Muuttujien välistä riippuvuutta kuvaava Cramerin V lähenee uhrin kokeman fyysisen väkivallan osalta kohtalaista vaikutusta. Tarkastelluista muuttujista sekä prosentuaalisesti että muuttujien välisen yhteyden kannalta suurimman eron vaativissa tehtävissä tekee lasten läsnäolo: vaativien tehtävien osuus on jopa kaksinkertainen verrattuna tehtäviin, joissa paikalla oli vain aikuisia.

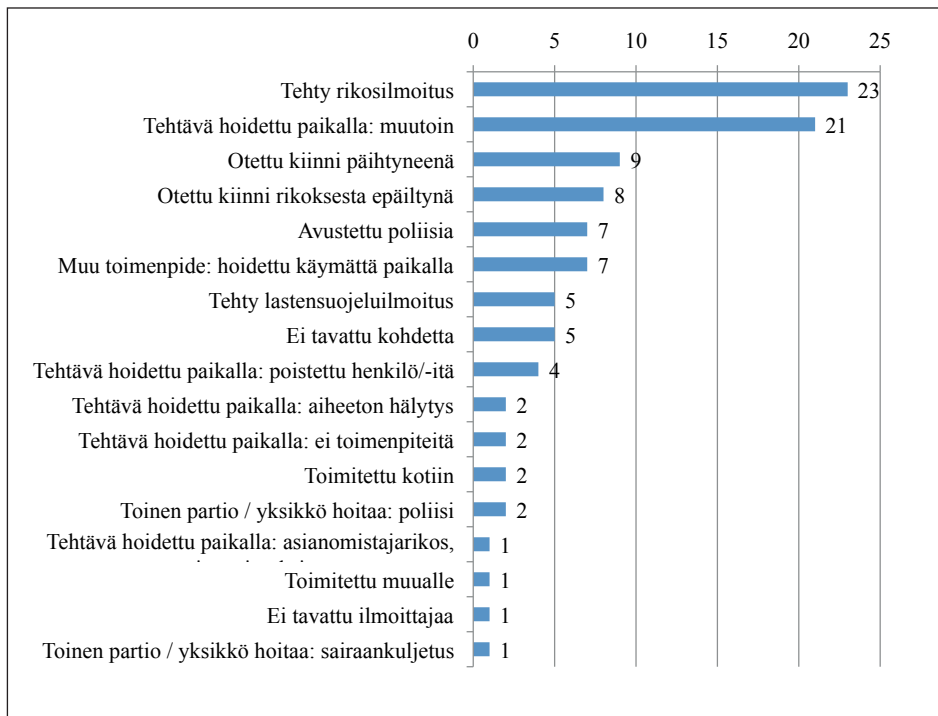
4 TOIMENPITEET TEHTÄVILLÄ

Tässä luvussa tarkastelun lähtökohtana on koko aineisto (N=1811). Toimenpiteiden prosenttiosuudet tässä luvussa on laskettu kaikista kirjatusta toimenpiteistä (N=2184) joita kirjattiin yhdeltä tehtävältä nollassa seitsemään eri tyyppiä. Kirjattujen toimenpiteiden määrä on siis huomattavasti suurempi kuin tehtävien määrä. Erilaisia toimenpiteitä oli aineistossa 49, kun niitä poliisin ohjeissa on luokiteltu yli 100 (Tehtävälajikohtaisia kiireellisyysarvioita ja ohjeita poliisin tehtävien käsittelyssä sekä toimenpidekoodit 2014).

4.1. Yleisimmät toimenpiteet

Oheisessa kuviossa 8 on esitetty yleisimmät toimenpiteet ja niiden osuudet kaikista aineiston toimenpiteistä (N=2184). Mukaan on poimittu toimenpiteet, jotka esiintyivät aineistossa vähintään 10 kertaa. Yleisin toimenpide oli rikosilmoituksen kirjaaminen, jonka osuus kaikista toimenpiteistä oli lähes neljännes. Viidesosa toimenpiteistä kuului luokkaan ”Tehtävä hoidettu paikalla: muutoin”. Tehtäviä, jotka on hoidettu paikalla muutoin, on tarkasteltu tarkemmin alaluvussa 4.3. Hieman harvempi kuin joka kymmenes toimenpide oli päihtyneen kiinniotto, ja lähes yhtä yleinen oli kiinniotto rikoksesta epäiltynä. Seitsemän prosenttia toimenpiteistä koski toisen poliisipartion avustamista. Niin ikään seitsemän prosenttia toimenpiteistä oli hoidettu käymättä paikalla, ja toimenpiteen erityisluoneen vuoksi sitä on tarkasteltu lähemmin tämän raportin alaluvussa 4.2.

Toimenpiteitä on syytä tarkastella myös arvioitaessa tutkimusaineiston rajautumista ja vinoumaa. Esimerkiksi rikosilmoituksia kirjattiin lomakkeelle vastatuista tehtävistä selvästi useammin kuin koko aineistosta (35 %) ja samoin oli lastensuojeluilmoitusten kohdalla (12 %). Tämä viittaa siihen, että herkemmin kyselylomakkeelle on vastattu perheväkivaltatehtävistä, jotka ovat sisältäneet poliisin epäilyn väkivallasta, kuin esimerkiksi niistä, jotka ovat osoittautuneet selvästi aiheettomiksi hälytyksiksi. Tehtävien kokonaisuudesta lomakkeelle vastatut (N=973) ovat siis useammin vakavampia tapauksia verrattuna koko aineistoon (N=1811, ks. kuvio 2, s. 28). Toisaalta äärimmäisen vakavat henkirikostapaukset ja jo hätäkeskuksessa aseisiin liittyviksi tehtäviksi luokitellut eivät näy aineistossa sikäli kuin luokitus on alun perin vastannut todellisia tapahtumia (perheväkivaltatehtävän rajauksesta, ks. tämän raportin luku 1.3.).

Kuvio 8 Yleisimmin kirjatut toimenpiteet kaikista toimenpiteistä perheväkivallaksi luokitelluilla tehtävillä huhti-syyskuussa 2015, % (N=2184).

4.2. Muu toimenpide: hoidettu käymättä paikalla

Kun tehtävä on hoidettu käymättä paikalla, on poliisi käytännössä soittanut ilmoittajalle, esimerkiksi naapurille, joka on saattanut todeta metelin jo lakanneen ja osapuolten poistuneen paikalta. Poliisi on monissa näistä tapauksista ollut yhteydessä kohteeseen, puhunut puhelimesa oletetun uhrin kanssa ja puhelun perusteella arvioinut, ettei poliisia paikalla tarvita. Näiden paikalla käymättä hoidettujen tehtävien osuus kaikista tehtävistä (N=1811) on noin kahdeksan prosenttia. Muutamissa tapauksissa toimenpide tehtävän hoitamisesta käymättä paikalla ei ollut kirjautunut hätäkeskustietojärjestelmään, ja kysely lähti myös tällaisista tehtävistä:

Asia hoidettiin puhelimitse käymättä paikalla. Tilanne oli ilmoittajan mukaan rauhoittunut eikä varsinaista väkivaltaa ollut käytetty.

Joissakin käymättä paikalla hoidetuissa tapauksissa hätäkeskukseen on saatu selkeä ilmoitus väkivallasta ja siitä aiheutuneista vammoista. Puhuttuaan puhelimesa ilmoittajan tai uhrin kanssa poliisi saattaa silti päättää olla menemättä paikalle selvittämään asiaa, toisinaan ilmoittajan omasta toiveesta. Olisiko poliisilla kuitenkin velvollisuus selvittää ja tutkia tapahtumien kulku paikan päällä?

Koska tehtävistä, jotka hoidettiin käymättä paikalla, ei pääsääntöisesti lähetetty kyselyä poliiseille, rajoittaa se näiden tehtävien lähemmän tarkastelun tietoihin, jotka ovat saatavissa hätäkeskustietojärjestelmästä. Aiempien tutkimusten ja selvitysten (Laapio 2005; Törrönen 2000) perusteella on viitteitä poliisien turhautumisesta niin sanottuihin vakioasiakkaisiin, joten on syytä tarkastella kohdeosoitteen toistumista suhteessa tehtävien hoitamiseen käymättä paikalla. Ilmoittajien suhteen voidaan kenties olettaa, että uhrin itsensä tekemä soitto johtaisi todennäköisemmin poliisin paikalle menemiseen kuin ääniin perustuva naapurin ilmoitus. Tarkastelussa kuntaryhmän mukaan puolestaan kuntaryhmän oletetaan liittyvän etäisyyteen, joka poliisilla on tehtäväpaikalle, ja sitä kautta tehtävän hoitamiseen käymättä paikalla. Erityisesti maaseutumaisissa kunnissa partioista voi olla pulaa ja välimatkat muodostua pitkiksi:

Partio ei käynyt tapahtumapaikalla. Ainoa partio [alue]:lla. Muiden samanaikaisten tehtävien priorisointi. Hätäkeskukseen ilmoittaja ei vastannut partion soittoyrityksiin.

Muutamissa aineiston tapauksissa rikosilmoitus on kirjattu, vaikka partio ei ole käynyt tapahtumapaikalla:

Ilmoitus tuli [paikkakunta]:sta ja ilmoitustiedot otettiin puhelimitse, koska tapahtumapaikalle oli matkaa n. [>50]km ja tilanne oli jo ohi ja osapuolet eri osoitteissa.

Osoitteen toistuvuuden, ilmoittajan ja kuntaryhmän yhteydet tehtävän hoitamiseen käymättä paikalla on esitetty taulukossa 5. Tarkastelu osoittaa, että toistuvien osoitteiden kohdalla tehtävä on hieman muita useammin hoidettu käymättä paikalla. Myös ilmoittajan mukaan tarkasteltuna tehtäväpaikalle menemisessä on vaihtelua, mutta ennako-oletuksista poiketen siten, että käymättä paikalla on hoidettu yleisimmin tehtäviä, joissa ilmoittajana on ollut uhriksi itsensä hätäpuhelussa ilmoittanut henkilö. Sitä vastoin vähiten käymättä paikalla hoidettuja tehtäviä oli naapureiden ilmoittamana. Tämä saattaa vastoin ennako-oletusta kertoa siitä, että verrattuna uhriksi itsensä kuvaavien ilmoituksiin naapureiden ilmoituksista suurempi osa koskee tilanteita, joissa poliisi arvioi, että on syytä käydä paikalla selvittämässä tilanne.

Taulukko 5 Tehtävän hoitaminen käymättä paikalla osoitteen toistuvuuden, ilmoittajan ja kuntaryhmän mukaan tarkasteltuna koko aineistossa (N=1811), %.

		Tehtävä hoidettu käymättä paikalla			
		Ei	Kyllä	Yhteensä (n)	Cramerin V
Toistuva osoite	Ei	93	7	100 (1347)	
	Kyllä	90	10	100 (464)	.101
Ilmoittaja	Uhri	89	11	100 (768)	
	Naapuri	96	4	100 (392)	
	Muu	92	8	100 (217)	
	Ei tiedossa	95	5	100 (434)	.109
Kuntaryhmä	Kaupunkimainen	94	6	100 (1185)	
	Taajaan asuttu	91	9	100 (402)	
	Maaseutumainen	86	14	100 (224)	.101

Kuntaryhmä vaikuttaa odotetusti siten, että käymättä paikalla hoidettujen tehtävien osuus oli selvästi suurempi maaseutumaisissa kunnissa ja hieman suurempi taajaan asutuissa kunnissa kuin kaupunkimaisissa kunnissa. Muuttujien välisestä yhteydestä kertovat Cramerin V-arvot ylittävät kaikissa tarkasteluissa pieneksi luokitettavan voimakkuuden jääden kuitenkin alle kohtalaisen.

Välimatka voi vaikuttaa jo siinä vaiheessa, kun uhri pohtii, kannattaako poliisin puoleen kääntyä. Seuraavassa esimerkissä tehtävää ei hoidettu käymättä paikalla, mutta se kuvaa, että jo kynnys hätäkeskukseen soittamiseen voi olla yhteydessä kuntatyyppeihin:

Mies otettiin kiinni ja selvisi naisen kertomana, että perheväkivaltaa oli ollut aikaisemmin huomattavissa määrin. Nainen kertoi, että väkivaltaa on ilmennyt niin henkistä, fyysistä kuin seksuaalistakin. Mies ei asunut ko. osoitteessa vaan oli väkisin pyrkinyt sisään. Pieni paikkakunta missä tapahtui, jossa on tapana ettei asioista ilmoiteta poliisille kuin vasta ihan viime tipassa. Meilläkin kertyi matkaa keikkapalkalle [>120]km.

4.3. Tehtävä hoidettu paikalla: muutoin

Otsikon mukainen toimenpide herättää enemmän kysymyksiä kuin mihin se vastaa. Millä kaikilla tavoilla poliisi voi muutoin hoitaa tehtäviä paikan päällä? Näitä toimenpiteitä oli kaikista toimenpiteistä (N=2184) hieman yli viidennes ja tehtävien määrään (N=1811) suhteutettuna 25 prosenttia.

Lomakevastausten osalta tieto käytetystä väkivallasta tarjoaa luonnollisesti yhden selityksen tehtävän hoitamiseksi. Vaikka laissa määritelty lievä pahoinpitely ei välttämättä rajoitu fyysiseen, jälkiä jättävään väkivaltaan, on poliisin arviolla siitä, kohdistuiko uhriin fyysistä väkivaltaa, selkeä yhteys tehtävän hoitamiseen. Tehtävistä, joissa uhriin ei arvioitu kohdistuneen mitään fyysistä väkivaltaa, hieman yli puolet (51 %) hoidettiin muutoin. Fyysisen väkivallan tapauksista näin hoidettiin viidennes. (Taulukko 6.)

Taulukko 6 Ristiintaulukointi tehtävän hoitamisesta muutoin sen mukaan, kohdistuiko uhriin fyysistä väkivaltaa ja ilmoittajan mukaan tarkasteltuna, %.

		Tehtävä hoidettu paikalla: muutoin			
		Ei	Kyllä	Yhteensä (n)	Cramerin V
Uhriin kohdistui	Ei	49	51	100 (471)	
fyysistä väkivaltaa	Kyllä	80	20	100 (365)	.324
Ilmoittaja	Uhri	74	26	100 (574)	
	Naapuri	48	52	100 (351)	
	Muu	73	27	100 (180)	
	Ei tiedossa	75	25	100 (288)	.239

Seuraava esimerkki osoittaa myös sen, että poliisin työ keskittyy vahvasti välittömän turvallisuuden palauttamiseen eli siihen, miten ihmiset pärjäävät juuri sillä hetkellä ja ehkä seuraavan yön ajan. Tämän pidemmälle arvio väkivallan riskistä ei välttämättä ulotu. Esimerkkitapauksessa on viitteitä siitä, että kyseinen pariskunta viettää jatkossakin aikaa yhdessä ja tilanteilla on mahdollisuus kärjistyä:

A kertoi, että lyönnistä ei ollut tullut mitään vammoja. Vain sormi oli jostain muusta B:n vääntämisestä kipeänä, mutta ei halunnut poliisin tutkivan asiaa. A on jo omassa asunnossaan ja B nukkuu omassaan. Pysyvät erillään tämän illan.

Toisinaan tilanteen kertaalleen jo rauhoituttua se kärjistyy poliisin käynnin jälkeen uudelleen, sillä toisen osapuolen poistaminen tai kiinniotto ei rikosilmoitukseen johtavissa tapauksissakaan ole selviö. Tällöin tehtävän ensin muutoin hoitanut partio saattaa joutua niin sanotulle paikkokeikalle:

Olimme noin vii[s]i minuuttia aiemmin käyneet ko. osoitteessa ja silloin olimme saaneet kirkon keskelle kylää. Tarkoitus oli kirjata rikosilmoitus ja osapuolet jäivät yhdessä samaan osoitteeseen. Niin ei sitten kuitenkaan käynyt.

Monessa tapauksessa muutoin hoidetuissa tehtävissä kyseessä on aiheeton hälytys ja muu kuin lähisuhdeväkivalta, kuten aineiston seuraavissa esimerkeissä:

Kyseessä oli naisen paniikkikohtaus, johon liittyen oli puhunut kova-äänisesti puhelimeen kaverilleen ja itkeskellyt.

-

Suomi oli tehnyt 1-0 maalin Kreikkaa vastaan jalkapallossa.

-

Kohdehenkilö oli hämmästynyt poliisin tulosta. Samalla selvisi että pelasi kaverinsa kanssa kahdestaan Playstationilla jalkapalloa ja huuto johtui pelaamisen tuoksinnasta.

Edellä kuvatuissa tehtävissä ilmoituksen on tehnyt kuultujen äänien perusteella naapuri. Alkuperäisen ilmoituksen tarkkuuteen voi siis liittyä se, kuka ilmoituksen tekee. Oheisessa taulukossa 6 tekijä-ilmoittajat on vähäisen määrän vuoksi yhdistet-

ty luokkaan muu. Ristiintaulukointi (taulukko 6) osoittaa, että naapureiden ilmoittamista tehtävistä yli puolet on hoidettu paikalla muutoin, kun taas uhrin ja muiden ilmoittajien kohdalla muutoin hoidettuja tehtäviä oli reilu neljännes.

Edellisessä luvussa kuvattiin, miten poliisi voi hoitaa tehtäviä käymättä paikalla perustuen uhrin ja muiden paikalla olevien puhelimitse antamiin tietoihin. Kaikissa tapauksissa asianosaisten ilmoitus "ei poliisin tarvetta" ei kuitenkaan tarkoita, että poliisi kuittaisi tehtävän hoidetuksi käymättä paikalla tai hoidetuksi muutoin. Ensi-vaikutelma ja osapuolten ensimmäiset kertomukset eivät välttämättä anna kattavaa kuvaa tapahtumien kulusta, mikä alleviivaa poliisilta tarvittavia taitoja puhuttamisessa ja kokonaisuuden havainnoimisessa:

Nainen/ilmoittaja tuli avaamaan oven. Hän kertoi, ettei ole mitään hätää, eikä poliisin tarvetta ole. Päätimme kuitenkin selvittää asiaa tarkemmin. Pyysin naisen olohuoneeseen ja vahvasti päihtynyt mies jäi juttelemaan partiokaverin kanssa. Nainen alkoi pikkuhiljaa kertomaan tapahtuneesta.

Neljäs tehtävä saman päivän aikana samaan osoitt[e]eseen. Lähtötiedot olivat erittäin vähäiset ja se oli luokiteltu A-luokkaan. Sisällä jouduttiin menemään auttamalla ovea aukenemaan. Pariskunta oli olevinaan nukkumassa sängyssä alasti. Mies oli hieman enemmän vihainen, lähinnä oven rikkomisesta. Nainen ei kertonut mitään miehen läsnäollessa, mutta kun mies siirrettiin takatilaan niin nainen kertoi mitä oli tapahtunut illan aikana mm. sormet oven väliin ja avokämmenellä kasvoihin lyönti.

Poliisin arvion mukaan perheväkivaltatehtävälle lähtevän partion on käytännössä oltava varautunut melkein mihin tahansa, sillä toisinaan tehtävä muuttaa luonnetaan nopeastikin. Seuraavassa esimerkissä kyse on yhtäältä lähisuhdeväkivallasta, mutta tehtävä sai myös toisenlaisen sävyn itsetuhoisesti käyttäytyneen väkivallantekijän vuoksi:

Asianomistaja (mies) oli poliisia vastassa talon pihassa. Oli paennut talosta ulos kun puoliso oli alkanut riehumaan ja huitaissut veitsellä käsivarteen, johon tuli pieni haava, joka ei vaatinut hoitoa. Epäilty (nainen) oli lukinnut talon ovet eikä miehellä ollut vara-avaimia. Sisällä talossa olle[e]seen naiseen ei saatu puhehyteyttä huutamalla eikä puhelimella, jolloin poliisi joutui sisäoven ikkunan rikkomalla menemään asuntoon sisälle. Sisältä epäilty nainen tavattiin tiedottomassa tilassa ja hänelle jouduttiin tilaamaan ambulanssi, joka vei hänet hoitoon. Oli ottanut alkoholin lisäksi lääkkeitä.

Avovastausten perusteella poliisia soitetaan paikalle myös muista syistä kuin väkivallan takia. Väkivalta saatetaan silti mainita hätäpuhelussa, jotta varmistetaan poliisin saapuminen paikalle. Näin on ilmeisesti tapahtunut seuraavassa esimerkissä, jossa poliisi kuvaa syitä sille, miksi rikosilmoitusta ei kirjattu:

Syytä epäillä kynnys väkivallasta ei ollut täyttynyt, eikä kumpikaan halunnut asiasta ilmoitusta. Olivat suusanallisesti riidelleet, koska isäntä ei halunnut, että nainen menee kaverinsa luokse lähitaloon ja kaveri on mies. Isännälle oli tullut omasta kaatumisesta haava käsivarteen, mutta koska halusi poliisin selvittävän mis-sä tyttöystävä on, niin soitti hätäkeskukseen, että häntä on puukotettu.

4.4. Viranomaisyhteistyö ja ohjaaminen muihin palveluihin

Poliisiasiaien tietojärjestelmästä saatujen toimenpidekoodien perusteella noin kolmeen prosenttiin kaikista tehtävistä liittyi muiden viranomaisten toimenpiteitä. Tämä vähäinen osuus johtuu ainakin osittain aineiston luonteesta: esimerkiksi ambulanssin liittymistä tehtävään ei erikseen kirjata toimenpiteenä, ellei kyseessä ole tehtävä, jossa poliisi on lähtökohtaisesti mennyt avustamaan sairaanhoitoa. Myöskään kyselylomakeaineiston perusteella suurimpaan osaan tehtävistä ei liittynyt poliisiin lisäksi muiden viranomaisten toimenpiteitä (taulukko 7). Vastaja on voinut valita useita vaihtoehtoja, minkä vuoksi vastausprosentit eivät summaudu sataan. Tapauksissa, joissa muita viranomaisia liittyi tehtävään, kyse oli useimmiten joko sosiaaliviranomaisista tai sairaankuljetuksesta. Ambulanssien lisäksi vastauskategoria ”muu” sisälsi enimmäkseen mainintoja sairaanhoitoon ja terveyskeskuksiin.

Taulukko 7 Tehtäviin liittyneet muut viranomaiset.

	n	%
Sosiaaliviranomaiset	98	15
Ambulanssi	96	15
Pelastustoimi	<5	<1
Muu	17	3
Ei liittynyt muita viranomaisia	499	77
Yhteensä	649	

Myöskään tietojen antaminen auttamistahoista ja niihin ohjaaminen ei aineiston perusteella ole kovin yleistä (taulukko 8). Lomakkeelle vastatuista tehtävistä 65 prosentissa auttamistahoista ei tiedotettu lainkaan. Kun tietoa annettiin, kyseessä oli useimmiten sosiaalipäivystys, josta tietoa oli annettu hieman alle viidenneksessä tehtävistä. Toiseksi yleisin kategoria ”joku muu” taho käsittää enimmäkseen viitauksia sairaanhoitoon, terveyskeskuspäivystykseen ja lääkäriin, toiseksi yleisimmin sosiaalitoimeen. Yksittäisiä mainintoja oli myös järjestöistä kuten AA-liike, itseavusta (”Pitää lähteä parisuhteesta pois”) sekä sukulaisista ja perheenjäsenistä.

Taulukko 8 Uhrille annetut tiedot eri auttamistahoista.

	n	%
Sosiaalipäivystys	120	18
Rikosuhripäivystys	33	5
Setlementti Naapurin Perheväkivaltaklinikka	<5	<1
Ensi- ja turvakoti	36	6
Joku muu	102	16
Ei tiedotettu auttamistahoista	422	65
Yhteensä	649	

Taulukossa 9 on esitetty auttamistahoista kertomisen ristiintaulukointi muutamien selittävien muuttujien mukaan tarkasteltuna tapauksissa, joissa uhrin kohdistui fyysistä väkivaltaa. Tarkastelluista tekijöistä aiemmilla käynneillä eli osoitteen toistuvuudella ei vaikuta juuri olevan yhteyttä auttamistahoista kertomiseen, mutta erityisesti uhrin päihtyneisyydellä näyttäisi olevan merkitystä siten, että päihtyneille uhreille tietoa auttamistahoista annettiin huomattavasti harvemmin kuin selvin päin olleille. Lähisuhteen ollessa kyseessä auttamistahoista kertominen oli todennäköisempää, samoin tehtäviltä, joilta kirjattiin rikosilmoitus ja tehtäviltä, joissa paikalla oli alaikäisiä. Tarkastelu kuntaryhmän mukaan olisi saattanut kertoa palvelujen saatavuuden yhteydestä niistä kertomiseen perheväkivaltatehtävillä, mutta vastausten määrä auttamistahoista kertomisen kysymykseen ei riitä tarkasteluun kuntaryhmän perusteella.

Taulukko 9 Tietojen antaminen auttamistahoista fyysistä väkivaltaa sisältäneissä tapauksissa osoitteen toistuvuuden, uhrin päihtyneisyyden, osapuolten välisen suhteen, rikosilmoituksen kirjaamisen ja alaikäisten läsnäolon mukaan tarkasteluna, %.

		Annettu tietoa auttamistahoista			
		Ei	Kyllä	Yhteensä (n)	Cramerin V
Toistuva osoite	Ei	63	37	100 (349)	
	Kyllä	61	39	100 (122)	.022
Uhri päihtynyt	Ei	50	50	100 (164)	
	Kyllä	69	31	100 (279)	.191
Lähisuhde	Ei	78	22	100 (72)	
	Kyllä	60	40	100 (397)	.133
Rikosilmoitus	Ei	71	29	100 (160)	
	Kyllä	58	42	100 (308)	.126
Alaikäisiä paikalla	Ei	66	34	100 (393)	
	Kyllä	43	57	100 (77)	.178

5 RIKOSILMOITUSTEN KIRJAAMINEN JA KIRJAAMATTA JÄTTÄMINEN

Vuonna 2011 voimaan tulleen lievien pahoinpitelyjen syyteoikeuden muutoksen vuoksi lähisuhdeväkivalta-aineistoa on syytä tarkastella erityisesti rikosilmoitusten kirjaamisen näkökulmasta. Koko aineiston (N=1811) tehtävistä 27 prosentissa kirjattiin toimenpidekirjausten perusteella rikosilmoitus. Prosenttiosuus on siis laskettu suhteessa tehtävien määrään, eikä kaikkien toimenpiteiden määrään, kuten luvussa 4.1 Yleisimmät toimenpiteet.

Kyselylomakeaineiston (N=973) tehtävistä 35 prosentissa kirjattiin rikosilmoitus, ja lähisuhdeväkivalta-aineistossa (N=558) puolet tapauksista johti rikosilmoitukseen. Tässä luvussa tarkastellaan aluksi rinnakkain koko lomakeaineiston ja lähisuhdeväkivaltaan liittyvien tehtävien avovastauksia kysymykseen ”Miksi rikosilmoitusta ei kirjattu?”. Tämän jälkeen tarkastellaan tarkemmin numeerisen tiedon valossa ja aineiston muistakin avovastauskommenteista poimittujen esimerkkien kautta alkoholin, entisyyden, lähisuhteen ja sukupuolen yhteyttä rikosilmoitusten kirjaamiseen.

5.1. Miksi rikosilmoitusta ei kirjattu? Avovastaukset

Avovastauksia kyselylomakkeen kysymykseen ”Miksi rikosilmoitusta ei kirjattu?” saatiin kaikkiaan 367. Taulukossa 10 on esitetty koko lomakedatan vastausten yleisyysjärjestyksessä luokitellut syyt jättää rikosilmoitus kirjaamatta sekä erikseen syyt, jotka mainittiin lähisuhdeväkivaltaa sisältäneillä tehtävillä. Viimeksi mainitut ovat siis vastauksia niistä tehtävistä, joissa osapuolet olivat kyselylomakevastauksen perusteella lähisuhteessa ja joissa ensisijaiseen uhriin arvioitiin kohdistuneen jotain fyysistä väkivaltaa. Esimerkkinä luokittelusta seuraavat lainaukset ja niihin sulkeisiin merkityt kohdat, joihin eri syylokitukset perustuvat:

Esimerkki 1

Ei ollut tapahtunut rikosta (1). Tönniminen / kaatuilu saattaisi täyttää lievän pahoinpitelyn tunnusmerkistön (2), mutta asianomistajalla ei minkäänlaisia vaatimuksia (3). Aseesta puhuminen ei ollut aiheuttanut pelkoa, tms asunnossa olleiden keskuudessa.

Luokittelu: (1) Ei rikos, (2) lievä pahoinpitely, (3) ao ei halunnut/vaatinut

Esimerkki 2

Ei ollut varmuutta tapahtumien kulusta (1), ei tullut havaittavia vammoja (2) eikä ilmoittaja ollut itsekään varma, haluaako (3) hän lähteä isäpuolensa kanssa asiasta käräjille. Neuvottiin tekemään itse ilmoitus myöhemmin mikäli kokee sen aiheelliseksi.

Luokittelu: (1) Ei saatu selville, (2) ei vammoja, (3) ao ei halunnut/vaatinut

Osa aineiston avovastauksista on sen tyyppisiä, että niiden perusteella ei ole mahdollista tarkemmin päätellä, mihin poliisin ja muiden osapuolten päätöksenteko

ilmoituksen suhteen on perustunut. Näin on esimerkiksi toiseksi yleisimmin aineistossa esiintyvän syyn ”ei aiheutta/ei rikos/ei syytä epäillä” kohdalla, mutta kaikki vastaukset ja niiden luokittelut on kuitenkin pidetty listauksessa mukana avovastausaineiston kokonaiskuvan hahmottamiseksi (taulukko 10).

Yleisimmin koko lomakeaineistossa toistuu maininta asianomistajarikoksesta. Tämä vastausluokka sisältää myös ne vastaukset, joiden perusteella asianomistaja nimenomaan ei halunnut tai vaatinut ilmoituksen tekemistä, ja jossa partion kerrotaan jättäneen ilmoituksen tekemisen asianomistajan oman harkinnan varaan. Huomionarvoista on, että tämä on yleisimmin toistuva perustelu jättää ilmoitus kirjaamatta myös aineistossa, jossa osapuolet olivat lähisuhteessa ja jossa uhriin arvioitiin kohdistuneen vähintään jotain fyysistä väkivaltaa. Myös kuvauksia vähintään lievää pahoinpitelystä esiintyy yli neljänneksessä lähisuhdeväkivaltaan liittyvistä tehtävistä. Valtaosassa vastauksista on kuitenkin lisäksi mainittu jokin muu syy, lähisuhdeväkivaltatapauksissa useimmiten vammojen puuttuminen. Koko lomakeaineiston vastauksissa kärkipäässä on myös toteamus, että kyseessä ei lopulta ollutkaan fyysinen väkivalta, vaan lähinnä suusanallinen äänekäs riitelä.

Toisinaan partiot arvioivat, että muut toimenpiteet kuin rikosilmoitus ovat tehtävän hoitamisen kannalta etusijalla (”muu toimenpide sopiva”). Tällaisiin tehtäviin liittyvät muut perustelut sisälsivät yleensä maininnan joko tapahtumien kulkuun vaikuttaneesta sairaudesta tai mahdollisesta lastensuojelun tarpeesta:

AO:lla ei vammoja. Vaimo ei halunnut ilmoitusta miehestään. Vaimo halusi miehen sairaanhoidon piiriin. Väkivaltaisuus johtui miehen sairaudesta, ei ymmärtänyt tekemisiään. Pariskunta ollut yhdessä [>60]-v, vaimo omaishoitaja.

-

Koska partiolle jäi sellainen kuva, että tapauksessa oli tullut riitaa pojan tietokoneella pelaamisesta. Poika oli riehaantunut kun äiti oli sulkenut tietokoneen. Poika oli riehunut ja huudellut tappavansa itsensä. Äiti ja sisko joutuivat pitelemään poikaa siten, ettei tämä pääsisi vahingoittamaan itseään tai muita. Pojalle kyllä kerrottiin, että rikosilmoitus on mahdollista tehdä mikäli hän kokee, että äiti ja sisko toimivat väärin. Osapuolten kanssa käytyjen keskustelujen jälkeen päädyttiin tähän ratkaisuun ja asiasta laadittiin lastensuojelui[]moitus molempien talossa olleiden lasten puolesta.

Kansalaisten tarve poliisin väliintulolle muutoin kuin rikosprosessin käynnistämiseksi korostuu myös tehtävissä, joissa asianosaiset esittävät selkeitä toiveita koskien poliisin toimenpiteitä. Monessa tapauksessa partio ei ole saanut näyttöä fyysisestä väkivallasta, mutta väkivallan uhkaa on ilmoittajan kertoman perusteella voinut esiintyä:

Annettiin mahdollisuus tulla tekemään ilmoitus laitokselle, jos todellisuudessa jotain pahoinpitelyä on tapahtunut. Nainen halusi poliisit paikalle, että sai tavaroitaan talosta.

Nykyläinsäädännön kannalta kenties ongelmallisimmat aineistossa esiintyvät perustelut jättää rikosilmoitus kirjaamatta olivat yksittäisiä mainintoja. Tällaisia olivat uhka ilmoituksen perumisesta (”perusmisuhka”) sekä keskenään ristiriitaiset perustelut yhtäältä yksityisestä asunnosta tapahtumapaikkana ja toisaalta siitä, että kyseessä ei ollut yksityinen asunto (taulukko 10).

Taulukko 10 Kyselylomakkeen avovastauksissa mainitut eri syyt sille, miksi rikosilmoitusta ei kirjattu, mainintojen lukumäärä.

	Lomakedata (n=367)	Lähisuhde + fyysinen väkivalta (n=130)
Ao ei halunnut/vaatinut/tekee ilmoituksen itse jos haluaa	143	78
Ei aihetta/ei rikos/ei syytä epäillä	89	12
Ei fyysistä väkivaltaa/pahoinpitelyä	82	16
Ei vammoja	79	42
Ei näyttöä	51	19
Lievä pahoinpitely	46	37
Muu toimenpide sopiva	34	15
Muu syy soittaa poliisit	29	15
Ei tavoitettu	26	2
Muu päihtymykseen liittyvä	21	5
Ei saatu selville muuten	18	12
Ao tai molemmat kiistivät	15	3
Ei saatu selville humalan takia	13	7
Ei perheväkivaltaa/lähisuhdeväkivaltaa	12	2
Molemminpuolista	11	7
Vähäiset vammat	10	6
Sairaus	9	4
Päihtyneiden riitelyä	7	1
Toistunut ennenkin	6	3
Laiton uhkaus (ao-rikos)	4	0
Sopivat itse	4	3
Perumisuhka	3	3
Tekijä ei rikosoikeudellisessa vastuussa/syntakeeton	2	2
Yksityinen asunto	1	1
Ei yksityinen asunto	1	0
Keikkapaine	1	1
Aiheeton hälytys	1	0

5.2. Alkoholin kahdensuuntainen vaikutus

Tutkimuskirjallisuudessa jo pitkään tunnistettu alkoholin yhteys lähisuhdeväkivaltaan korostuu myös käsillä olevassa aineistossa. Lähisuhdeväkivalta-aineistossa uhreista 59 prosenttia ja tekijöistä jopa 70 prosenttia arvioitiin tapahtumahetkellä päihtyneeksi. Molemmat osapuolet olivat poliisin arvion mukaan selvin päin 24 prosentissa, vain toinen humalassa 26 prosentissa ja molemmat päihtyneitä puolessa tehtävistä. (Taulukot 11 ja 12.) Päihtyneiden osuudet tehtävillä eivät juuri eroa lähisuhdeväkivalta-aineistoa ja koko lomakeaineistoa verrattaessa (ei taulukoitu).

Taulukko 11 Poliisin arvio päihtyneistä uhreista ja tekijöistä lähisuhdeväkivalta-aineistossa.

	Uhri		Tekijä	
	n	%	n	%
Ei	218	41	155	30
Kyllä	309	59	359	70
Yhteensä	527	100	514	100

Taulukko 12 Yhteenlasketut päihtyneiden osuudet lähisuhdeväkivalta-aineistossa.

	n	%
Ei kumpikaan	124	24
Vain toinen	138	26
Molemmat	265	50
Yhteensä	527	100

Aineiston avovastauksista ilmenee, että päihteidenkäytöllä on epäselvissä tilanteissa kahtalainen vaikutus poliisin arvioidessa väkivallan todennäköisyyttä. Yhtäältä kysyttäessä, mitkä tekijät tukivat väkivallan mahdollisuutta, toistuu vastauksissa kuvaus, jonka mukaan humalaisten ja päihdeongelmaisten keskuudessa usein sattuu ja tapahtuu, ja välejä selvitetään väkivallalla:

Vaikeasti alkoholisoituneet ihmiset lyövät toisiaan selvittäessään asioitaan.

-

On tiedossa, että talossa käytetään runsaasti alkoholia.

Toisaalta taas ilmoittajan tai toisinaan molempien osapuolten humalatila saateen arvioida sellaiseksi, ettei puheisiin ole uskomista:

Ilmoitus oli hieman epämääräinen ja ilmo[ittaja] kovassa humalassa.

-

Ei näkyviä vammoja ja uhri enemmän päihtynyt, kuin mahdollinen tekijä.

Edellä olevasta vastauksesta voi päätellä, että päihtymystila voi heikentää mahdollisen uhrin asemaa tehden hänestä vähemmän uskottavan. Toisaalta usein on kyse myös siitä, että päihtyneiden asianosaisten kertomukset ovat hyvin epäselviä ja ristiriitaisia, ja poliisin voi olla käytännössä mahdotonta saada selkoa tapahtumien kulusta:

Uhri ei missään nimessä halunnut tehdä rikosilmoitusta. Ei havaittavia vammoja. Osapuolet niin humalassa, että tapahtumien kulku jäi epäselväksi. Mahdollista ettei mitään väkivaltaa edes ollut tapahtunut.

Rikosilmoitusten kirjaamisen yhteyttä osapuolten päihtyneisyyteen on tarkasteltu oheisessa taulukossa 13. Tarkastelussa on analysoitu lähisuhdeväkivalta-aineistoa (N=558) vain niiden tapausten osalta, joissa poliisin arvion mukaan uhriin oli kohdistunut vähintään yhtä fyysisen väkivallan muotoa. Koska taulukoidut tapaukset ovat kaikki lähisuhteessa tapahtunutta fyysistä väkivaltaa, ei osapuolten välinen suhde tai väkivallan puuttuminen selitä eroja rikosilmoitusten kirjaamisessa osapuolten humalatilan mukaan tarkasteltuna.

Taulukko 13 Rikosilmoitusten kirjaaminen lähisuhdeväkivalta-aineistossa osapuolten päihtyneisyyden mukaan tarkasteltuna tapauksissa, joissa uhri on kokenut fyysistä väkivaltaa, %.

		Rikosilmoitus			Cramerin V
		Ei	Kyllä	Yhteensä (n)	
Osapuolten päihtyneisyys	Ei kumpikaan	31	69	100 (88)	.034
	Vain toinen	33	67	100 (94)	
	Molemmat	35	65	100 (205)	

Ristiintaulukoinnin perusteella rikosilmoituksen kirjaaminen on yleisintä tapauksissa, joissa kumpikaan osapuoli ei ole päihtynyt, ja kirjaamatta jättäminen sitä vastoin hieman yleisempää tapauksissa, joissa molemmat osapuolet olivat päihtyneitä. Prosentuaaliset erot ovat kuitenkin pieniä, ja muuttujien keskinäinen vaikutus jää Cramerin V:n perusteella pieneksi.

5.3. Entisyys

Koko aineiston (N=1811) tehtävistä 26 prosenttia tuli osoitteisiin, joihin poliisilla oli vähintään kaksi perheväkivaltatehtävää puolen vuoden aineistonkeruujaksolla. Lähisuhdeväkivalta-aineistossa (N=558) vastaava osuus oli täsmälleen sama. Toistuviin kohteisiin ja toistuvasti poliisin kanssa tekemisissä oleviin henkilöihin viitataan myös puhumalla entisyydestä, erityisesti jos taustalla on aiempia rikosilmoituksia tai jopa tuomioita. Valtaosassa toistuvista osoitteissa poliisi kävi puolen vuoden aikana perheväkivaltatehtävällä kaksi kertaa, mutta enimmillään käyntejä oli jopa yhdeksän (taulukko 14).

Taulukko 14 Perheväkivaltatehtävien määrä toistuvissa osoitteissa puolen vuoden aikana.

	n	%
2	294	64
3	75	16
4	20	4
5	35	8
6	6	1
7	7	1
8	16	4
9	9	2
	462	100

Aina poliisi tai hätäkeskuspäivystäjä ei etukäteen tarkista kohdeosoitteen entisyyttä, mutta varsinkin pienillä paikkakunnilla toistuvista asiakkaista tulee niin sanotusti poliisiin tuttuja. On hyvä muistaa, että entisyytstarkastelussa tässä ovat mukana vain yhden tehtävälajin tehtävät, kun poliisi on saattanut käydä puolen vuoden aikana samassa osoitteessa lukuisia kertoja aiemmin myös muilla kuin perheväkivaltatehtävillä.

Entisyys kytkeytyy monissa tapauksissa alkoholi- ja moniongelmaisuuuteen, kuten seuraava aineistoesimerkki kertoo:

Kyseessä kiinteistö jonka asukkaista suurin osa moniongelmaisia päihteiden väärinkäyttäjiä. Säännöllinen keikkakohde, lähes päivittäin poliisi tavalla tai toisella yhteydessä ko. kiinteistön asukkaisiin.

Alkoholin ja entisyyden välisen yhteyden osoittaa myös lähisuhdeväkivalta-aineistossa osapuolten päihtyneisyyden tarkastelu osoitteen toistuvuuden mukaan oheisessa taulukossa 15.

Taulukko 15 Osapuolten päihtyneisyys lähisuhdeväkivalta-aineistossa entisyyden mukaan tarkasteltuna, %.

		Osapuolten päihtyneisyys				Cramerin V
		Ei kumpikaan	Vain toinen	Molemmat	Yhteensä (n)	
Toistuva osoite	Ei	27	30	43	100 (385)	.237
	Kyllä	13	17	70	100 (142)	

Ristiintaulukointi siis osoittaa, että ei-toistuvissa osoitteissa molemmat osapuolet ovat huomattavasti yleisemmin selvin päin kuin toistuvissa. Niin ikään vain toinen osapuoli on yleisemmin päihtynyt ei-toistuvissa osoitteissa. Sen sijaan tilanne, jossa molemmat osapuolet ovat päihtyneitä, tulee huomattavasti yleisemmin vastaan toistuvien osoitteiden kohdalla.

Toisinaan vaikuttaa siltä, että poliisi tietää jo tehtäväpaikalta poistuessaan, että kyseisessä osoitteessa ei luultavasti käyty viimeistä kertaa, kuten käy ilmi seuraavista järjestelmään ”tehtävä hoidettu paikalla: muutoin” lisätiedoista käy ilmi:

Parisuhderiitaa. Neuvoja, ohjeita ja olkapäätä. Laiha sopu syntyi ja kumpikin meni eri huoneisiin nukkumaan.

-

Laiha sovinto yöksi, oli tullut riitaa muutamasta kananmunasta ja vähän muus-takin. Riitaa jatkunut jo muutaman vuoden.

-

[T]alossa jonkinlainen rauha, yrittävät pärjätä

Entisyys ei kuitenkaan näyttäisi olevan yhteydessä (epä)todennäköisyyteen kirjata rikosilmoitus perheväkivaltatehtävältä. Kun rajataan tarkastelu lähisuhde-väkivalta-aineiston tehtäviin, joissa uhri on poliisin arvion mukaan kokenut jotain fyysistä väkivaltaa, on rikosilmoituksia kirjattu lähes yhtä yleisesti sekä toistuvista osoitteista että muista, kuten taulukon 16 ristiintaulukoinnista käy ilmi.

Taulukko 16 Rikosilmoitusten kirjaaminen lähisuhdeväkivalta-aineistossa osoitteen toistuvuuden mukaan tarkasteltuna tapauksissa, joissa uhri kokenut fyysistä väkivaltaa, %.

		Rikosilmoitus			
		Ei	Kyllä	Yhteensä (n)	Cramerin V
Toistuva osoite	Ei	34	66	100 (301)	.011
	Kyllä	33	67	100 (107)	

Joissakin tapauksissa entisyystieto voi tukea rikosilmoituksen kirjaamista, kuten seuraavissa esimerkeissä, joissa entisyys mainittiin yhtenä perusteluna rikosilmoituksen kirjaamiselle:

Osapuolten käytös, vammat, kerrotut aiemmat pahoinpitelyt

-

Aiemmat tapahtumat, humalatila, henkilöiden taustat

On huomattava, että saman osoitteen toistuminen ei välttämättä kerro pelkäs-tään itse kohdeasunnon tilanteesta. Aineistossa on muutamia esimerkkejä tapauksis-ta, joissa ainakin poliisin tulkinnan mukaan kyse on naapurin yliherkkyydestä, ellei suoranaista kiusanteosta. Erääseen osoitteeseen tuli samalta naapurilta kahden päivän sisällä kaksi ilmoitusta, joista ensimmäinen oli hoidettu käymättä paikalla ja jälkimmäisen osalta oli kirjattu aiheeton hälytys partion tarkistettua tilanteen paikan päällä:

Ilmoittaja kuuntelee kaikkia ääniä ja epäilee naapureita hyvin herkällä siiviläl-lä. Nuoripari katsoi lätkämatsia ja olivat jo nukkumassa poliisipartion saapuessa. Asunto täysin hiljainen.

5.4. Ei vammoja, ei vaatimuksia, "ei yhteistä jääkaappia"

Rikosilmoitusten kirjaamisen tarkastelu uhrin ja tekijän välisen suhteen mukaan tulisi periaatteessa osoittaa, että lähisuuhdeväkivallan ollessa kyseessä rikosilmoitus kirjataan aina. Tarkastelussa ovat mukana vain ne tapaukset, joissa osapuolet ovat lähisuhteessa ja uhuriin on arvioitu kohdistuneen jotain fyysistä väkivaltaa. On mahdollista, että joissain tapauksissa poliisi on vastannut fyysistä väkivaltaa käytetyn esimerkiksi uhrin kertomuksen perusteella, vaikka näyttöä asiasta ei ole saatu. Lomakkeen kysymyksenasettelu "Jos alustavan tutkinnan perusteella syntyi epäily perheväkivallasta, mitä seuraavista uhri oli kokenut?" on ohjannut vastaamaan nimenomaan poliisin oman arvion mukaan, mutta mahdollisuutta pelkästään uhrin kertomuksen perusteella kyselylomakkeelle annettuun kuvaukseen ei silti voida täysin sulkea pois. Riippumatta vastauksen perusteena olevasta tietolähteestä (poliisin omat havainnot tai pelkkä osapuolten kertomus) esitutkintalaki kuitenkin velvoittaa kirjaamaan rikosilmoituksen, jos poliisille ilmoitetaan rikos tai tapahtuma, jota ilmoittaja epäilee rikokseksi (ETL 3. luku, 1 §).

Kuten ristiintaulukoinnista (taulukko 17) käy ilmi, rikosilmoitusten kirjaaminen on hieman yleisempää tehtävillä joissa väkivallan osapuolet ovat olleet lähisuhteessa. Muuttujien välinen vaikutus on kuitenkin pieni, ja fyysisen lähisuuhdeväkivallan tapauksissakin yli kolmanneksessa ilmoitus on jätetty kirjaamatta.

Taulukko 17 Rikosilmoitusten kirjaaminen tapauksissa, joissa uhri kokenut fyysistä väkivaltaa osapuolten välisen suhteen mukaan tarkasteltuna, %.

		Rikosilmoitus			Cramerin V
		Ei	Kyllä	Yhteensä (n)	
Lähisuhde	Ei	36	64	100 (74)	
	Kyllä	34	66	100 (408)	.022

Yksi syy jättää kirjaamatta rikosilmoitus lievistä pahoinpitelystä on tapa, jolla lähisuhteen määritelmää tulkitaan. Seuraavassa on partion jäsenen antama vapaa-muotoinen kuvaus alkutilanteesta tehtävällä, jolla partio piti väkivallan mahdollisuutta jossain määrin todennäköisenä, mutta ei päätenyt kirjaamaan epäilyä:

Tilanne rauhallinen, osapuolet istuivat vastakkain keittiössä ja vakuuttelivat ettei mitään ole tapahtunut.

Nainen piteli nokkaansa ja vakuutteli että on kuivat limakalvot, josta syystä vähän verta tuli nenästään.

Myö[n]sivät olleen ensi riita suhteessaan ja olivat olle[et] toisissaan kiinni, muttei oltu lyöty.

Syiksi siihen, miksi rikosilmoitusta ei kirjattu, partion jäsen kertoo seuraavaa:

Tapahtuma lievä, kummallakaan ei vaatimuksia ja vakuuttivat vain riidelleensä, olleensa toisissaan ki[i]nni, ei lyöty. Tapahtyi yksityisasunnossa eikä yh[t]eistä jääkaappia

Tässä tapauksessa oli myös muita seikkoja, jotka eivät puoltaneet rikosilmoituksen kirjaamista. Se, että perusteluina mainitaan yksityisasunto ja yhteisen jääkaapin puuttuminen, viittaa kuitenkin epätietoisuuteen lain määrittelemästä lähisuhteesta. Nykyisen lainsäädännön mukaan yksityinen tila tapahtumapaikkana ei tee asiasta asianomistajarikosta, eikä lähisuhde edellytä yhteistä taloutta.

Entisiä puolisoita ja entisiä seurustelukumppaneita ei myöskään välttämättä ymmärretä lähisuhteen määritelmän täyttäväksi, vaikka lähisuhteen määritelmä lainsäädännössä nämä kattaa:

Eivät enää pariskunta eli ei lähisuhdeväkivaltaa. Lapsia ei asunnossa, kertoman mukaan hoidossa.

Molemmipuolista mahdollista lievää pahoinpitelyä / kinastelua. Ero tulossa. Ei halunnut ilmoitusta, ettei asiat hankaloituisi.

Perheväkivalta tehtävänä ja perheväkivalta rikosilmoituksen tilastomerkintänä saattaa ohjata ajattelemaan, että avioliitto on keskeinen lähisuhdetta määrittelevä kriteeri:

Kyseessä seurusteleva nuoripari, ei naimisissa. Poika ajanut tytön pois asunnosta. Tyttö mennyt naapuriin josta soittanut poliisille. Tytön tavarat jääneet asuntoon (omakotitalo). Taloon ei päästy sisään eikä miestä tavattu. Talo miehen äidin asunto, ei asu vakituisesti siellä vaan isänsä luona. Tyttö vietiin kotiin [kunta]. Ei vammoja. - -

Uhri ei halunnut, kyseessä lievä pahoinpitely. AO rikos.

Tietämättömyys lainsäädännöstä ja lähisuhteen määritelmästä näyttäisi siis selittävän osan tapauksista, joissa rikosilmoitus lähisuhdeväkivallasta on jätetty kirjaamatta. Lisäksi selitys saattaa olla poliisin käyttämä harkintavalta, jota lakimuutoksella on pyritty vähentämään:

Kyseessä lievä pahoinpitely ja uhri ei missään tapauksessa halunnut tehdä rikosilmoitusta. Hän soitti poliisin paikalle lähinnä siksi, että avopuoliso ymmärtäisi, että moinen käytös ei ole hyväksyttävää.

Merkillepantavaa on, että edellä uhrin tavoite ja syy turvautua poliisiin (=antaa vain opetus puolisolle) näyttäisi vaikuttaneen poliisin toimintaan. Viitteitä uhrin toiveiden huomioimisesta ilmoituksen kirjaamisessa antaa myös lomakkeen kysymys ”Selvittikö partio mahdollisen uhrin halukkuutta rikosilmoituksen tekemiseen?”. Taulukon 18 ristiintaulukointi osoittaa, että uhrin halukkuutta ilmoituksen kirjaamiseen tiedusteltiin hieman yleisemmin tapauksissa, joissa osapuolet eivät olleet lähisuhteessa. Lähisuhteen ja uhrin halukkuuden selvittämisen välinen yhteys on kuitenkin heikko, ja yli 80 prosentissa lähisuhdeväkivaltatapauksistakin uhrin halukkuutta selvitettiin.

Taulukko 18 Uhrin halukkuuden selvittäminen rikosilmoituksen kirjaamiseen sen mukaan, olivatko osapuolet lähisuhteessa, %.

		Uhrin halukkuus rikosilmoitukseen selvitetty			
		Kyllä	Ei	Yhteensä (n)	Cramerin V
Lähisuhde	Ei	85	15	100 (87)	
	Kyllä	82	18	100 (471)	.033

Aineistossa on myös viitteitä siitä, että vaikka uhrin halukkuutta ilmoitukseen olisi selvitetty ja uhri olisi ollut vastentahtoinen, on ilmoitus toisinaan silti kirjattu. Näin ollen ilmoitushalukkuuden selvittäminen ei kaikissa tapauksissa tarkoita sitä, että lähisuhdeväkivallan uhrin toive jättää ilmoitus kirjaamatta lievistä pahoinpitelystä olisi toteutunut. Oheisessa taulukossa 19 on tarkasteltu rikosilmoitusten kirjaamista lähisuhdeväkivalta-aineistossa sen mukaan, selvitettiinkö uhrin halukkuus ilmoituksen tekemiseen. Mukana ovat vain tapaukset, joissa uhriin on kohdistunut jotain fyysistä väkivaltaa. Tarkastelussa eroja suhteessa uhrin ilmoitushalukkuuden selvittämiseen ei juuri ole havaittavissa, mutta ilmoituksia on kirjattu aavistuksen yleisemmin tapauksissa, joissa uhrin halukkuus selvitettiin.

Taulukko 19 Rikosilmoituksen kirjaaminen lähisuhdeväkivalta-aineistossa tapauksissa, joissa uhri kokenut fyysistä väkivaltaa tarkasteltuna sen mukaan, selvittikö partio uhrin halukkuutta ilmoituksen tekemiseen, %.

		Rikosilmoitus			
		Kyllä	Ei	Yhteensä (n)	Cramerin V
Uhrin halukkuus rikosilmoitukseen selvitetty	Ei	32	68	100 (298)	
	Kyllä	35	65	100 (46)	.021

Seuraava aineistoesimerkki osoittaa, että ilmoitus voidaan kirjata uhrin halukkuudesta riippumatta. Sama esimerkki kuitenkin kuvaa, miten jo kumotun lainsäädännön mahdollistama asianomistajan tekemä ilmoituksen peruminen voi yhä vaikuttaa taustalla poliisin arvioidessa jutun etenemistä rikosprosessissa ja siten ilmoituksen kirjaamisen mielekkyyttä:

Tehtiin rikosilmoitus vaikka uhri ei olisi ensin halunnut. Lupasi kuitenkin että kertoo kuulusteluissa mitä tapahtui ja ei peru ilmoitusta. Tekona lähempänä lievää pahoinpitelyä.

5.5. Uhrien, tekijöiden ja poliisin sukupuoli

Uhrien ja tekijöiden tarkastelu sukupuolittain lähisuhdeväkivalta-aineistossa osoittaa, että poliisin tietoon tulleessa lähisuhdeväkivallassa on valtaosaltaan kyse miesten nauttamasta väkivallasta (taulukko 20). Uhreista 80 prosenttia oli naisia, kun heidän osuutensa tekijöistä oli 19 prosenttia.

Taulukko 20 Uhrien ja tekijöiden sukupuolijakaumat lähisuhdeväkivalta-aineistossa.

	Uhri		Tekijä	
	n	%	n	%
Nainen	327	80	78	19
Mies	83	20	324	81
	410	100	402	100

Tapaukset, joissa ensisijaiseksi uhriksi on arvioitu mies, ovat siis aineistossa vähemmistössä. Miesuhrien pienen lukumäärän vuoksi tapausten tarkempaan analysointiin tulee suhtautua varauksella. Uhrin sukupuolen mukaan tarkasteltuna näyttää kuitenkin siltä, että ensisijaisen uhrin ollessa mies rikosilmoitus jää kirjaamatta yli puolessa tapauksista, kun naisuhrien kohdalla näin on alle kolmanneksessa tapauksista (taulukko 21). Kaikissa taulukon 21 havainnoissa kyseessä on lähisuhde ja uhuriin on arvioitu kohdistuneen vähintään yhtä fyysisen väkivallan muotoa. Cramerin V:n arvo eli muuttujien keskinäinen vaikutus lähenee kohtalaista.

Taulukko 21 Rikosilmoitusten kirjaaminen lähisuhdeväkivalta-aineistossa uhrin sukupuolen mukaan tarkasteluna tapauksissa, joissa uhri kokenut fyysisistä väkivaltaa, %.

		Rikosilmoitus			
		Ei	Kyllä	Yhteensä (n)	Cramerin V
Uhrin sukupuoli	Nainen	28	72	100 (325)	.221
	Mies	54	46	100 (83)	

Rikosilmoitusten kirjaaminen riippuu luonnollisesti hyvin pitkälti käytetystä väkivallasta, joten on tärkeää tarkastella, missä määrin naisten ja miesten tekemä väkivalta poikkeaa toisistaan lähisuhdeväkivalta-aineistossa (taulukko 22). Taulukon vertailussa naistekijöiden ja miestekijöiden välillä suurempi prosenttiosuus on lihavoitu. Huutaminen ja uhkaava käyttäytyminen, kuten esineiden heittäminen yleisempää naisten kuin miesten tekemänä, kun taas miehet uhkaavat fyysisellä väkivallalla selvästi naisia useammin. Lievä väkivalta läimäisyjä lukuun ottamatta on hieman yleisempää miesten taholta. Vakavamman väkivallan osalta nyrkillä lyöminen sekä potkiminen ja kuristaminen kuuluvat niin ikään yleisemmin mies-

ten tekovalikoimaan, kun taas naiset käyttävät useammin lyömiseen kovaa esinettä tai tarttuvat aseeseen. Avovastausten perusteella muunlainen fyysinen väkivalta on miesten tekemänä yleisimmin uhrin heittämistä esineellä, kaatamista maahan tai repimistä ja esimerkiksi kädestä vääntämistä. Naisten tekemänä yleisimmät muut väkivallanmuodot ovat uhrin heittäminen esineellä, pureminen ja raapiminen. Seuraavat aineisto-otteet kuvaavat esimerkkeinä näitä eroja naisten ja miesten välillä erityyppisen väkivallan käyttämisessä:

Epäilty tekijä nainen oli ehtinyt poistua. Ilmoittaja-mies oli kotona ja hänellä oli oikeassa kämmenessä viiltohaava. Mies kertoi että [h]jeillä oli suusanallista riitaa ensin, koväänistäkin semmoista. Jossain kohtaa nainen oli hakenut keittiöstä leipäveitsen ja oli tullut sillä meistä kohti, ei ollut uhannut tappa. Mies oli tarrannut kiinni kädestä jossa puukko, nainen riuhtaissut itsensä irti ja samalla puukko viiltänyt kämmeneen viillon.

-
Asianomistaja oli yksin asunnossa poliisin mennessä kohteeseen. Ao kertoi partiolle, että hänellä ja hänen miehellään oli ollut hetkeä aikaisemmin riitä siitä mitä vaatteita lapselle päiväkotiin. Ao kertoi, että hänen mies oli suuttunut ja lyönyt häntä nyrkillä kasvoihin. Jälkiä lyönnistä ei näkynyt. Partio soitti ao:n miehelle joka oli mennyt jo töihin. Mies kertoi, että heillä oli tullut riitaa lapsen pukemisesta ja siinä vaiheessa hänen vaimolta oli mennyt hermot ja vaimo oli alkanut tuuppiin ja läpsiin miestä. Mies kertoi lyöneensä kerran vaimoan kasvoihin.

Taulukko 22 Käytetty väkivalta lähisuhdeväkivalta-aineistossa tekijän sukupuolen mukaan tarkasteltuna.

	Tekijän sukupuoli			
	Nainen (N=108)		Mies (N=432)	
	n	%	n	%
Huutamista, uhkaavaa käyttäytymistä (sis. esineiden heittäly)	77	71	292	68
Uhattu vahingoittaa fyysisesti	14	13	99	23
Estetty liikkumasta tai tartuttu kiinni	32	30	148	34
Tyrkitty tai tönitty	35	32	148	34
Läimäisty	21	19	62	14
Revitty hiuksista	11	10	43	10
Lyöty nyrkillä	12	11	77	18
Lyöty kovalla esineellä	9	8	22	5
Potkittu tai kuristettu	8	7	63	15
Käytetty jotakin asetta (sis. aseella uhkaaminen)	5	5	13	3
Yritetty pakottaa sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen	<5	<1	<5	<1
Pakotettu sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen	-	-	<5	<1
Käytetty muunlaista fyysistä väkivaltaa, millaista	13	12	43	10

Kyselylomakkeella ei ollut erillistä kysymystä uhrin vammoista, jotka saattavat osaltaan selittää eroa rikosilmoitusten kirjaamisessa sukupuolen mukaan tarkasteltuna. Tarkempaa tietoa asiasta antaa kuitenkin väkivaltaisten tekojen ryhmittely lieviin ja vakavampiin tekoihin, sillä erityisesti vakavan fyysisen väkivallan osalta vammojen todennäköisyys on suurempi, jolloin sukupuolten välisen eron ilmoitusten kirjaamisessa voisi kuvitella poistuvan. Uhrin sukupuolen mukaan tarkasteltuna lievän lähisuhdeväkivallan (estetty liikkumasta, tyrkitty tai tönitty, läimäisty tai revitty hiuksista) tapauksissa naisuhrien kohdalla rikosilmoitus kirjattiin 69 prosentissa ja miesuhrien kohdalla 37 prosentissa. Vakavan fyysisen väkivallan (lyöty nyrkillä, lyöty kovalla esineellä, potkittu tai kuristettu, tai käytetty jotain asetta) tapauksissa naisuhrien kohdalla ilmoitus kirjattiin 94 prosentissa ja miesuhrien osalta 78 prosentissa, joten väkivallan vakavuuskaan ei kaikilta osin selitä eroa uhrin sukupuolen mukaan tarkasteltuna (taulukko 23).

Taulukko 23 Rikosilmoituksen kirjaaminen uhrin sukupuolen mukaan tarkasteltuna lievän ja vakavan lähisuhdeväkivallan tapauksissa, %.

		Rikosilmoitus			Cramerin V
		Ei	Kyllä	Yhteensä (n)	
<i>Lievä väkivalta</i>					
Uhrin sukupuoli	Nainen	31	69	100 (259)	
	Mies	63	37	100 (59)	.257
<i>Vakava väkivalta</i>					
Uhrin sukupuoli	Nainen	6	94	100 (146)	
	Mies	22	78	100 (32)	.211

Perheväkivaltatehtävällä on voinut olla 1-6 partiota, mutta suurin osa tehtävistä hoidetaan yhden partion vahvuudella, joten tarkastelu tehtävällä olleen partion sukupuolijakaumasta on tehty ensimmäiseksi järjestelmään kirjautuneen partion mukaan. Tarkastelussa ovat mukana vain tehtävät, joihin partio on osoitettu ja joita ei hoidettu käymättä paikalla. Näin laskettuna 83 prosenttia tehtävistä tuli kahden miespoliisin partiolle. Noin 14 prosenttia tehtävistä hoiti partio, jossa oli yksi mies- ja yksi naispoliisi. Tehtävistä kolme prosenttia sisälsi puutteelliset tai kokonaan puuttuvat tiedot partiosta hätäkeskustietojärjestelmässä, joten partion sukupuolijakaumaa ei voitu määritellä. (Taulukko 24.)

Taulukko 24 Partioiden sukupuolijakauma koko aineistossa tehtävillä, jotka poliisi on hoitanut paikan päällä.

	n	%
2 miespoliisia	1216	83
1 mies- ja 1 naispoliisi	205	14
Puuttuva tieto	37	3
Yhteensä	1458	100

Partion sukupuolijakauman yhteyttä rikosilmoitusten kirjaamiseen on tarkasteltu oheisessa taulukossa 25. Tarkastelussa on esitetty rikosilmoitusten kirjaaminen lähisuhdeväkivalta-aineistossa tehtävillä, joissa poliisin arvion mukaan uhri on kokenut vähintään yhtä fyysisen väkivallan muotoa. Prosentuaalinen ero partion sukupuolijakauman mukaan tarkasteltuna on pieni, mutta partiot, joissa toinen poliiseista on ollut nainen, ovat kirjanneet hieman harvemmin rikosilmoituksia kuin kahden miespoliisin muodostamat partiot. Cramerin V osoittaa muuttujien keskinäisen vaikutuksen olevan pieni, joten käytännössä partion sukupuolijakaumalla ei ole yhteyttä rikosilmoitusten kirjaamiseen.

Taulukko 25 Rikosilmoitusten kirjaaminen lähisuhdeväkivalta-aineistossa partion sukupuolijakauman mukaan tarkasteltuna tehtävillä, joilla uhri kokenut fyysistä väkivaltaa, %.

		Rikosilmoitus			
		Ei	Kyllä	Yhteensä (n)	Cramerin V
Partion sukupuolijakauma	2 miespoliisia	33	67	100 (330)	
	1 mies- ja 1 naispoliisi	36	64	100 (70)	.019

6 ULKOMAALAISTAUSTA JA SEKSUAALIVÄHEMMISTÖT

Tilastokeskuksen käyttämän määritelmän mukaan ulkomaalaistaustaisia ovat ne henkilöt, joiden molemmat vanhemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla. Vuoden 2014 lopussa Suomessa asui 322 700 ulkomaalaistaustaista, joka tarkoittaa noin kuutta prosenttia väestöstä (Suomen virallinen tilasto).

Ulkomaalaistaustasta ja esimerkiksi etnisistä ja kielellisistä vähemmistöistä ei ollut tämän tutkimuksen aineistolla mahdollista kerätä systemaattista tietoa. Osa hätäkeskuksen tehtävätiedoista ei sisällä edes asianosaisten nimitietoja, koska niitä ei kaikissa hätäpuheluissa ole saatu selville, ja tehtävätiedoissa ei myöskään ole tietokenttää esimerkiksi kansallisuudesta tai kielestä. Mahdollista on, että yleensä kansallisuus tai muu äidinkieli mainitaan, jos se poikkeaa suomesta, koska kieli voi vaikuttaa asiointiin poliisin kanssa.

Tätä aineistoa koskevien tilastotietojen puuttuessa esimerkkejä eri kansallisuuksien ja kielivähemmistöjen kuvaamisesta löytyy avoimista kyselylomakevastauksista, jotka nekin on muutoin anonymisoitu. Tarkastelemalla vastauksia kyselylomakkeen ensimmäiseen kysymykseen, ”Miltä tilanne näytti alkuvaiheessa, kun tultiin paikalle ja mentiin asuntoon, kuvaile ensivaikutelmasi lähtötilanteesta”, noin kahdessa prosentissa tehtävistä on (N=973) mainittu muu kansallisuus, etnisyys tai äidinkieli kuin suomi. Koska kansallisuutta tai esimerkiksi äidinkieltä ei erikseen pyydetty kuvaamaan avovastauksessa, on prosenttiosuus suuntaa-antava vähimmäisarvio, ei kattava kuvaus ulkomaalaistaustaisista poliisin perheväkivalta-tehtävillä.

Karkea vertailu ulkomaalaistaustaisten osuudesta Suomessa ja ulkomaalaistaustaan viittaavien mainintojen yleisyydestä perheväkivalta-tehtävien kuvauksissa antaa yleiskuvan, että ulkomaalaistaustaiset henkilöt eivät juuri näy poliisin perheväkivalta-tehtävissä. Kansallisten, etnisten ja kielellisten vähemmistöjen näkymättömyys voi liittyä yhtäältä muualta muuttaneiden tietämättömyyteen paikallisesta lainsäädännöstä tai siitä, miten apua saa. Myös kielitaito voi olla ongelma hätäkeskukseen soittaessa. Lisäksi suhtautumisessa perheen sisäiseen väkivaltaan ja erityisesti sen paljastamiseen ulkopuolisille voi olla kulttuurieroja, joita ilmenee myös suomalaisen vähemmistöryhmien keskuudessa:

Pahoinpitely oli tapahtunut aiemmin. Tavaroiden särkeminen hälytyksen aikaan. Nainen halusi nyt ilmoituksen pahoinpitelystä. Aiemmin ei ole soitettu poliisia paikalle. Romani naiset harvemmin soittavat poliisia paikalle. Nyt oli naiselle tullut mitta täyteen ja halusi lähestymiskieltoa.

Poliisin tietoon tulleet tapaukset liittyvät aiemmin havaitun perusteella usein niin sanottuihin seka-avioliittoihin ja suhteisiin eri kulttuureista tulevien ihmisten välillä (Laapio 2005, 83), kuten on myös aineiston seuraavassa esimerkissä:

Tilanne oli sen verran rauhallinen, että molemmat voitiin jättää asuntoon. Miehen mukaan nainen on aikaisemminkin ollut väkivaltainen ja hän on joutunut lähtemään tilanteissa karkuun. Tälläkin kertaa mies oli mennyt pihalla olevaan pyykkitupaan karkuun, minne nainen oli seurannut ja siellä sitten lätkäissyt. Nainen vetosi tietämättömyyteen määräyksistä ja arveli olevan ihan oikein vähän lyödä, ei pitänyt väkivaltaa mitenkään tuomittavana. Nainen oli ilmeisesti kotoisin [Etelä-Amerikasta].

Kuvausten perusteella aineistosta löytyy vain muutamia yksittäisiä tapauksia, joissa koko perheen taustaksi kuvataan muu kuin kantasuomalainen:

Paikalla myös kaksi sosiaalityöntekijää. [Lähi-Idästä kotoisin oleva] nainen lähti neljän alakäisen lapsen kanssa turvakotiin [paikkakunta]. Perheen mies otti tilanteen yllättävän rauhallisesti ja ilmoitti, että toimenpiteet mitä sosiaaliviranomaiset sekä poliisi tekee sopivat hänelle. Mies kertoi, että hän lähinnä hoitaa lapsia, mm käyttää lääkärissä. Hän oli sitä mieltä, että vaimossa enemmän vikaa. Hän kertoi vaimonsa huutavan useasti lapsilleen. Mies kertoi, että ei ole millään tavalla estänyt vaimoaan käymästä asioilla kaupungilla eikä estänyt tätä suomen/englanninkielen opiskelussa.

Kulttuurierot saatetaan myös tulkita väkivallan syyksi, vaikka perustelua ei poliisin näkökulmasta hyväksyttäisikään. Seuraavan esimerkin tapaus johti rikosilmoituksen kirjaamiseen:

*Lyönti ei ollut A:n [=lapsi] mukaan voimakas, mutta tukistus oli aiheuttanut kipua. Äiti kiisti lyöneensä ja tukistaneensa tytärtä, vetosi että kun ollaan Suomessa, lapset luulee että Suomessa saa tehdä mitä vaan. **Kulttuurillinen ero kurinpitämisessä**². A kertoi myös, että äiti aikaisemminkin käynyt käsiksi ja huutaa joka päivä. Kertoi pelkäävänsä äitiä, mutta isään luottaa täysin ja sen huomasi. Isä kun tuli asuntoon, juoksi heti isän syyliin.*

Seksuaalivähemmistöt ovat niin ikään aineistossa melko vähän näkyvä ryhmä rajoittuen muutamaaan, naisparien välillä ilmoitettuun perheväkivaltatehtävään. Tiedot samaa sukupuolta olevista pariskunnista perustuvat kyselylomaketietoihin, joissa uhrin ja tekijän sukupuoli on sama, ja kyseessä ovat entiset tai nykyiset kumppanit. Edellä mainittujen tietojen lisäksi naisparit nousivat esiin muutamissa kyselylomakkeen avovastauksissa ja poliisin hätäkeskustietokantaan kirjaamissa lisätiedoissa, kun partio oli kuvaillut tapahtumia. Seuraavassa esimerkissä on ensin partion hätäkeskustietokantaan kirjaama lisätieto tehtävästä, ja sen jälkeen samaan tehtävään liittyen partion kuvaus ensivaikutelmasta tapahtumapaikalla sekä perustelu, miksi partio piti tapauksessa väkivallan mahdollisuutta hyvin todennäköisenä tai lähes varmana:

Lasten äidin A:n naisystävä B oli riehunut ja käynyt A:han käsiksi. A ei halunnut tehdä rikosilmoitusta. - - Hetkeä aiemmin riehunut nainen oli poistunut asunnosta ennen poliisin saapumista. Lapset olivat huoneessaan. Paikalla oli lapsenvahtina ollut mies (rauhallinen ja selvin päin) sekä lasten äiti, joka oli päähtynyt ja järkyttynyt. - - Paikalla olleet aikuiset kertoivat, että väkivaltaa oli käytetty. Naisella oli havaittavissa naarmuja kaulalla.

Esimerkki ei ole kattava kuvaus naispareja koskevista perheväkivaltatehtävistä ja poliisin toiminnasta tämänkaltaisilla tehtävillä, mutta tärkeä esiin nostettava tapaus poliisin lieväksi pahoinpitelyksi määrittelemistä teoista. Osapuolten välinen lähisuhde on tullut selkeästi poliisin tietoon, asianosaiset ovat kertoneet väkivallasta ja fyysiset jäljet ovat kertomuksia tukeneet, mutta teko on silti tulkittu asianomistajarikokseksi ja jätetty ilmoitus kirjaamatta uhrin toiveiden mukaisesti. Tämä saattaa viitata epäselvyyksiin lain tarkoittamasta lähisuhteen määritelmästä.

2 Korostusmerkintä tutkijan oma.

7 LAPSET JA PERHEEN KOKONAISTILANNE

Tässä luvussa käsitellään koko kyselylomakeaineistoa. Näin siksi, että aina kun poliisi on hälytetty paikalle, lähtökohtana on ainakin periaatteessa hätätilanne. Kuten edellä on osoitettu, paikan päällä tilanne voi osoittautua aivan muuksi kuin millaiseksi sitä on alkuperäisessä ilmoituksessa kuvailtu, mutta lasten ja perheen kokonaistilanteen näkökulmasta koko perheväkivaltatehtävien aineisto on mielenkiintoinen ja tärkeä. Vaikka poliisi soitettaisiin paikalle partion oman arvion mukaan aiheettomasti, voi se silti kertoa jonkinlaisesta oirehtimisesta perheessä, ja lasten asemaa myös tuonkaltaisilla tehtävillä on tärkeä tarkastella.

Tilanne oli rauhoittunut jo sillä, että riehujia isä oli lähtenyt paikalta pois ennen partion saapumista paikalle. Paikalla selvisi, että tilanne ei täysin vastannut alkutietoja, mm. mitään lapsiin käsiksi käymistä ei ollut tapahtunut. Partion saapuessa paikalle lapset olivat jo menneet nukkumaan, lasten äiti oli juuri nukuttamassa heitä.

Jo hätäkeskuspuhelun käsittelyohje sisältää erityisiä ohjeita tapauksiin, joissa lapset ovat osallisena. Usein kotihälytystehtävälle menevien poliisien erityinen huoli kohdistuukin puolustuskyvyttömiin lapsiin. (Laapio 2005, 95.) Toisaalta hyvää tarkoittava yritys pitää lapset erillään aikuisten ongelmista ja konfliktitilanteista voi tukea oletuksia, että ”lapset eivät ole joko nähneet tai kuulleet mitään, eivät ymmärrä tapahtuneesta mitään, unohtavat nopeasti tapahtuneen ja joustavina selviytyvät tilanteesta”, vaikka nämä selitykset ovat perusteettomia (emt., 86). Lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa tutkivien poliisien haastattelut ovat myös osoittaneet, että osa poliiseista näkee asian kuuluvan enemmän sosiaalitoimelle kuin rikosoikeudelliseen prosessiin (Heinonen & Ellonen 2014).

Valtaosa poliisin perheväkivaltatehtävistä koskee ilmoitustietojen perusteella aikuisten välistä väkivaltaa. Lapsiuhritutkimusten perusteella syy tähän ei voi olla se, että lapsiin kohdistuva väkivalta olisi harvinaista. Pikemminkin asia on päinvastoin (Ellonen ym. 2008; Fagerlund ym. 2014). Lapset ovat kuitenkin erityisen heikossa asemassa avunsaannin suhteen, sillä lapsi ei välttämättä edes tiedä, ettei vanhempi saa lyödä, tai että asiasta voisi ilmoittaa johonkin. Teosta riippuen noin 1-3 prosenttia lapsiin kohdistuvasta väkivallasta ilmoitetaan poliisille (Ellonen ym. 2008).

Lapsiuhrien tarkkaa osuutta kaikista poliisin perheväkivaltatehtävistä on vaikea arvioida, koska hätäkeskuspuhelun tiedot ovat usein epäselviä, eikä ilmoituksia koodattu aineistoon mainitun uhrin iän perusteella. Lisäksi monissa hätäkeskukseen ilmoitetuissa tapauksissa vanhempi-lapsi -suhteen ollessa kyseessä molemmat osapuolet ovat täysi-ikäisiä.

Osapuolten iästä saadaan kuitenkin tietoa kyselylomakeaineiston avulla. Aineistossa sekä uhrien että tekijöiden ikä oli yleisimmin 25–35 vuotta, eli perheiden ollessa kyseessä lapset ovat useimmiten vielä pieniä. Kyselylomakeaineiston perusteella 16 prosentissa tehtävistä paikalla oli alaikäisiä. Uhreista alaikäisiä oli kolme prosenttia ja tekijöistä kaksi prosenttia (taulukko 26).

Taulukko 26 Ensisijaiseksi uhriksi ja ensisijaiseksi tekijäksi arvioitujen iät kyselylomakeaineistossa.

	Uhri		Tekijä	
	n	%	n	%
0–3	<5	<1		
4–7	<5	<1		
8–12	<5	1		
13–17	16	2	17	2
18–24	92	13	71	10
25–35	167	23	175	24
36–45	149	21	157	22
46–55	122	17	120	17
56–65	77	11	68	10
66–75	15	2	15	2
yli 75	6	1	<5	<1
Yhteensä	716	100	716	100

Lastensuojeluilmoituksista on saatavissa tieto sekä poliisiasiaan tietojärjestelmään kirjattuna toimenpiteenä että kyselylomakevastauksen (taulukko 27) perusteella. Lastensuojeluilmoituksen tekemisen ja tekemättä jättämisen syistä saadaan kuitenkin tietoa lähinnä vain kyselylomakeaineistosta.

Puuttuva tieto pois lukien kyselylomakeaineiston tehtävistä 16 prosentissa tehtiin lastensuojeluilmoitus. Suurimmasta osasta tehtäviä ilmoitusta ei tehty, koska talouteen ei kuulunut lapsia. Kun tarkastellaan vain niitä tehtäviä, joissa kirjaamatta jättämisen syynä ei ollut se, ettei talouteen olisi kuulunut lapsia, kirjattiin ilmoitus 38 prosentissa tehtävistä. Noin 17 prosentissa kaikista kyselylomakeaineiston tehtävistä ilmoituksen tekemättä jättämistä perusteltiin sillä, että lapsia ei ollut paikalla. Käytännössä on mahdollista, että osa on valinnut tämän vaihtoehdon, vaikka lapsia ei talouteen kuuluisi lainkaan, jolloin asianmukainen vaihtoehto olisi ollut ensimmäinen ”ei, talouteen ei kuulunut lapsia.”

Pelkästään lasten poissaolo tapahtumahetkellä ei ole peruste jättää lastensuojeluilmoitus tekemättä. Seuraavassa aineistoesimerkki, jossa lapset eivät ole olleet paikalla, mutta tapahtumat ovat kuitenkin antaneet selvästi aihetta lastensuojeluilmoitukseen:

Molemmat tavattu asunnostaan, missä myös alaikäisiä lapsia. Tilanne rauhallinen. Puhutuksessa tullut ilmi, että mies epäili vaimoaan pettämisestä ja oli puukolla ja sanallisesti uhkaamalla vaatinut asiaan selvyyttä vaimoltaan. Tapahtuma-aikaan perheen lapset eivät olleet kotona. Naisen puhutuksessa tullut ilmi myös 1.5 vuotta aiemmin tapahtunut pahoinpitely. Kirjattu rikosilmoitus laittomasta uhkauksesta, veitsi otettu poliisiin haltuun ja mies tuotu kiinniotettuna poliisilaitokselle. Lapset menneet hoitoon mummolaansa, nainen sovitulle matkalla [paikkakunnalle]. Tehty lastensuojeluilmoitus, informoitu turvakodista ja lähestymiskiellosta.

Hieman harvemmin kuin joka kymmenennessä koko kyselylomakeaineiston tapauksista ilmoituksen kirjaamatta jättämiseen oli muu syy (taulukko 27). Jatkokysymyksen avovastausten perusteella muu syy oli yleisimmin, ettei lastensuojeluilmoitukseen nähty aihetta tapahtumien luonteen vuoksi. Toiseksi yleisin muu syy oli se, että perhe oli jo lastensuojelun asiakas: lapset oli esimerkiksi jo otettu huostaan aiemmin, sosiaalitoimelle meni muutoin tieto tai sosiaalityöntekijä oli tilanteessa paikalla. Joissain tapauksissa kuitenkin syyksi mainittiin, että lapset olivat tapahtumahetkellä toisessa huoneessa esimerkiksi nukkumassa:

Ei herännyt tilanteesta ja oli eri huoneessa, ei vaarassa.

[L]apsi ei ollut osallisena ja nukkui tapahtuma-aikaan

Taulukko 27 Lastensuojeluilmoitusten kirjaaminen ja kirjaamatta jättämisen syyt kyselylomakeaineistossa.

	n	%
Ei, talouteen ei kuulunut lapsia	409	58
Ei, lapsia ei ollut paikalla	118	17
Ei muusta syystä, miksi	66	9
Kyllä	113	16
Yhteensä	706	100

Perheen kokonaistilanteen selvittäminen perheväkivaltatehtävillä voi olla tärkeää laajemminkin kuin lasten osalta, ja toisaalta lapsiperheissä kokonaistilanne vaikuttaa niin ikään lapsiin. Hätäkeskus antaa poliisipartiolle aina tiedot kohteista, joihin liittyy erityistä vaaraa eli varotietoja, joita ovat esimerkiksi tiedot aiemmasta aggressiivisesta tai uhkaavasta käyttäytymisestä poliisia kohtaan ja laittomien aseiden hallussapidosta. Henkilötietojen perusteella nähdään myös esimerkiksi etsintäkuulutukset, ja joissain tapauksissa haetaan tiedot aiemmista rikoksista. Näiden lisäksi voidaan hakea tiedot aseluvista.

Varotietoja liittyi koko aineiston tehtävistä noin viiteen prosenttiin. Koko tutkimusaineistossa joko hätäkeskuspäivystäjä tai poliisi teki perheväkivaltatehtävään liittyvien hätäkeskustietokannan tietojen perusteella kyselyn asetietokannasta 53 prosentissa tehtävistä, ja kuudessa prosentissa kaikista tehtävistä aselupia kohdeosoitteeseen löytyi. Kokonaistilanteen selvittäminen mahdollisuuksien mukaan jo ennen tehtävälle menemistä voi tarjota olennaista tietoa tehtävään varautumiseen, mistä esimerkkinä seuraavat kuvaukset:

*Ylimääräisen sävyn tehtävän hoitoon toi se matkalla saatu tieto, että siinä koh-
taa rikoksesta epäillyllä henkilöllä oli useita luvallisia aseita. Ja vaikkei niillä oltu
tilanteessa uhattu tai käytetty millään lailla, niin niitten olemassaolo aina aiheuttaa
ylimääräisiä varautumista tehtävällä. Kun tilanne nopeasti saatiin haltuun, niin tuo-
ta varautumista voitiin purkaa. Aseitten haltuunotto tapahtuman yhteydessä lopulta
oli isoin työ koko tehtävällä.*

-

*Asiassa ilmeni, että A juo runsaasti alkoholia vapaa-aikanaan ja humalassa
käyttäytyy ag[g]ressiivisesti mm. vaimoaan kohtaan. A [ammattinimike] ja hänellä
on luvallisia ampuma-aseita. Tehty ampuma-aselain mukainen etsintä aseiden löy-
tämiseksi ja asehuvat saatetaan hallinnolliseen tarkasteluun.*

8 YHTEENVETO

Poliisin perheväkivallaksi luokiteltujen tehtävien kirjo on laaja, ja partion mennessä tapahtumapaikalle tilanne osoittautuu monissa tapauksissa aivan erilaiseksi, kuin alkuperäisen ilmoituksen perusteella olisi syytä olettaa. Perheväkivaltatehtävät ovat siis luonteeltaan sellaisia, että ne edellyttävät tehtävälle lähtevän poliisipartion olevan valmiina lähestulkoon kaikkeen mahdolliseen ja vähän mahdollisempaan. Tämän raportin tulokset osoittavat, että usein kyse todella on lähisuhdeväkivallasta, yleensä kumppaneiden välillä, mutta joukkoon mahtuu paljon myös esimerkiksi tuttavien ja toisilleen entuudestaan tuntemattomien ihmisten välienselvittelyjä. Nämä tapaukset luokituvat perheväkivallaksi perustuen hätäkeskuksen ja poliisin ohjeistukseen, jossa tehtäväluokitusta ohjaavia tekijöitä ovat yksityinen asunto ja fyysinen väkivalta tai siihen viittaavat äänet. Sekä numeerisen tiedon pohjalta että poliisien kirjoittamien vapaatekstikommenttien perusteella löytyi joukko syitä, miksi rikosilmoitusta ei kaikissa tapauksissa kirjata.

Väkivallan piirteet tehtävillä

Kyselyyn vastanneiden poliisien mukaan 70 prosentissa perheväkivaltatehtävistä väkivalta on vähintään jossain määrin todennäköistä. Vastauksissa toistuu kuitenkin tilanne, jossa fyysisten vammojen puuttuessa ja osapuolten kertomusten poiketessa merkittävästi toisistaan poliisi ei koe saavansa riittävää näyttöä rikosilmoituksen kirjaamiseen edes lievistä pahoinpitelystä. Huutaminen ja uhkaava käyttäytyminen kuvaavatkin poliisin näkökulmasta yleisimmin ja varmimmin tapahtumia tehtäväpaikoilla. Kolmanneksessa kyselylomakkeelle vastatuista perheväkivaltatehtävistä ilmeni vähintään liikkumisen estämistä ja kiinni tarttumista, ja yhtä yleisesti tyrkkimistä ja tönimistä. Nyrkillä lyömistä tapahtui yli viidenneksessä tehtävistä. Yli puolessa tehtävistä ensisijaiseen väkivallantekijään itseensä ei arvioitu kohdistuneen lainkaan väkivaltaa, edes aggressiivista tai uhkaavaa käytöstä, mutta tehtävistä viidesosassa jonkinasteinen fyysinen väkivalta oli uhrin ja tekijän välillä ollut molemminpuolista.

Poliisin toimenpiteet

Toimenpiteiden kirjaamisen näkökulmasta yleisin tulos poliisin perheväkivaltatehtäviltä on rikosilmoitus, joita kirjattiin 27 prosentissa koko aineiston tehtävistä. Kyselylomakkeelle vastattiin herkemmin tehtävistä, joissa epäily väkivallasta oli olemassa, sillä lomakeaineiston tehtävistä 35 prosentissa kirjattiin rikosilmoitus. Tarkastelluista tekijöistä esimerkiksi entisyydellä, uhrin halukkuuden selvittämällä rikosilmoituksen tekemiseen tai päihtyneisyydellä ei havaittu yhteyttä rikosilmoituksen kirjaamiseen.

Pääsääntöisesti tässä raportissa on tarkasteltu rikosilmoitusten kirjaamista fyysisen lähisuhdeväkivallan osalta, mutta on huomattava, että fyysinen väkivalta näissäkin tarkasteluissa kattaa monia eriasteisia tekoja kiinni tartumisesta ja liikkumisen estämisestä nyrkillä lyömiseen ja aseiden käyttöön. Tapausten määrä eri väkivaltatyyppien mukaan pienempiin ryhmiin pilkottuna ei kuitenkaan olisi riittänyt tässä ai-

neistossa luotettavien johtopäätösten tekemiseen. Lievempiin tekoihin, kuten mainittuun kiinni tarttumiseen ja liikkumisen estämiseen, liittyy monissa tapauksissa näytön puute, kun poliisi ei havaitse uhrissa näkyviä väkivallan jälkiä.

Rikosilmoituksen kirjaaminen oli tässä aineistossa selkeimmin yhteydessä uhrin sukupuoleen siten, että analysoitaessa kaikkia fyysisistä väkivaltaa sisältäneitä tapauksia, uhrin ollessa nainen ilmoitus kirjataan useammin kuin miesuhrin tapauksessa. Hätäkeskukseen myös ilmoitetaan yleisemmin miehen naiseen kohdistamaa lähisuhdeväkivaltaa kuin päinvastoin, joten edelleen miesuhrien pieni määrä rajoittaa sukupuolta koskevien tarkempien analyysien ja johtopäätösten tekemistä. Vammojen puuttuminen mainittiin asianosaisten vaatimusten puuttumisen ohella usein avovastauksissa syyksi siihen, miksi rikosilmoitusta ei kirjattu. Näin ollen kirjaamatta jättäminen noudattelee monissa tapauksissa esitutkintalakia, mikäli kukaan ei hätäpuhelun jälkeen ilmoita tekoa, jota pitää rikoksena, eikä poliisilla ole myöskään omien havaintojen perusteella syytä kirjata ilmoitusta.

Toiseksi yleisin toimenpide poliisin perheväkivaltatehtävillä on tehtävän hoitaminen muutoin, mikä käytännössä tarkoittaa usein tilanteen selvittämistä ja rauhoittamista keskustelemalla. Joukossa on myös vääriä hälytyksiä: jopa jalkapallo-ottelun seuraaminen televisiosta tai paniikkikohtaus saattaa kuulostaa seinän takaa äänet kuulevalle huolestuneelle naapurille väkivaltaan viittaavalta. Kirjaamiskäytännöt eivät kuitenkaan vaikuta yhteneväisiltä siten, että edellä mainituista tehtävistä kirjattaisiin johdonmukaisesti esimerkiksi ”aiheeton hälytys”, vaan tehtävät jäävät poliisin hätäkeskustietokantaan hoidetuiksi ”muutoin”, eikä partio välttämättä kirjaa järjestelmään lisätietoja, jotka selittäisivät alkuperäisen ilmoituksen ja toimenpiteen välistä ristiriitaa. Yhtäältä joidenkin kansalaisten ilmoitusherkyys koetaan alhaiseksi ”turhiksi” osoittautuvien tehtävien takia, toisaalta joissain tapauksissa ihmetellään myös naapureiden korkeaa ilmoituskynnystä tilanteessa, jossa väkivaltaan ja asunnon irtaimiston hajottamiseen viittaavat äänet ovat saattaneet jatkua jo tunnin ajan.

Osan tehtävistä poliisi hoitaa käymättä paikalla, käytännössä puhelimitse. Tähän näyttävät olevan yhteydessä jossain määrin ainakin toistuvat hälytykset samaan osoitteeseen sekä sijainti: maaseutumaisissa kunnissa poliiseja on vähemmän ja välimatkaa enemmän, ja tehtäviä hoidetaan kaupunkimaisia kuntia yleisemmin käymättä paikalla.

Muut viranomaiset ja yhteistyö

Tutkimusaineiston perusteella muut viranomaistahot eivät ole erityisen näkyvä osa poliisin perheväkivaltatehtäviä. Tämä on osittain tulosta aineiston luonteesta: esimerkiksi ambulanssin liittymistä tehtävään ei erikseen kirjata toimenpiteenä, ellei kyseessä ole tehtävä, jossa poliisi on lähtökohtaisesti mennyt avustamaan sairaanhoitoa. Sosiaalityön kanssa poliisi tekee yhteistyötä yleensä silloin kun tapahtumapaikalla on lapsia. Lasten läsnäolo oli yhteydessä poliisin kokemaan perheväkivaltatehtävien vaativuuteen, joten toimiva yhteistyö sosiaalityön kanssa lienee erityisen tärkeää tämänkaltaisilla tehtävillä. Ohjaaminen esimerkiksi järjestöjen tarjoamiin auttamispalveluihin oli melko satunnaista, joskin yleisempää selvin päin olevien uhrien, lähisuhteessa väkivallantekijään olevien kohdalla sekä tapauksissa, joissa paikalla oli alaikäisiä.

Syyt rikosilmoituksen kirjaamatta jättämiseen

Suuri osa poliisin perheväkivallaksi luokiteltujen kotihälytystehtävien ja perheväkivallaksi kirjattujen pahoinpitelyrikosten määrän välisestä erosta selittyy luonnollisilla seikoilla. Ensimmäinen tehtävien karsiutuminen tapahtuu jo hätäkeskuksessa, sillä puhelussa saatujen tietojen perusteella päivystäjä voi arvioida, ettei kyseessä sittenkään ole poliisiasia. Poliisi arvioi myös itse sille osoitetuista tehtävistä, onko kohteeseen syytä mennä paikan päälle. Yleensä päätös rikosilmoituksen kirjaamisesta tai kirjaamatta jättämisestä poliisin toimesta syntyy kuitenkin tehtäväpaikalla.

Tässä tutkimuksessa nousi esiin useita selkeitä syitä jättää rikosilmoitus kirjaamatta: hätäpuhelun ilmoitustiedot eivät vastaa todellisia tapahtumia; ilmoitustiedot ovat puutteelliset, eikä poliisi tavoita asianosaisia; tai väkivallasta on näyttöä, mutta kyseessä onkin asianomistajarikos, esimerkiksi toisilleen tuntemattomien välinen väkivalta asunnossa, eikä uhri halua tehdä rikosilmoitusta. Erityisen hankalia ovat tilanteet, joissa osapuolten kertomukset poikkeavat toisistaan, ja fyysisen näytön puuttuessa jälkinä henkilössä tai asunnossa osapuolten kertoma jää ainoaksi osoitukseksi mahdollisesta väkivallasta. Toisinaan kertomus myös puuttuu ja osapuolet kiistävät kaiken väkivallankäytön. Tai kertomukset ovat osapuolten humalatilan vuoksi niin sekavia ja epäjohdonmukaisia, etteivät ne anna poliisille juuri minkäänlaisia eväitä kiinnittää tapahtumia aikaan ja paikkaan, eivätkä esitutkintalain edellytykset ilmoituksen vastaanottamiseksi ja kirjaamiseksi siten täyty.

Keskeisessä osassa poliisin arvioidessa näyttöä rikokselle ovat selvät fyysiset vammat: vähäisten tai erittäin vähäisten näkyvien vammojen tapauksissa vaikuttaa siltä, että poliisi jo tehtäväpaikalla harkitsee, onko ilmoituksella käytännön mahdollisuuksia edetä rikosprosessissa. Näin on varsinkin siinä tapauksessa, että asianosaisilla ei ole mitään vaatimuksia, eikä kukaan enää hätäpuhelun jälkeen tilannetta selvitteltäessä ilmoita poliisille rikoksena pitämäänsä tekoa.

Edellä lueteltujen kaltaisten tehtävien jälkeen jää edelleen jäljelle perheväkivallaksi luokiteltuja tehtäviä, joissa poliisipartioiden kyselylomakevastausten perusteella lähisuhdeväkivallan määritelmä täyttyy, mutta poliisi tulkitsee esimerkiksi parisuhteen jo päätyttyä tai yhteistalouden puuttuessa kyseessä olevan asianomistajarikos, eikä uhrin vaatimusten puuttuessa kirjaa ilmoitusta. Vaikka uhrin vaatimusten puuttuminen tai ilmoituksen kirjaamisen jättäminen uhrin omaan harkintaan on harvoin mainittu ainoaksi syyksi rikosilmoituksen kirjaamatta jättämiselle lähisuhdeväkivaltatapauksissa, on se kuitenkin muiden asiaan vaikuttaneiden seikkojen joukossa yleisin maininta vastauksissa kysymykseen, miksi rikosilmoitusta ei kirjattu.

Näiden niin sanottujen harmaalle alueelle jäävien tehtävien tarkkaa osuutta kaikista poliisin perheväkivaltatehtävistä on tämän aineiston valossa vaikea arvioida, sillä kyselyyn vastattiin yleisemmin niistä koko aineiston tehtävistä, joista rikosilmoitus oli kirjattu, eikä yksiselitteistä mittaria lain toteutumisen arvioimiseen tässä tutkimuksessa ole. Karkeasti jaotellen voidaan ajatella, että kaikista tehtävistä, joissa poliisien vastausten perusteella kyseessä on ollut lähisuhde ja joissa poliisi on vastannut uhuriin kohdistuneen vähintään jotain fyysistä väkivaltaa, olisi pitänyt kirjata rikosilmoitus. Tämä ajatusmalli ei kuitenkaan ota huomioon sitä, onko asiasta saatu minkäänlaista näyttöä ja perustuuko lomakkeelle vastattu kuvaus väkivallanteoista yksinomaan alkuperäiseen hätäkeskuksen tehtävätietoon. Lisäksi on huomioitava, että kyselylomakeaineistossakin on puuttuvaa tietoa. Suurin osa puuttuvasta tiedosta on seurausta siitä, että osa poliiseista on ohittanut loput kysymykset vastaamalla

lomakkeen alussa, että näyttöä ei kerätty, koska ei ollut kyse väkivallasta. Näiden perheväkivaltatehtävien osalta emme saa tarkempaa tietoa kirjaamatta jättämisen syistä. On siis mahdollista, että syitä kirjaamatta jättämiseen on muitakin, kuin tässä tutkimuksessa esiin nousseet.

Vaikka harmaalle alueelle jäävien tapausten osuutta kaikista tehtävistä on mahdotonta tarkasti arvioida, on niiden havaitseminen perheväkivaltatehtävien joukossa kuitenkin tärkeää. Epäselvyydet koskien lähisuhteen määritelmää saattavat kertoa käsitteisiin liittyvistä ristiriidoista, kun poliisin ja hätäkeskuksen järjestelmissä ja ohjeistuksissa käytetty perheväkivallan käsite poikkeaa rikoslain lievien pahoinpitelyjen syyteoikeuden kattamasta lähisuhdeväkivallan määritelmästä. Lisäksi erillinen rikosilmoitusten kirjaamisessa käytetty perheväkivaltaluokittelu voi intuitiivisesti ohjata laista poikkeavaan ajattelutapaan. Lähisuhteen määritelmään liittyvät epäselvyydet ja lievän pahoinpitelyn määrittely edelleen asianomistajarikokseksi veistävät vuoden 2011 lievien pahoinpitelyjen syyteoikeuden muutoksen toteutumista käytännössä. Laajassa mittakaavassa poliisin toimiminen aina ajantasaisen lainsäädännön mukaan on yksi edellytys kansalaisten yhdenveroiselle kohtelulle.

LOPUKSI

Suurimmassa osassa tämän tutkimuksen aineiston lähisuhdeväkivaltatapauksista poliisi on kirjannut rikosilmoituksen esitutkintalain ja rikoslain edellyttämällä tavalla. Tässä raportissa esitettyjen tulosten perusteella lähisuhdeväkivaltaan puuttumiseen ja tekijöiden saattamiseen rikosvastuuseen liittyy kuitenkin osittain edelleen samoja ongelmia, joita on tunnistettu ilmiön ja viranomaistoiminnan tutkimuksessa jo vuosikymmenten ajan. Näin ollen **vuoden 2011 lievien pahoinpitelyjen syyteoikeuden muutoksella ei ole kaikilta osin saavutettu tavoiteltuja muutoksia.**

Tämän raportin tulokset viittaavat siihen, että rikoslain tulkinnassa ja soveltamisessa perheväkivaltatehtävillä on vielä kehitettävää rikosilmoitusten kirjaamiseen ja kirjaamatta jättämiseen liittyvien syiden perusteella. Lievien pahoinpitelyjen osalta poliisien perusteluissa ilmenee lakiin ja lähisuhteen määrittelyyn liittyviä epäselvyyksiä, minkä johdosta virallisen syytteen alaisia lähisuhdeväkivaltatapauksia tulkitaan toisinaan asianomistajarikoksiksi ja jätetään tästä syystä kirjaamatta, jos uhri ei ilmoitusta vaadi tai jopa vastustaa rikosilmoituksen tekemistä. Aiemman tutkimustiedon perusteella tiedetään, että jos ilmoitus kirjataan, saatetaan tutkinta vielä päättää myöhemmässä vaiheessa samaan virheelliseen tulkintaan nojaten. Tästä syystä **tehtävälajin perheväkivalta sekä rikosilmoituksen perheväkivaltuuskittelun päivittäminen lähisuhdeväkivallaksi olisi tärkeää käsitteisiin liittyvien epäselvyyksien poistamiseksi. Samassa yhteydessä poliisin ja hätäkeskuksen ohjeistusten ajantasaisuus näiden tehtävien osalta olisi syytä arvioida, ja toteuttaa tarvittavat muutokset käytettyjen käsitteiden yhdenmukaistamiseksi viranomaistoiminnassa laajemminkin.**

Lakien soveltamista käytäntöön voitaisiin kehittää myös liittyen poliisin tehtävään rikosten ennaltaehkäisijänä ja toisaalta liittyen muitakin viranomaisia koskevaan sosiaalihuoltolain velvoitteeseen ohjata sosiaalipalvelujen tarpeessa oleva henkilö palveluiden piiriin. Kotihälytystehtävillä poliisin toimenpiteet rajautuvat kuitenkin melko tiukasti akuutisti uhkaavan tai väkivaltaisen tilanteen rauhoittamiseen sekä sen arvioimiseen, onko tapahtunut rikos. Merkittävä osa aineiston tehtävistä tuli puolen vuoden tarkasteluajanjaksolla toistuviin osoitteisiin, joissa käyntien määrää voitaisiin mahdollisesti vähentää usein peräänkuulutetulla viranomaisyhteistyöllä sekä osapuolten ohjaamisella auttamispalveluihin. Rikosilmoituksen kirjaaminen ja esitutkinnan käynnistyminen eivät tarkoita, että väkivallan osapuolet saisivat välttämättä varsinaista apua ongelmiinsa. On syytä muistaa, että **poliisi etulinjan toimijana on vain osa lähisuhdeväkivaltaan liittyvää viranomaisvastuuta. Poliisin näköala perheväkivaltatehtävillä ja muilla kotihälytystehtävillä perheiden ja yksittäisten ihmisten ongelmiin tarjoaa kuitenkin koko viranomaiskentässä melko ainutlaatuisen mahdollisuuden arvioida muun (viranomais)avun tarvetta ja ohjata palveluihin riippumatta siitä, antavatko tapahtumat aiheita rikosilmoituksen kirjaamiseen vai eivät.**

Kokeiluja tehokkaammasta puuttumisesta lähisuhdeväkivaltaan on tutkimuskohteessa Sisä-Suomen poliisilaitoksen alueella tehty esimerkiksi MARAK-toimintamallin pilotoinnilla sekä väkivaltatyön pilotin ja Sorimo (sosiaalityö-rikokset-monialaisuus)-tiimin myötä, mutta käytännöt eivät ole tätä raporttia kirjoitettaessa vakiintuneet. Tehokkaamman puuttumisen myötä vapautuvaa resurssia voitaisiin niin ikään käyttää aiempaa kattavampaan asianosaisten tilanteen kartoittamiseen

sekä riskinarviointiin. Jos yhdellä kertaa olisi aikaa tehdä muutakin kuin kirjata rikosilmoitus ja/tai viedä uhkaavammin käyttäytyvä osapuoli putkaan, saatettaisiin välttää tilanteen uusiutuminen ja tehtävät samaan osoitteeseen jatkossa. Poliisin resurssien lisäksi tällä voisi olla merkitystä työmotivaatioon, tehtäviin asennoitumiseen ja jopa työturvallisuuteen näillä tehtävillä, jotka muodostavat ison osan kaikista poliisin hälytystehtävistä. Uhrien näkökulmasta kyse on ennen kaikkea turvallisuudesta: väkivallan kierre on saatava katkaistua, jotta tilanne ei eskaloitu ja väkivalta raaistu. **Toistuvia osoitteita koskevan tiedon hyödyntäminen poliisin kenttätyössä ja rikosten ennaltaehkäisyssä aiempaa järjestelmällisemmin on yksi tämän tutkimuksen tulosten perusteella ehdotettavista toimenpiteistä.**

Lasten kohdalla kynnys viranomaisyhteistyöhön erityisesti yhteydenottoina sosiaalitoimeen vaikuttaa olevan kohtuullisen matala, mikä saattaa kertoa ainakin alueellisesti tutkimuksen kohteena olevan poliisilaitoksen yhteistyöstä sosiaaliviranomaisten kanssa. Lapset ovat kuitenkin poliisin perheväkivaltatehtävillä osittain pimentoon jäävä ryhmä, ja lapsiin kohdistuvat väkivaltaepäilyt tulevatkin poliisin tietoon ensisijaisesti muita väyliä pitkin, esimerkiksi koulujen ja päiväkotien henkilökunnan kautta. Siksi viranomaisyhteistyö tällä osa-alueella kertoo valitettavan vähän toimenpiteistä perheväkivaltatehtävillä yleisemmin. Jatkossa tulisi kiinnittää vielä entistä enemmän huomiota siihen, että vaikka lapset eivät olisi olleet vanhempien väkivaltaisen käyttäytymisen kohteena tai edes vanhempien välisen väkivallan silminnäkijöinä, eivät he välttämättä ole myöskään täysin tietämättömiä väkivallasta. Lasten kuuluminen talouteen tulisi kotihälytystehtävillä selvittää ja myös tarkistaa heidän tilanteensa, vaikka vanhemmat kertoisivat jälkikasvun olleen riidan aikana toisessa huoneessa nukkumassa autuaan tietämättöminä tapahtumista. **Lasten kohtaamiseen liittyvää koulutusta olisi syytä vahvistaa ja lisätä, koska lasten läsnäolo näyttää olevan yhteydessä poliisin perheväkivaltatehtävien kokemiin vaativaksi.**

Myös muuta täydennyskoulutusta tarvitaan: ajantasaisen lainsäädännön opettaminen Poliisiammattikorkeakoulussa uusille opiskelijoille ei riitä, sillä valtaosa kenttäpartioiden poliiseista on toiminut tehtävissään jo pitkään ennen vuoden 2011 lievien pahoinpitelyjen syyteoikeutta koskevan lakimuutoksen voimaantuloa. Rikosilmoitusten kirjaaminen sukupuolen mukaan tarkasteltuna osoittaa lisäksi, että **tiedostamistyötä ja koulutusta tarvitaan, jotta yhtäläillä naiset ja miehet väkivallan uhreina ja tekijöinä tunnistettaisiin ilman sukupuoliin liittyviä ennako-oletuksia.**

Tämän tutkimuksen tietoja tulisi hyödyntää kotihälytystehtäviin liittyvässä koulutuksessa tehtäviin liittyvän moninaisuuden ja mahdollisten ristiriitatilanteiden hahmottamiseksi. Poliisilaitoksillakin koulutuksessa tulisi kiinnittää huomiota ainakin seuraaviin asioihin: lähisuhteen määritelmään, pahoinpitelyjen syyteoikeuteen sekä rikosilmoitusten luokitteluun asianmukaisella koodilla. Puutteet viimeksi mainitussa ovat muistutus viranomaistoiminnan läpinäkyvyyden edellytyksestä sekä tarpeesta kriittisesti tarkastella suunnittelua ja toimintaa ohjaavia viranomaistilastoja niin lähisuhdeväkivallan kuin muunkin tyyppisen rikollisuuden osalta. Tarkasteltaessa rikollisuutta poliisin oman toiminnan sivutuotteena syntyvän tilastotiedon pohjalta esimerkiksi kotihälytyksinä ja rikosilmoituksina on pohdittava, kertooko tilasto enemmän viranomaistoiminnasta kuin siitä ilmiöstä, jota sen on ajateltu kuvaavan.

Lainsäädännön tasolla on syytä arvioida, kohtaako lievien pahoinpitelyjen syyteoikeuteen vuonna 2011 tehty muutos käytännön toimijan eli poliisin työn realiteetit. Ja mikä merkitys on sillä, että yhtäältä kaiken lievänkin lähisuhdeväkivallan saattaminen rikosprosessiin voi olla tärkeää kriminalisoinnin lähettämän yhteiskunnallisen viestin ja asenneilmapiirin muuttamisen kannalta, mutta ei toisaalta välttämättä ole apu lähisuhdeväkivaltaan, vaan tähtää erityisesti tekijän rankaisemiseen. Rikosprosessin käynnistymisen ohella tulisi jatkossa kiinnittää huomiota entistä enemmän myös muihin toimenpiteisiin, erityisesti lähisuhdeväkivallan osapuolille tarjottaviin auttamispalveluihin, palveluihin ohjaamiseen ja niiden saatavuuteen.

VIRALLISLÄHTEET

ETL Esitutkintalaki 22.7.2011/805.

Euroopan neuvosto (2011). Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta. Council of Europe Treaty Series 210.

HE 78/2010 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 21 luvun 16 §:n muuttamisesta.

Käsikirja poliisin hälytys- ja kenttätoiminnan tehtävien käsittelystä (2014). Liite 1/2014 Poliisihallituksen ohjeeseen, Poliisihallitus.

PolL Poliisilaki 22.7.2011/872.

RL Rikoslaki 19.12.1889/39.

SosHL Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301

STM (2010). Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2010:5. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Tehtävälajikohtaisia kiireellisyysarvioita ja ohjeita poliisin tehtävien käsittelystä sekä toimenpidekoodit (2014). Liite 2/2014 Poliisihallituksen ohjeeseen, Poliisihallitus.

KIRJALLISUUS

Aaltonen, M., Salmi, V. & Kivivuori, J. (2014). Examining offender characteristics in police-recorded domestic violence before and after a legal reform. *International Criminal Justice Review*, 24(3), 271–284.

Akers, C. & Kaukinen, C. (2009). The police reporting behavior of intimate partner violence victims. *Journal of Family Violence*, 24(3), 159–171.

Danielsson, P. & Salmi, V. (2013). Suomalaisten kokema parisuhdeväkivalta 2012. Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, verkkokatsauksia 34/2013. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Danielsson, P. & Salmi, V. (2015). Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2014. Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 3/2015. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Ellonen N., Kääriäinen J., Salmi V. & Sariola H. (2008). Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta. Poliisiammattikorkeakoulu-lun raportteja 71; Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 87. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.

Fagerlund, M., Peltola, M., Kääriäinen, J., Ellonen, N. & Sariola, H. (2014). Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013 - Lapsiuhritutkimuksen tuloksia. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.

Felson, R. B., Ackerman, J. M. & Gallagher, C. A. (2005). Police intervention and the repeat of domestic assault. *Criminology*, 43(3), 563–588.

Grant, S. & Rowe, M. (2011). Running the risk: Police officer discretion and family violence in New Zealand. *Policing & Society*, 21(1), 49–66.

- Heinonen, A. & Ellonen, N. (2014). Crime or not? Police officers' perceptions of disciplinary violence, its criminalisation and its investigation. *Policing and Society*, 1(19), 56–62.
- Heinänen, A. (1986). *Sopu tupaan: poliisin ja sosiaalityöntekijän yhteistoimintakokeilu perheväkivaltatilanteissa II*. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.
- Heinänen, A., Kaiponen, H. & Palojärvi, H. (1985). *Poliisin ja sosiaalityöntekijän yhteistoimintakokeilu perheväkivaltatilanteissa. I. Raportti 1984–85 suoritetusta kokeilusta*. Helsinki: Ensi Kotien liitto.
- Heiskanen, M. & Piispa, M. (1998). *Usko, toivo, hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta*. Helsinki: Tilastokeskus, Tasa-arvoasiain neuvottelukunta.
- Heiskanen, M. & Ruuskanen, E. (2010). *Tuhansien iskujen maa – Miesten kokema väkivalta Suomessa*. Helsinki: HEUNI.
- Helminen, K., Fredman, M., Kanerva, J., Tolvanen, M. & Viitanen K. (2014). *Esitutkinta ja pakkokeinot*. Helsinki: Talentum.
- Holma, J. & Partanen, T. (2008). *Lähisuhdeväkivalta tutkimuskohteena. Teoksessa E. Sevón & M. Notko (toim.) Perhesuhteet puntarissa*. Helsinki: Palmenia, 274–291.
- Horwitz, S. H., Mitchell, D., LaRussa-Trott, M., Santiago, L., Pearson, J., Skiff, D. M. & Cerulli, C. (2011). An inside view of police officers' experience with domestic violence. *Journal of Family Violence*, 26(8), 617–625.
- Kotanan, R. & Smolej, M. (2014). *Lähisuhteissa tehtyjen lievien pahoinpitelyiden syyteoikeuden muutos 2011 – lakimuutoksen tavoitteet ja poliisitutinnan ongelmat tapauksissa, joissa lähisuhdeväkivalta on toistuvaa. Oikeus (43)1, 7–29*.
- Kuoppamäki, S., Kääriäinen, J. & Ellonen, N., (2011). Physical violence against children reported to the police: Discrepancies between register-based data and child victim survey. *Violence and Victims*, 26(2), 257–268.
- Kääriäinen, J. T. (2007). Trust in the police in 16 European countries. A multilevel analysis. *European Journal of Criminology*, 4(4), 409–435.
- Laapio, M.-L. (2005). *Poliisi ja perheväkivalta. Tapaustutkimus poliisin toimintakulttuurista ja viranomaisverkostosta. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 24*. Espoo: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Lehti, M. (2016). *Henkirikoskatsaus 2016. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin katsauksia 10/2016*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- MacQueen, S. & Norris, P. A. (2016). Police awareness and involvement in cases of domestic and partner abuse. *Policing and Society*, 26(1), 55–76.
- Novisky, M. A. & Peralta, R. L. (2015). When Women Tell Intimate Partner Violence and the Factors Related to Police Notification. *Violence against women*, 21(1), 65–86.
- Piispa, M. & Heiskanen, M. (2009). Alkoholien rooli naisten parisuhteessa kokeman väkivallan seurauksissa. *Yhteiskuntapolitiikka*, 74(1), 45–53.
- Piispa, M. & Lappinen, L. (2014). *MARAK – moniammatillista apua väkivallan uhrille. Arviointiraportti. Työpöytä 21/2014*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Piispa, M., Tuominen, M. & Ewalds, H. (2012). *MARAK - kokemuksia parisuhdeväkivallan riskinarvioinnin menetelmän kokeilusta Suomessa. Raportteja 10/2012*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

- Salmi, V., Lehti, M., Sirén, R., Kivivuori, J. & Aaltonen, M. (2009). Perheväkivalta Suomessa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 12/2009. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Sariola, H. (1990). Lasten väkivalta- ja seksuaalikokemukset. Lastensuojelun keskusliiton julkaisu 85. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Sirén, R., Aaltonen M. & Kääriäinen, J. (2010). Suomalaisten väkivaltakokemukset 1980–2009. Kansallisen uhritutkimuksen tuloksia. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 103. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Sirén, R., Danielsson, P. & Kivivuori, J. (2013). Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2012. Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, verkkokatsauksia 28/2013. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Sulkala, J. (1987). Poliisin ja sosiaalityöntekijän yhteistoimintakokeilu perheväkivaltatilanteissa: Ensi Kotien Liiton, poliisin ja sosiaalityöntekijän yhteistoimintakokeilu perheväkivaltatilanteissa, II vaiheen Tampereen osuus. Tampere: Ensi Kotien liitto.
- Suomen virallinen tilasto (SVT) (2015). Rikos- ja pakkokeinotilasto [verkkajulkaisu]. ISSN=2342-9151. 4. vuosineljännes 2015. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu: 21.3.2016. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/rpk/2015/04/rpk_2015_04_2016-01-19_tie_001_fi.html
- Suomen virallinen tilasto (SVT). Väestörakenne [verkkajulkaisu]. ISSN=1797-5379. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu: 15.3.2016. Saantitapa: <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/index.html/maahanmuuttajat-vaestossa/ulkomaalaistaustaiset>.
- Tähtinen, J., Laakkonen, E. & Broberg M. (2011). Tilastollisen aineiston käsittelyn ja tulkin perusteita. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja C: 20. Turku: Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos ja Opettajankoulutuslaitos.
- Törrönen, H. (2000). Poliisi kotikeikalla – perheväkivalta kotihälytysten näkökulmasta. Helsinki: sisäasiainministeriö, Poliisiosasto.
- Wiberg, M. (2006). Yhteiskuntatiede ja kohteen vahingoittaminen. Teoksessa J. Hallamaa, V. Launis, S. Lötjönen & I. Sorvali (toim.): Etiikkaa ihmistieteille. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 262–273.

LIITTEET

Liite 1 Kyselylomake

Perheväkivaltatehtävät

[*=pakollinen kysymys]

1. Kopioi ja liitä tähän sähköpostissa ilmoitettu tehtävän hälytysaika (muotoa 01.01.2015 klo 01:11:11) *

2. Kirjoita lyhyt kuvaus tilanteesta partion saapuessa paikalle *
Miltä tilanne näytti alkuvaiheessa, kun tultiin paikalle ja mentiin asuntoon, kuvaile ensivaikutelmasi lähtötilanteesta.

3. Oliko partio tai joku sen jäsenistä käynyt samassa osoitteessa aiemmin samasta syystä (tehtävälaji 361 perheväkivalta)? *

- Kyllä
- Ei
- En tiedä/en muista

[Kyllä → näytä kysymys 4]

4. Vastasit, että partio tai joku sen jäsenistä oli käynyt samassa osoitteessa aiemmin samasta syystä (tehtävälaji 361 perheväkivalta). Kuinka monta kertaa aiemmin?

- Kerran aikaisemmin
- 2-10 kertaa
- yli 10 kertaa

5. Oliko partiolla muutoin tiedossa, että samassa asunnossa olisi käyty aiemminkin perheväkivallan (tehtävälaji 361) vuoksi? *

- Kyllä
- Ei
- En tiedä/en muista

[Kyllä → näytä kysymys 6]

6. Vastasit, että partiolla oli muutoin kuin omakohtaisesti tiedossa, että samassa osoitteessa aiemmin samasta syystä (tehtävälaji 361 perheväkivalta). Kuinka monta kertaa aiemmin?

- Kerran aikaisemmin
- 2-10 kertaa
- yli 10 kertaa

7. Kuinka todennäköisenä piditte, että väkivaltaa olisi tapahtunut? *

- Ei lainkaan todennäköisenä
- Jossain määrin todennäköisenä
- Melko todennäköisenä
- Hyvin todennäköisenä tai lähes varmana

[Ei lainkaan todennäköisenä → näytä kysymys 8.]

[Jossain määrin todennäköisenä → näytä kysymys 9 ja 10.]

[Melko todennäköisenä → näytä kysymys 11 ja 12.]

[Hyvin todennäköisenä tai lähes varmana → näytä kysymys 13.]

8. Miksi ette pitäneet lainkaan todennäköisenä, että väkivaltaa olisi tapahtunut?

Vastasi, että piditte väkivallan mahdollisuutta jossain määrin todennäköisenä.

9. Kuvaa seikat, jotka puolsivat väkivallan mahdollisuutta.

10. Kuvaa seikat, jotka eivät puoltaneet väkivallan mahdollisuutta.

Vastasi, että piditte väkivallan mahdollisuutta melko todennäköisenä.

11. Kuvaa seikat, jotka puolsivat väkivallan mahdollisuutta.

12. Kuvaa seikat, jotka eivät puoltaneet väkivallan mahdollisuutta.

13. Miksi piditte hyvin todennäköisenä tai lähes varmana, että väkivaltaa oli tapahtunut?

14. Miten näyttöä väkivallasta kerättiin? *Vastaa kaikkiin kohtiin, jotka sopivat.*

Ei kerätty, koska ei ollut kyse väkivallasta

Puhutettiin uhria

Tarkistettiin uhrin vammat

Puhutettiin epäiltyä tekijää

Puhutettiin muita läsnäolijoita

Tehtiin rikospaikkatutkintaa, mitä

Muuta, mitä

[Ei kerätty, koska ei ollut kyse väkivallasta → hyppy lomakkeen viimeiseen kysymykseen 38.]

15. Kuinka monta henkilöä asunnossa oli, kun sinne mentiin? *

Aikuisia _____

Alaikäisiä _____

16. Epäiltyyn väkivaltaiseen tapahtumaan liittyi:

Yksi uhri ja yksi tekijä

Yksi uhri ja useampia tekijöitä

Useita uhreja ja yksi tekijä

Useita uhreja ja useita tekijöitä

(myös jos esim. 2 henkilöä joista molemmat uhrina ja tekijänä)

17. Tapahtumapaikka oli:

- Oletetun uhrin ja tekijän yhteinen koti
 - Uhrin koti
 - Epäillyn tekijän koti
 - Joku muu, mikä
-

Ei tiedossa

Täytä uhria koskevia tietoja niiltä osin kuin tiedossa. Jos uhreja oli useampi kuin yksi, anna sitä uhria koskevia tietoja, johon kohdistunut väkivalta arvioitiin partion toimesta vakavimmaksi.

18. Jos alustavan tutkinnan perusteella syntyi epäily perheväkivallasta, mitä seuraavista uhri oli kokenut? Rastita kaikki vaihtoehdot, jotka sopivat tapaukseen.

- Huutamista, uhkaavaa käyttäytymistä (sis. esineiden heittäminen)
 - Uhattu vahingoittaa fyysisesti
 - Estetty liikkumasta tai tartuttu kiinni
 - Tyrkitty tai tönitty
 - Lämäisty
 - Revitty hiuksista
 - Lyöty nyrkillä
 - Lyöty kovalla esineellä
 - Potkittu tai kuristettu
 - Käytetty jotakin asetta (sis. aseella uhkaaminen)
 - Yritetty pakottaa sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen
 - Pakotettu sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen
 - Käytetty muunlaista fyysistä väkivaltaa, millaista
-

19. Uhrin sukupuoli

- Nainen/tyttö
- Mies/poika

20. Uhrin ikä

- 0-3v
- 4-7v
- 8-12v
- 13-17v
- 18-24v
- 25-35v
- 36-45v
- 46-55v
- 56-65v
- 66-75v
- yli 75v

21. Uhrin suhde ensisijaiseen tekijään: uhri oli tekijän...

- Kumppani (puoliso, avopuoliso tai seurustelukumppani)
- Ex-kumppani (ex-puoliso, ex-avopuoliso tai entinen seurustelukumppani)
- Lapsi
- Vanhempi
- Muu sukulainen tai perheenjäsen (ei lapsi eikä vanhempi)
- Tuttava, naapuri tms.
- Uhri ja tekijä eivät tunteneet toisiaan
- Ei tiedossa

22. Vaikuttiko tilanteessa siltä, että uhri oli päihtynyt?

- Kyllä
- Ei
- Ei tietoa/ei selvitetty

23. Annettiinko uhrille tietoa seuraavista auttamistahoista? Voit valita useita.

- Sosiaalipäivystys
- Rikosuhripäivystys
- Setlementti Naapurin perheväkivaltaklinikka
- Ensi- ja turvakoti
- Joku muu, mikä

- Ei tiedotettu auttamistahoista

Täytä epäiltyä tekijää koskevia tietoja niiltä osin kuin tiedossa. Jos väkivallan tekijöitä oli useampi kuin yksi, anna sitä tekijää koskevia tietoja, joka arvioitiin päätekijäksi.

24. Jos alustavan tutkinnan perusteella syntyi epäily, että myös tekijä oli kokenut väkivaltaa, mitä seuraavista tekijä oli kokenut? Rastita kaikki vaihtoehdot, jotka soveltuvat tapaukseen.

- Epäilystä ei syntynyt, oli selvää että tekijään ei kohdistunut väkivaltaa
- Huutamista, uhkaavaa käyttäytymistä (sis. esineiden heittäminen)
- Uhattu vahingoittaa fyysisesti
- Estetty liikkumasta tai tartuttu kiinni
- Tyrkitty tai tönitty
- Lämäisty
- Revitty hiuksista
- Lyöty nyrkillä

- Lyöty kovalla esineellä
 - Potkittu tai kuristettu
 - Käytetty jotakin asetta (sis. aseella uhkaaminen)
 - Yritetty pakottaa sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen
 - Pakotettu sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen
 - Käytetty muunlaista fyysistä väkivaltaa, millaista
-

25. Tekijän sukupuoli

- Nainen/tyttö
- Mies/poika

26. Epäillyn tekijän ikä

- 8-12v
- 13-17v
- 18-24v
- 25-35v
- 36-45v
- 46-55v
- 56-65v
- 66-75v
- yli 75v

27. Vaikuttiko tilanteessa siltä, että tekijä oli päihtynyt?

- Kyllä
- Ei
- Ei tietoa/ei selvitetty

28. Täytä muita paikalla olleita koskevia tietoja niiltä osin kuin tiedossa.
Kirjaa ainakin henkilöiden sukupuoli ja arvio iästä.

29. Liittyikö tehtävään muiden viranomaisten toimenpiteitä?

Sosiaaliviranomaiset

Ambulanssi

Pelastustoimi

Muu, mikä

Ei liittynyt muita viranomaisia

30. Mitä seuraavista partio teki tehtävällä:

Neuvoteltiin osapuolten kanssa toimenpiteistä

Uhria kehoitettiin menemään lääkäriin

Uhrille soitettiin ambulanssi

Varmistettiin, että uhrilla tavoitettavissa läheinen henkilö tueksi

Uhri vietiin turvakotiin

Ei mitään edellä mainituista

31. Selvittikö partio mahdollisen uhrin halukkuutta rikosilmoituksen tekemiseen? *

Kyllä

Ei

32. Kirjattiinko tehtävältä rikosilmoitus? *

Kyllä

Ei

[Kyllä → näytä kysymys 33.]

[Ei → näytä kysymys 34.]

33. Mitkä tekijät tukivat rikosilmoituksen tekemistä? *

34. Miksi rikosilmoitusta ei kirjattu? *

35. Tehtiinkö lastensuojeluilmoitus?

Ei, talouteen ei kuulunut lapsia

Ei, lapsia ei ollut paikalla

Ei muusta syystä, miksi

Kyllä

36. Arvioi tämän tehtävän vaativuutta suhteessa tavanomaiseen perheväkivaltatettavaan.

- hyvin vaativa
- vaativa
- tavanomainen
- melko helppo
- helppo

37. Arvioi koko työvuoron raskautta suhteessa ”normivuoroon”. Huomioi kiire, tehtävien määrä ja muu kuormittavuus.

- hyvin raskas
- raskas
- tavanomainen
- melko kevyt
- kevyt

38. Jos haluat tarkentaa vastaustasi johonkin kysymykseen tai jättää palautetta kyselystä, voit tehdä sen tässä.

Liite 2 Katoanalyysi, jossa eräiden muuttujien
kyllä-vastaukset esitetty koko aineistossa ja
kyselylomakeaineistossa, %.

	Koko aineisto (N=1811)	Lomakeaineisto (N=973)
Tehtävän kiireellisyysluokka		
A	23	27
B	68	72
C	10	1
Kuntaryhmä		
Kaupunkimainen kunta	65	71
Taajaan asuttu kunta	22	20
Maaseutumainen kunta	12	9
Toistuva osoite	26	24
Rikosilmoitus	27	35

Lähisuhdeväkivalta, eli väkivalta perheenjäsenten välillä ja muissa läheisissä ihmissuhteissa, koskettaa suurta osaa suomalaisista joko omien kokemusten kautta, väkivallan todistajana tai läheisten kautta. Poliisi on usein ensimmäinen viranomainen, joka saapuu paikalle puuttumaan tilanteeseen ja suojaamaan uhria. Lähisuhdeväkivaltaan puuttumista on tehostettu lainsäädännön keinoin viimeisten parinkymmenen vuoden aikana: yksityinen tila tapahtumapaikana ja väkivallan osapuolten läheinen suhde eivät enää entiseen tapaan tarkoita, että väkivalta jäisi rikosoikeudellisten toimenpiteiden ulottumattomiin.

Poliisitoiminnan kannalta lähisuhdeväkivaltaa voidaan tutkia tietojärjestelmissä ja poliisiasanastossa käytetyn perheväkivallan käsitteen avulla. Tilastojen valossa näyttää siltä, että lähisuhdeväkivalta tulee aiempaa yleisemmin poliisin tietoon, mutta suuressa osassa tapauksista se ei edelleenkään johda rikosilmoitukseen. Millaisia syitä näihin epäsuhtaisilta vaikuttaviin lukuihin kytkeytyy?

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin poliisin puuttumista lähisuhdeväkivaltaan ja erityisesti lähisuhdeväkivallan kirjaamista rikosilmoitukseksi poliisin perheväkivaltatehtävillä. Aineiston lähtökohtana olivat kaikki Sisä-Suomen poliisilaitoksen perheväkivaltatehtävät puolen vuoden ajalta huhti–syyskuussa 2015 (N=1811). Lisäksi aineistoon yhdistettiin 973 poliisien antamaa kyselylomakevastausta samoista perheväkivaltatehtävistä.

Tutkimus kuvaa poliisin perheväkivaltatehtävien moninaisuutta sekä avaa tapahtumia numeroiden ja tilastotietojen takana. Tutkimuksen tuloksista johdettujen kehittämissuositusten ansiosta se soveltuu yhtäältä strategisen suunnittelun ja päätöksenteon avuksi, ja toisaalta käytännön poliisitoiminnan arviointiin, kehittämiseen ja koulutuksen tueksi.

